

**T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**GÜMRÜK BİRLİĞİ ANTLAŞMASININ 2005 YILI VE SONRASI
TÜRKİYE ÖDEMELER BİLANÇOSUNA ETKİSİ**

Emre GÖKCE

Uluslararası İktisat Ana Bilim Dalı

Uluslararası İktisat Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi İsmail Cem AY

Mart, 2019

**T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**GÜMRÜK BİRLİĞİ ANTLAŞMASININ 2005 YILI VE SONRASI
TÜRKİYE ÖDEMELER BİLANÇOSUNA ETKİSİ**

**Emre GÖKCE
(Y1612.160008)**

Uluslararası İktisat Ana Bilim Dalı

Uluslararası İktisat Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi İsmail Cem AY

Mart, 2019

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

YÜKSEK LİSANS TEZ ONAY FORMU

Enstitümüz Uluslararası İktisat Anabilim Dalı Uluslararası İktisat Tezli Yüksek Lisans Programı **Y1612.160008** numaralı öğrencisi **Emre GÖKCE**' nin "**GÜMRÜK BİRLİĞİ ANTLAŞMASININ 2005 YILI VE SONRASI TÜRKİYE ÖDEMELER BİLANÇOSUNA ETKİSİ**" adlı tez çalışması Enstitümüz Yönetim Kurulunun 28.01.2019 tarih ve 2019/02 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oybirliği/oyçokluğu ile Tezli Yüksek Lisans tezi 07.03.2019 tarihinde kabul edilmiştir.

	<u>Unvan</u>	<u>Adı Soyadı</u>	<u>Üniversite</u>	<u>İmza</u>
Danışman	Dr.Öğr.Üyesi	İsmail Cem AY	İstanbul Aydın Üniversitesi	
Asıl Üye	Dr.Öğr.Üyesi	Beyhan Hilal YASLIDAĞ	İstanbul Aydın Üniversitesi	
Asıl Üye	Dr. Öğr. Üyesi	Kemal ERKİŞİ	İstanbul Gelişim Üniversitesi	
Yedek Üye	Dr. Öğr. Üyesi	Erdem TURGAN	Marmara Üniversitesi	
Yedek Üye	Dr. Öğr. Üyesi	Esin Nesrin CAN	İstanbul Aydın Üniversitesi	

ONAY

Prof. Dr. Ragıp Kutay KARACA
Enstitü Müdürü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “GÜMRÜK BİRLİĞİ ANTLAŞMASININ 2005 YILI VE SONRASI TÜRKİYE ÖDEMELER BİLANÇOSUNA ETKİSİ” adlı çalışmamın, tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Bibliyografya’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla beyan ederim.
(/ /2019)

Emre GÖKCE

ÖNSÖZ

Türkiye'nin AB ile 1964 yılında imzaladığı Ankara Anlaşması ile başlayan serüveni, günümüze kadar çalkantılı geçmiştir. Hatta yeni kararlar ilişkiler askıya alınmıştır. Aday ülke konumunda olan Türkiye açısından 54 yıllık bekleyişin dikkat çekici dönüm noktalarından birisi ise Gümrük Birliği'ne katılmasıdır. Türkiye bu yönüyle birliğin üye olmadan iktisadi bütünleşmesine dâhil olan ve iktisadi kararlarında Avrupa Birliği'ni dikkate alması gereken tek ülkedir. 1996 yılında dâhil olduğu Gümrük Birliği katılımının ardından, 2005 yılında başlayan müzakerelere başlama kararı ile hızlanan sürecin Türkiye ekonomisi üzerinde mutlak etkileri olduğu görülmüştür. 1980 yılına kadar kapalı ekonomik modeli uygulayan Türkiye, 24 Ocak kararları ile serbest piyasa ekonomisine hızlı bir geçiş yapmıştır. Yeterli yapısal önlemler alınmadan başlatılan liberalizasyon hareketi sonucunda Türkiye dış piyasalara kendi piyasalarını açmış, dünya ile bütünleşme adımı atmıştır. Türkiye'nin Avrupa Birliği macerası çok daha eskilere uzanmaktadır. Serbest ekonomi modeline geçen Türkiye'nin yine serbest ekonomi modeli uygulayan Birlik ile ilişkilerini ve Gümrük Birliği anlaşmasının ödemeler bilançosuna etkilerini 1980-1996, 1996-2005 ve 2005-2018 dönemleri olarak üç ayrı alt başlıkta incelenmiştir. Tezin birinci bölümünde Dünya ve Avrupa'da erken siyasi ve iktisadi bütünleşme çabalarına yer verilmiştir. İkinci bölüm Avrupa Birliği, Avrupa Birliği ve Türkiye İlişkilerini kronolojik bir sırayla değinmiştir. Üçüncü bölüm ise Gümrük Birliği anlaşması üzerinde durulmuş, devamında dördüncü bölümde Gümrük Birliği Anlaşmasından günümüze iktisadi bütünleşme çabasının Türkiye ödemeler dengesine etkileri üzerinde durulmuştur. Tez çalışmam zarfında düzenli destek veren, yönlendiren ve akademik gelişimine katkı sağlayan tez danışmanım Sayın Dr. Öğr. Üyesi İsmail Cem AY'a en içten şükranlarımı sunarım.

Mart, 2019

Emre GÖKCE

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ.....	iv
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR	vii
ÇİZELGE LİSTESİ.....	viii
ŞEKİL LİSTESİ.....	ix
ÖZET.....	xi
ABSTRACT	xii
1. GİRİŞ	1
2. DÜNYA VE AVRUPA'DA ERKEN SİYASİ VE İKTİSADİ BÜTÜNLEŞME	
ÇABALARI.....	3
2.1 Dünya'da Durum	3
2.2 Avrupa'da Durum	5
2.3 Uluslararası Siyasi ve İktisadi Oluşumlardan Bazıları.....	7
3. AVRUPA BİRLİĞİ, AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE İLİŞKİLERİ	10
3.1 Avrupa Birliği'nin Kuruluşu	10
3.2 Avrupa Birliği'nin Kurumsal Yapısı	13
3.3 2005 Öncesi Dönemde Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri	15
3.3.1 Avrupa Birliği ile Ankara Anlaşması.....	16
3.3.2 Türkiye-Avrupa Topluluğu Ortaklığının Gelişim Dönemleri.....	17
3.3.2.1 Hazırlık Evresi	17
3.3.2.2 Geçiş Evresi	17
3.3.2.3 Son Evre	18
3.3.3 Bir Uygulama Anlaşması (Katma Protokol).....	18
3.3.4 Türkiye'nin AET'ye Tam Üyeliği	19
3.3.5 Avrupa Birliği Komisyonu'nun Cevabı	20
3.3.6 Kopenhag Zirvesi.....	21
3.4 2005 Sonrası Dönemde Türkiye-AB İlişkileri	22
3.4.1 Sivil toplum diyalogu.....	23
3.4.2 Katılım müzakereleri.....	23
3.4.3 Tarama süreci.....	25
3.5 Kamuoyunda Türkiye-AB İlişkileri	25
4. GÜMRÜK BİRLİĞİ ANLAŞMASI	28
4.1 Maastricht Anlaşması	28
4.2 Avrupa Birliği –Türkiye Gümrük Birliği Anlaşması	29
4.3 Gümrük Birliği'nde Avrupa Birliği'nin Yükümlülükleri.....	33
4.4 Gümrük Birliği'nde Türkiye'nin Yükümlülükleri	33
4.5 Gümrük Birliği'nin Türkiye Ekonomisine Yapmış Olduğu Etkiler.....	35
4.5.1 Gümrük Birliği öncesi iktisadi durum	35
4.5.2 Gümrük Birliği sonrası iktisadi durum	38
4.5.2.1 Üretime etkileri	38

4.5.2.2 Tüketime etkileri	41
4.5.2.3 Cari İşlemler hesabına etkileri	43
4.5.2.4 Dış ticarete etkileri	44
4.6 Gümrük Birliği'nin Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Neticelerinin Dinamik Etkiler Bakımından Değerlendirilmesi.....	45
4.6.1 Rekabet artışı etkisi.....	46
4.6.2 Teknolojik gelişime etkisi	46
4.6.3 Yatırım teşvik ve sermaye etkisi.....	50
5. GÜMRÜK BİRLİĞİ ANTLAŞMASI'NDAN GÜNÜMÜZE TÜRKİYE	
ÖDEMELER BİLANÇOSUNUN SEYRİ	53
5.1 Ödemeler Bilançosunun Tanımı ve Özellikleri.....	53
5.2 Ödemeler Bilançosuna Yönelik Yapılan Araştırmanın Genel Özellikleri	53
5.3 Doğrudan Yabancı Yatırımı Ve Seyri.....	58
5.4 Gümrük Birliği Sonrası Türkiye Cumhuriyeti'nde Döviz Kuru Değişimleri ve Uygulanan Döviz Kuru Stratejileri	63
5.5 Gümrük Birliği Sonrası Türkiye Cumhuriyeti'nde Ödemeler Dengesi Değişimi	67
6. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	69
KAYNAKLAR	73
EKLER.....	79
ÖZGEÇMİŞ.....	96

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABB	: T. C. Dışışleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ABGM	: Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
AKÇT	: Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu
AP	: Avrupa Parlamentosu
APEC	: Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği Örgütü
ASEAN	: Güneydoğu Asya Uluslar Birliği
BDT	: Bağımsız Devletler Topluluğu
BETAM	: Bahçeşehir Üniversitesi Ekonomik ve Toplumsal Araştırmalar Merkezi
BM/UN	: Birleşmiş Milletler
CTRS	: Türkiye Çalışmaları Merkezi
ÇSGB	: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
DP	: Demokrat Parti
ECOWAS	: Batı Afrika Ülkeleri Ekonomik Topluluğu
EES	: Avrupa Ekonomik Alanı
EFTA	: Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi
EU	: European Union
EURATOM	: Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu
GB	: Gümrük Birliği
İKV	: İktisadi Kalkınma Vakfı
KEI	: Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü
LAFTA	: Latin Amerika Serbest Ticaret Birliği
MAGREB	: Fas, Tunus ve Cezayir Siyasi ve Ekonomik İşbirliği Teşkilatı
NAFTA	: Kuzey Amerika Serbest Ticaret Bölgesi
NATO	: Kuzey Atlantik İşbirliği Örgütü
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
OIC	: İslam Konferansı Örgütü
OPEC	: Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TL	: Türk Lirası
UDEAC	: Merkezi Afrika Gümrük ve Ekonomik Birliği
WTO	: Dünya Ticaret Örgütü
€	: Euro
\$	: Dolar
%	: Yüzde

ÇİZELGE LİSTESİ

Sayfa

Çizelge 4.1: GB döneminde AB kaynaklı hibeler (Milyon Euro).....	31
Çizelge 4.2: GB döneminde AB kaynaklı krediler (Milyon Euro).....	31
Çizelge 4.3: 2002-2006 yılları arasında AB kaynaklı mali yardımlar (Milyon Euro)	32
Çizelge 4.4: 2007-2013 yılları arasında AB kaynaklı mali yardımlar (Milyon Euro)	32
Çizelge 4.5: Türkiye ekonomisinin 1995 yıl itibariyle makro ekonomi göstergeleri	38
Çizelge 4.6: Türkiye'nin AB ile Ticareti (Milyon ABD \$).....	40
Çizelge 4.7: Türkiye'nin İlk 10 Ülke ile dış ticaret dengesi (Milyon ABD\$).....	45
Çizelge 4.8: 2017 yılı itibariyle Türkiye'ye uluslararası doğrudan yatırım girişlerinin ülkeler bazında dağılımı.....	51
Çizelge 5.1: Türkiye'nin ithalat, ihracat ve cari işlemler dengesi (1980-1996).....	54
Çizelge 5.2: Türkiye'nin ithalat, ihracat ve cari işlemler dengesi (1996-2005).....	55
Çizelge 5.3: Türkiye'nin dış ticaret ve cari dengeleri seyri (2005-2018).....	56
Çizelge 5.4: 1985-2018 Ortalama Dolar Kuru ve Yılsonu Dolar Kuru (TL).....	65
Çizelge 6.1: Türkiye'nin AB ülkeleri ile ihracat rakamları (milyon ABD\$).....	70
Çizelge 6.2: Türkiye'nin AB ülkeleri ile ithalat rakamları (milyon ABD\$).....	70
Çizelge 6.3: Türkiye'nin en çok ticaret yaptığı ilk 5 AB ülkesi (Milyon ABD\$).....	71

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 3.1 : Ab Genişleme Haritası	12
Şekil 3.2 : Türkiye'nin Ab'ye Üyeliğini İsteme Durumu.....	26
Şekil 3.3 : Türkiye'nin Ab'ye Tam Üyelik Tahmini	26
Şekil 3.4 : Türkiye Ve Ab Arasında Farklı Bir Modelde İlişki Kurulmalı Mıdır?... 26	
Şekil 3.5 : Türkiye'nin Ab'ye Üyelik Beklentisinin Coğrafi Dağılımı	27
Şekil 4.1 : Topluluk İle Gerçekleşen Ticaretin Yıllara Göre Seyri (Milyon Abd\$). 36	
Şekil 4.2 : Topluluk İle Gerçekleşen Ticaretin Kendi Kategorilerindeki Toplam İçindeki Payı (%).....	36
Şekil 4.3 : Topluluk İle Gerçekleşen Yıllık Kümülatif Dış Ticâret (Milyon Abd\$) 37	
Şekil 4.4 : Topluluk İle Gerçekleşen İhracaatın İthalatı Karşılama Oranı (%)	37
Şekil 4.5 : Türkiye'nin Ab İle Ticareti	41
Şekil 4.6 : Türkiye'nin 2005-2017 Yılları Arasında İthalattaki Değişim Oranları Ve Dış Ticarettaki Payı.....	42
Şekil 4.7 : Türkiye'nin 2005-2017 Döneminde İhracat-İthalat Karşılama Oranları Ve Dış Ticaret Dengesi Verileri	44
Şekil 4.8 : Dünya Geneline Toplam Ar-Ge Harcamalarının Gsyh'nın %'Si Olarak Dağılımı.....	48
Şekil 4.9 : Yüksek Teknolojili Ürün İhracatının Farklı Ülke Gruplarına Göre Dağılımı, 2000-2014 (%)	48
Şekil 4.10 : Dünya'da Ar-Ge Harcamalarının Sektörel Dağılımı (%).....	49
Şekil 4.11 : 2016 Yılı İtibariyle En Yüksek Ar-Ge Harcaması Yapan İlk 2500 Şirket Arasındaki Türk Firmaları.....	49
Şekil 4.12 : Türkiye'de Ar-Ge Harcaması/Gsyh (%)	49
Şekil 4.13 : 2017 Yılı İtibariyle Türkiye'ye Uluslararası Doğrudan Yatırım Girişlerinin Bölgesel Dağılımı	52
Şekil 5.1 : Türkiye'nin İthalat, İhracat Ve Cari İşlemler Dengesi (Milyon Abd\$) (1980-1996).....	55
Şekil 5.2 : Türkiye'nin İthalat, İhracat Ve Cari İşlemler Dengesi (Milyon Abd\$) (1996-2005).....	56
Şekil 5.3 : Türkiye'nin Dış Ticaret Ve Cari Dengeleri Seyri (2005-2018 G.T).....	57
Şekil 5.4 : Gelişmişlik Ölçütüne Göre Global Sermaye Girişleri (Milyar \$)	58
Şekil 5.5 : Türkiye'ye Gelen Dyy'lerin Ülke Ve Ülke Gruplarına Göre Dağılımı ..	59
Şekil 5.6 : Türkiye'ye 1998-2015 Döneminde Dyy Girişleri	60
Şekil 5.7 : Türkiye'nin Uluslararası Doğrudan Yatırım Dağılımındaki Payı (1980- 2017) (%)	60
Şekil 5.8 : Türkiye'nin Uluslararası Doğrudan Yatırım Seyri (Milyar Abd\$) (2003- 2017)	61
Şekil 5.9 : Türkiye'ye Gelen Dyy Gerçekleşme/Potansiyel Oranlarının Ükelere Göre Dağılımı.....	61
Şekil 5.10 : Türkiye'ye Giren Uluslararası Ve Ab Kaynaklı Dyy Seyri (1980-2017) 62	

Şekil 5.11: Reel Döviz Kuru Seyri 1980-2018 (Abd Doları Alış Fiyatı)	63
Şekil 5.12: Türkiye Ortalama Dolar Kuru Ve Yıl Sonu Dolar Kuru Seyri (1985-2018)	66
Şekil 5.13: Türkiye’de Finansal Liberalizasyon Ve Gb Sonrası Döviz Kuru Seyri (Abd\$/Tl).....	66

GÜMRÜK BİRLİĞİ ANTLAŞMASININ 2005 YILI VE SONRASI TÜRKİYE ÖDEMELER BİLANÇOSUNA ETKİSİ

ÖZET

Türkiye'nin AB ile 1964 yılında imzaladığı Ankara Anlaşması ile başlayan serüveni, günümüze kadar çalkantılı geçmiştir. Hatta yeni kararlarla ilişkiler askıya alınmıştır. Aday ülke konumunda olan Türkiye açısından 54 yıllık bekleyişin dikkat çekici dönüm noktalarından birisi ise GB'ne katılmasıdır. Türkiye bu yönüyle birliğin üye olmadan iktisadi bütünleşmesine dâhil olan ve iktisadi kararlarında AB'yi dikkate alması gereken tek ülkedir. 1996 yılında dâhil olduğu GB katılımının ardından, 2005 yılında başlayan müzakerelere başlama kararı ile hızlanan sürecin Türkiye ekonomisi üzerinde mutlak etkileri olduğu görülmüştür. 1980 yılına kadar kapalı ekonomik modeli uygulayan Türkiye, 24 Ocak kararları ile serbest piyasa ekonomisine hızlı bir geçiş yapmıştır. Yeterli yapısal önlemler alınmadan başlatılan liberalizasyon hareketi sonucunda Türkiye dış piyasalara kendi piyasalarını açmış, dünya ile bütünleşme adımı atmıştır. Serbest ekonomi modeline geçen Türkiye'nin yine serbest ekonomi modeli uygulayan Birlik ile ilişkilerini ve GB anlaşmasının ödemeler bilançosuna etkilerini 1980-1996, 1996-2005 ve 2005-2018 dönemleri olarak üç ayrı alt başlıkta incelenmiştir. 2005 yılında başlayan müzakereler sonrası, Türkiye'nin 2005-2018 döneminde ithalatı ortalama %1095,1 ve ihracatı ortalama %1137,9, artış gösterirken, diğer taraftan dış ticaret açığı %1023,2 ve cari denge açığı ise %3059,5 oranında yükselmiştir. Benzer şekilde, Türkiye'ye gelen Doğrudan Yabancı Yatırımların içinde AB'nin payı %78'den %62'ye gerilemiştir. Türk Lirası, yabancı para birimlerine karşı değer kaybetmeye devam etmektedir. Birlik üyesi ülkelerin güçlü para birimleri karşısında zayıf TL ise ticari politikalar ile döviz kuru politikalarının uyumsuzluğunu göstermesi bakımından ayrıca dikkat çekmiştir. Sonuç olarak, GB anlaşmasının ve 2005 yılında başlayan müzakerelerinin Türkiye ödemeler bilançosu üzerinde olumsuzdan daha çok olumsuz etkileri olduğu görülmüştür. Türkiye'nin bu durumdan çıkabilmesi ve AB üyeliği ile GB anlaşmasından doğan haklarını avantaja çevirmesi gerekmektedir. Bunu da gerçekleştirmek için üretime dayalı bir ekonomik modele geçilmesinde fayda olduğu görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: *AB, Gümrük Birliği, Ödemeler Bilançosu, Türkiye*

EFFECTS OF EU-TURKEY CUSTOMS UNION AGREEMENT ON BALANCE OF PAYMENTS IN TURKEY FROM 2005 THROUGH TODAY

ABSTRACT

Turkey's journey to Europe has been gone through a tempestuous period until now after the Ankara Agreement signed in Ankara, in 1964 to establish an association between the European Economic Community and Turkey. One of the major turning points in this journey of 54 years for Turkey as a candidate country was the linking to the Union with a Customs Union agreement. This linking made Turkey a unique country taking the Union's policies into consideration without being an official EU member. It was realized that the Customs Union Agreement as of 1996 has significantly impacted Turkish economy, in particular after the accession negotiations started in 2005. Turkey's economic model was closed till 1980. After this year, Turkey shifted its economy to an open economic model by the January 24 decisions. This liberal economic change without taking the necessary measures resulted in Turkey's integration and opening to foreign markets and to the World. In this study, we assessed the effects of EU-Turkey Customs Union agreement on balance payments in Turkey from 2005 through today based on the three periods of 1980-1996, 1996-2005 and 2005-2018, respectively. After the accession negotiations started in 2005, overall, Turkey's import and export in between 2005 and 2018 increased by 1095.1% and 1137.9%, respectively. On the other hand, foreign trade deficit was raised by 1023.2%, followed by a deficit of accounts balance of 3059.5%. Similarly, direct foreign investment to Turkey lowered from 78% to 62%. Turkish Lira is still loosing value against foreign currencies. Weak Turkish Lira against the currencies of the member countries in the EU indicates mismatches between trade and currency policies. In conclusion, we revealed that the Customs Union Agreement and accession negotiations after 2005 yielded adverse effects on balance payments in Turkey rather than positive impacts. It seems that only way for Turkey to overcome these issues is to turn its legal rights accorded by the membership and Customs Union Agreement into advantages. To realize that, it has seen that Turkey needs to perform a new economic model based on the production.

Keywords: *EU, Customs Union, Balance of Payments, Turkey*

1. GİRİŞ

Siyasi ve iktisadi bütünleşmeler dünyada mevcut eğilimlerin ve müşterek çıkarların bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. İktisadi birleşmelerin başlıca biçimleri ticari anlaşmalar, gümrük birlikleri, ortak pazarlar ve parasal birliklerdir.

Bu bütünleşmelerden olan gümrük birliği farklı yönleriyle incelenmeye değer bir konudur. Başlangıcı 14. yy'a uzanan birleşik Avrupa fikri II. Dünya Savaşı ertesinde gerçekleşmek için uygun zemini ve koşulları bulmuştur. Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) adıyla başlayan Avrupa Birliği günümüzde 28 üye ülke ile dünyanın en başarılı siyasi ve iktisadi birleşmelerinden birisi olmuştur.

Avrupa ile ilişkileri yüzyıllara uzanan Türkiye ise Topluluk ile ilk hukuki ve resmi ilişkisini 1964 yılında imzalanan Ankara Anlaşması ile kurmuştur. Anlaşmanın imzalandığı yıldan bu yana 54 yıl geçmiştir. Bu uzun süre sonucunda Türkiye henüz aday ülke görünümünde olup, 2005 yılında başlatılan müzakerelere devam etmektedir. Türkiye açısından belki de en önemli evrelerden birisi Gümrük Birliği (GB)'ne katılmasıdır. Bu yönüyle Türkiye birlik üyesi olmadan iktisadi bütünleşmeye katılan ve ekonomi politikaları üzerinde birlik görüşlerinin dikkate alması gereken tek ülkedir.

1980 yılına kadar kapalı ekonomik modeli uygulayan Türkiye, 24 Ocak kararları ile serbest piyasa ekonomisine hızlı bir geçiş yapmıştır. Yeterli yapısal önlemler alınmadan başlatılan liberalizasyon hareketi sonucunda Türkiye dış piyasalara kendi piyasalarını açmış, dünya ile bütünleşme adımı atmıştır.

1996 yılında dâhil olduğu GB katılımının ardından, 2005 yılında başlayan müzakerelere başlama kararı ile hızlanan sürecin Türkiye ekonomisi üzerinde mutlak etkileri olduğu görülmüştür.

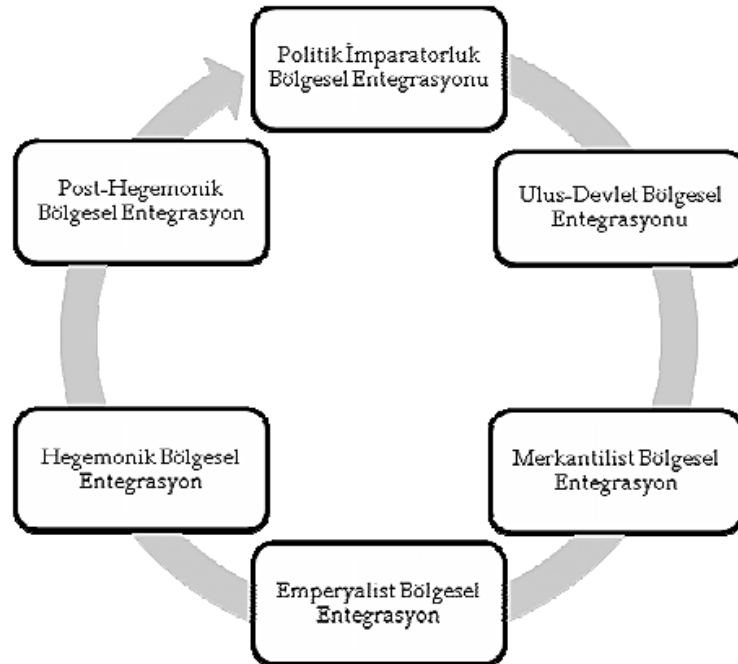
Bu çalışmada, Türkiye'nin, yine serbest ekonomi modeli uygulayan Birlik ile ilişkilerini ve GB anlaşmasının ödemeler bilançosuna etkilerini 1980-1996, 1996-2005 ve 2005-2018 dönemleri olarak üç ayrı alt başlıkta incelenmiştir.

- Tezin birinci bölümünde Dünya ve Avrupa'da erken siyasi ve iktisadi bütünleşme çabalarına yer verilmiştir.
- İkinci bölüm Avrupa Birliği, Avrupa Birliği ve Türkiye İlişkilerini kronolojik sırayla değinmiştir.
- Üçüncü bölüm ise Gümrük Birliği anlaşması üzerinde durulmuştur.
- Dördüncü bölümde ise GB Anlaşmasından günümüze iktisadi bütünleşme çabasının Türkiye ödemeler dengesine etkileri incelenmiştir.

2. DÜNYA VE AVRUPA'DA ERKEN SİYASİ VE İKTİSADİ BÜTÜNLEŞME ÇABALARI

2.1 Dünya'da Durum

Uluslararası ekonomi politikteki değişimlerin belirlediği üretim, tüketim ve bölüşümün örgütlenmesinde önemli süreç Dünya'daki siyasi ve iktisadi bütünleşmelerdir. Bölgesel, Ulusal veya Uluslararası alanlarda mevcut ekonomik politikalar ve siyasi eğilimlerin neticesi olarak müşterek güvenliğin sağlanmasında etkin ve önemli roller icra etmektedir. Bu bütünleşmeler başlıca ulusal (ulusal sınırların kontrollü iktisadi ve siyasi bütünleşmesi), Uluslararası (tercihli-serbest ticaret anlaşması, müşterek pazar, gümrük birliği ile iktisadi birlik) ve küresel (iktisadi entegrasyon ve küresel liberal ticaret) olarak üç temel alanda sınıflandırılmaktadır. Ekonomik bütünleşmeler ise tercihli ve serbest ticaret anlaşmaları, gümrük birlikleri, ortak pazarlar, parasal birlikler olarak ayrıca ele alınmaktadır (İnan, 2017, s. 852).

Şekil 2.1: Bölgesel bütünleşmelerin tarihsel dönüşümü ve safhaları
Kaynak: (İnan, 2017, s. 856)

Bölgesel bütünleşmeleri şu şekilde sıralayabiliriz (Väyrynen, 2003: s. 32):

- Politik İmparatorluk Bölgesel Entegrasyonu, iktisadi faaliyetler ile üretim formlarının benzerliklerine bağlı kalınarak, siyasi kontrol alanının bir merkezi bölge etrafında genişletilmesi yoluyla gerçekleşen ilk büyük ölçekli bölgesel bütünleşmedir.
- Ulus-devlet Bölgesel Entegrasyonu, iktisadi ve teknolojik gelişimlere ve başkalaşım kaynaklı yeni siyasi bölge-yapılarının oluşumu çerçevesindeki bölgeselleşmedir.
- Merkantilist Bölgesel Entegrasyon, bölge-yapı içindeki iktisadi ölçeğin büyümesine bağlı olarak, ticari-iktisadi ve siyasi olarak denetlenen bir alanın genişletilmesiyle oluşan bir bölgesel bütünleşmedir.
- Emperyalist Bölgesel Entegrasyon, iktisadi ve siyasi güvensizliğin yükselişi, kapitalist ülkeler arasındaki artan rekabet, serbest ticaret anlayışı ve uygulamalarının sebep olduğu sorunlar ve dünya ticaretinin küçülmesi gibi etkilerle ortaya çıkmıştır.
- Hegemonik Bölgesel Entegrasyon, II. Dünya Savaşı sonrası Soğuk Savaş döneminde oluşan iki kutuplu bölgesel bütünleşmedir.
- Post-hegemonik Bölgesel Entegrasyon ise ABD'nin hegemonik gücündeki düşüş ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin dağılmasıyla, tüm dünyayı etkileyen bölgesel entegrasyonlardır.

Siyasi bütünleşme aynı siyasi varlık içindeki kişilerin meydana getirdiği bir tür topluluk ilişkisidir. Kişilerin belirli siyasi çıkarlar etrafından bir araya gelmeleri, kendilerine müşterek bilinç ve kimlik hissi vermektedir. Bu bütünleşmenin altında ise karşılıklı çıkarlara dayalı kolektif bir eylem amacı bulunmaktadır. Diğer taraftan, ilke olarak, ülke ekonomileri ve piyasalarının bütünleştirilmesi anlamına gelen ekonomik bütünleşme konusunda Dünya'da çok sayıda örnek bulunmaktadır. Siyasi ve iktisadi bütünleşmelere örnek vermek gerekirse başlıcaları: Birleşmiş Milletler (BM), Avrupa Birliği (AB), Kuzey Atlantik İşbirliği Örgütü (NATO), Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT), Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (AAET), Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü (OPEC), Güneydoğu Asya Uluslar Birliği (ASEAN), Latin Amerika Serbest Ticaret Birliği (LAFTA), Amerikan Devletleri Örgütü, Arap Ligi,

Afrika Birliği Örgütü, Doğu Afrika Topluluğu, Orta Amerika Ortak Pazarı'dır (Yapıcı, 2007, s. 134-135).

2.2 Avrupa'da Durum

Kıta Avrupası'nın ortak müşterekler etrafında gönüllülük temelinde birleştirme düşüncesi oldukça eski dönemlere dayanmaktadır. Bir "Birlik" oluşturma düşüncesi 14. yüzyıldan başlayarak felsefecileri, tarihçileri, hukukçuları ve siyaset belirleyici kişileri meşgul etmiştir (İKV, 2018).

Bu bağlamda ilk çaba Emeric Crucé tarafından 1623 senesinde ileri sürülmüştür. Emeric Crucé, Avrupalı devletlerin aralarında başgösteren bazı sorunları ortaklaşa ve çoğunluk kararıyla çözmek için üyeleri ülkelerin daimi elçilerinden oluşan bir meclisin kurulması ve düzenli olarak bir araya gelmelerini önermiştir. Benzer şekilde, 1648 Westphalia Barışı'ndan sonra, 1693 senesinde William Penn, "Avrupa'nın şimdiki ve Gelecekteki Barışı Üzerine Deneme" başlıklı eserinde, ortak bir Avrupa Parlamentosu kurulmasını, bu parlamentoda Rus ve Osmanlı devletlerinin temsilci bulundurmasını, devletlerarasındaki pek çok müşkülün konuşularak çözüme kavuşturulmasını ileri sürmüştür. Ancak, bu iki yaklaşım neredeyse tümüyle düşünce aşamasında kalmış, gerçek hayata geçirilememiştir (Mor, 2010, s. 504).

Ünlü Fransız düşünürler Victor Hugo ve Rousseau, 18. Yüzyılda kıta Avrupa'sını tek çatı altında birleştirmek gerektiğini savunarak, devletler ve ulus üstü yeni bir birlik modeli arayışı ileri sürmüştür. Fransız İhtilali bu dönemi izleyen yıllarda Avrupa'nın kalanını ve Dünya'yı derinden etkilemiş, dinsel birliktelik yerine ulus devletlerin ortaya çıkışını başlatmıştır. Viyana Kongresi (1815), Zollverein ekonomik ve ticari birlikteliği (1834-1871) ve Paris Anlaşması (1856) Avrupa'daki iktisadi ve siyasi birlik denemelerine örnek verilebilir (Özer, 2013, s. 27-28-29).

II. Dünya Savaşı, Kıta Avrupa'sının bütünleşme fikrini ateşleyen bir dönemeç olmuştur. Bu kanlı harbin sonlarına doğru müttetik devletleri başkanlarının katıldıkları Yalta ve Postdam barış konferansları bir dönüm noktası olmuştur. Diğer taraftan, bu gibi konferanslarda çözüme erdirilemeyen, siyasi ve iktisadi konular savaşın ertesinde soğuk savaş olarak adlandırılan ve uzun seneler süren

yeni bir dönemin başlamasına sebep olmuştur. Soğuk savaş dönemi ve Kore Savaşı (1950–1953) sonrası etkisini genişleten Sovyet ideolojik baskısı ve yayılmacı emelleri, doğu ve batı ülkeleri arasındaki gerilim ve kaygılar, kıta Avrupa'sının birleşme ve birlik oluşturması için uygun koşulları yaratmıştır (Akşemsettinoğlu, 2011, s. 3-4).

Avrupa'da bütünleşme çabalarının başdöndürücü trafiği bazı siyasi ve iktisadi oluşumların teşekkül etmesine yol açmıştır. Bu oluşumların başlıcaları aşağıda sunulmuştur (ABB, 2013):

- Schuman Planı: II. Dünya Savaşı ertesini Fransa Dışişleri Bakanı Robert Schuman 1950 yılında Avrupa Devletlerini, kömür-çelik üretimini bağımsız ve uluslarüstü bir örgüte devretmeye davet etmiştir.
- Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT): Schuman planının sonucu olarak, Fransa, Belçika, İtalya, Federal Almanya Cumhuriyeti, Lüksemburg ile Hollanda arasında 1951 yılında kurulmuştur.
- Roma Antlaşması ve Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET): AKÇT'yi kuran 6 ülke, 1957 yılında Roma'da vardıkları anlaşma ile işgücü, her türlü mallar ve hizmetlerin kendi aralarında serbest dolaşımını esas alan AET'yi oluşturmuştur.
- Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (EURATOM): AET kurucusu 6 üye ülke tarafından Roma Antlaşmasına dayanarak 1958 yılında nükleer enerjinin barışçıl amaçlarla ve güvenli biçimde kullanılmasını sağlamak amacıyla EURATOM meydana getirilmiştir.
- Füzyon Antlaşması (Birleşme Antlaşması): 1965 yılında imzalanmıştır. Bu anlaşma, AKÇT, AET ve EURATOM örgütlerini ortak bir konsey ve komisyon altında birleştirmiştir. Topluluk, bu anlaşmadan sonra Avrupa Toplulukları olarak anılmıştır.
- Gümrük Birliği: Topluluk üyesi ülkeler arasında dolaşan ürünlerin gümrük vergileri 1 Temmuz 1968 yılında kaldırılmıştır.
- İlk genişleme dalgası: İngiltere, Danimarka ve İrlanda, 1973 yılında topluluğa tam üye olarak kabul edilmiştir.
- Güneye doğru genişleme: Topluluk, 1981'de Yunanistan, 1986'da İspanya ve Portekiz'i yapısına dahil ederek, üye ülke sayısını 12'ye yükseltmiştir.

- Avrupa tek senedi: Topluluğun tek Pazar oluşturmasını ilke edinen anlaşmadır. İlk olarak, 17 Şubat 1986 tarihinde, Portekiz, Lüksemburg, Federal Almanya Cumhuriyeti, Fransa, Belçika, İngiltere, Hollanda, İrlanda ve İspanya arasında imza edilmiştir. 28 Şubat 1986 tarihinde ise, İtalya, Yunanistan ve Danimarka ülkeleri de anlaşmayı imza ederek Avrupa Tek Senedine dahil olmuştur.
- Maastricht Antlaşması ve Avrupa Birliği: Sovyetler Birliği'nin dağılması ve Doğu Almanya ile Federal Almanya'nın birleşmeleri sonucu, topluluk ülkeleri bir araya gelerek, 1 Kasım 1993 tarihinde Maastricht ya da diğer adıyla Avrupa Birliği Anlaşmasını imzaladılar.
- Yeni bir genişleme: Topluluk 1995 yılında yapısına İsveç, Avusturya ve Finlandiya'yı da dahil ederek, toplam 15 üye sayısına ulaşmıştır.
- Ekonomik ve siyasi birlik (Euro): Topluluk ortak para birimi Euro, 12 üye ülkede 1 Ocak 2002 tarihi itibariyle resmen dolaşıma girmiş ve kullanılmaya başlanmıştır.
- Son genişleme: Topluluk, 2004-2013 yılları arasında bünyesine Hırvatistan, Çek Cumhuriyeti, Romanya, Estonya, Bulgaristan, Güney Kıbrıs Rum Kesimi, Letonya, Macaristan, Litvanya, Malta, Slovakya, Polonya ve Slovenya ülkelerini de alarak üye ülke sayısı 28'e yükselmiş ve en geniş sınırlarına ulaşmıştır.
- Lizbon Anlaşması: Topluluğun karar alma mekanizmalarını etkinleştirmek, daha demokratik ve etkili olmasını sağlamayı ilke edinen Lizbon Anlaşması 2007 yılında imzalanmış ve 2009 yılı itibariyle resmen yürürlüğe girmiştir.

2.3 Uluslararası Siyasi ve İktisadi Oluşumlardan Bazıları

Dünya'da bölgeler seviyesinde hayata geçirilen siyasi ve iktisadi oluşumlar bulunmaktadır. Uluslararası siyasi ve iktisadi birleşmelerin temelinde, ticari kaygılar ve çıkarların korunması, siyasi güç ve otorite kazanmak, güvenlik, teknolojik, demografik, çevresel ve kültürel etmenler bulunmaktadır. Uluslararası siyasi ve iktisadi oluşumların başlıcaları aşağıda sunulmuştur (Şanlı, 2008, s. 14-15-16; Mor, 2010, s. 501; Yapıcı, 2007, s. 134-135; Kaya, 2016: s. 651; İnan, 2017, s. 852):

- Birleşmiş Milletler (BM/UN): 1945 yılında dünya barışı, ortak güvenliği, uluslararası iktisadi, kültürel ve toplumsal işbirliğini geliştirme amacıyla kurulmuştur.
- Kuzey Atlantik Savunma Örgütü (NATO): 1949'da 12 ülke tarafından kurulmuş bir askeri ittifaktır. İleri dönemlerde 16 ülke daha katılmış olup, toplam 28 üyesi olan Uluslararası en büyük güvenlik örgütüdür.
- Avrupa Birliği (AB): Avrupa'da politik ve iktisadi bir örgütlenme olarak 1951 yılında kurulmuştur.
- Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi (EFTA): 1960 yılında AB'ye alternatif olarak oluşturulmuştur.
- Latin Amerika Serbest Ticaret Birliği (LAFTA): Latin ve Amerika Ülkeleri'nin uluslararası ticari bütünleşmeleri fikriyle 1960 yılında Montevideo Antlaşması ile kurulmuştur.
- Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD): 1961 yılında kurulmuş olan, uluslararası ekonomik işbirliğini ilke edinen bir örgüttür.
- Merkezi Afrika Gümrük ve Ekonomik Birliği (UDEAC): 1964 yılında kurulan Merkezi Afrika'daki ülkeler arasındaki işbirliğini amaçlayan bir teşkilattir.
- Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (ASEAN): 1967 yılında tesis edilmiş, bölgesel ekonomik, sosyal, kültürel, teknik, eğitim ve diğer alanlarda işbirliğini amaçlayan ve Japonya'nın başı çektiği "Asya Kaplanları"nın oluşturduğu bir kuruluştur.
- İslam Konferansı Örgütü (OIC): İsrail işgalindeki Kudüs şehrinde bulunan El-Aksa Mescidi'nin yakılmasına bir reaksiyon olarak, 22–25 Eylül 1969 tarihinde Fas'ın Rabat kentinde islam ülkeleri tarafından oluşturulmuştur.
- Batı Afrika Ülkeleri Ekonomik Topluluğu (ECOWAS): 1975 yılında onbeş Batı Afrika ülkesinin bir araya gelmesi ile kurulan ve bölgesel ekonomik entegrasyonu teşvik eden bir oluşumdur. Üye ülkeler; Cabo Verde Adaları, Gambiya, Benin, Gana, Gine Bissau, Girne, Liberya, Fildişi Sahili, Mali, Nijer, Moritanya, Nijerya, Togo, Sierra Leone ve Yukarı Volta'dır.

- Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği Örgütü (APEC): 1989 yılında bölgesel ekonomik, iş birliği, ticaret ve yatırım konularının paylaşıldığı uluslararası bir örgüt olarak ortaya çıkmıştır.
- Siyasi ve Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (MAGREB): Ekonomik, siyasal ve ticari alanda işbirliğini güden ve 1989 yılında Fas, Tunus ve Cezayir arasında kurulan bir teşkilattir.
- Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT): SSCB'nin dağılması ile, Rusya Federasyonu'nun başını çektiği, 1991 yılında Rusya, Ukrayna ve Beyaz Rusya arasında tesis edilmiş bir devletler topluluğudur.
- Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü (KEİÖ): Karadeniz havzasındaki ülkelerin ekonomik iş birliğini amaçlayan ve 1992 tarihinde İstanbul'daki bir zirvede imzalanarak yürürlüğe giren bir oluşumdur.
- Kuzey Amerika Serbest Ticaret Bölgesi (NAFTA): ABD, Kanada ve Meksika'nın oluşturduğu 1992 yılında kurulan ticari amaçlı bir teşkilattir.
- Avrupa Ekonomik Alanı (EES): 1994 yılında üye ülkelerin AB'ye girmeden, Avrupa tek pazarına katılmalarına olanak sağlayan bir örgüttür.
- Dünya Ticaret Örgütü (WTO): 5 Nisan 1994 tarihinde Marakeş'te (Fas) Dünya ticaretine düzen vermek için kurulmuştur. WTO'ya üye ülke sayısı 155'tir.

Bölgesel bütünleşme hareketleri arasında en etkili, iyi organize olmuş ve gelişmiş olanı ise AB'dir. Uluslararası siyasi ve iktisadi oluşumlar, politik alanda farklı biçimlerde yorumlanmakta ya da algılanmaktadır. Realist görüşler, bu gibi oluşumları büyük devletler ve güçlerin uluslararası siyasi araçları olarak algılamakta, liberal düşünce ise özerk uluslararası aktörler olarak kabul etmektedir (Ataman ve Öztürk, 2016: s. 104).

3. AVRUPA BİRLİĞİ, AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE İLİŞKİLERİ

3.1 Avrupa Birliği'nin Kuruluşu

II. Dünya savaşını takip eden yıllar AB'nin resmen ortaya çıktığı dönemdir. Bir diğer deyişle savaştan çıkmış ve ağır zarara uğramış kıta Avrupa'sının bir daha böyle acı günlere dönmesini istemeyenler yeni bir siyasi ve iktisadi model arayışı içine girmişler ve sonuç olarak AB fiilen hayata geçirilmiştir. Bu sebepte, kurucu ülkelerin iktisadi potansiyellerini bir araya getirerek güçlü bir Avrupa Pazarı oluşturmak istemeleri yatmaktadır. Fransa'nın çağrısı ile, Federal Almanya Cumhuriyeti, Belçika, Hollanda, İtalya ve Lüksemburg arasında 18 Nisan 1951 tarihinde imza edilen anlaşma ile AKÇT ya da diğer adıyla ortak pazar kurulmuştur. Schuman Planı olarak adlandırılan ilk anlaşma Paris'te imzalanmıştır. Schuman Planı, örgütsel anlamda AB'nin tarih sahnesine çıktığı ilk siyasi ve ekonomik bütünleştirici eylem olmuştur (TUIC Akademi, 2012).

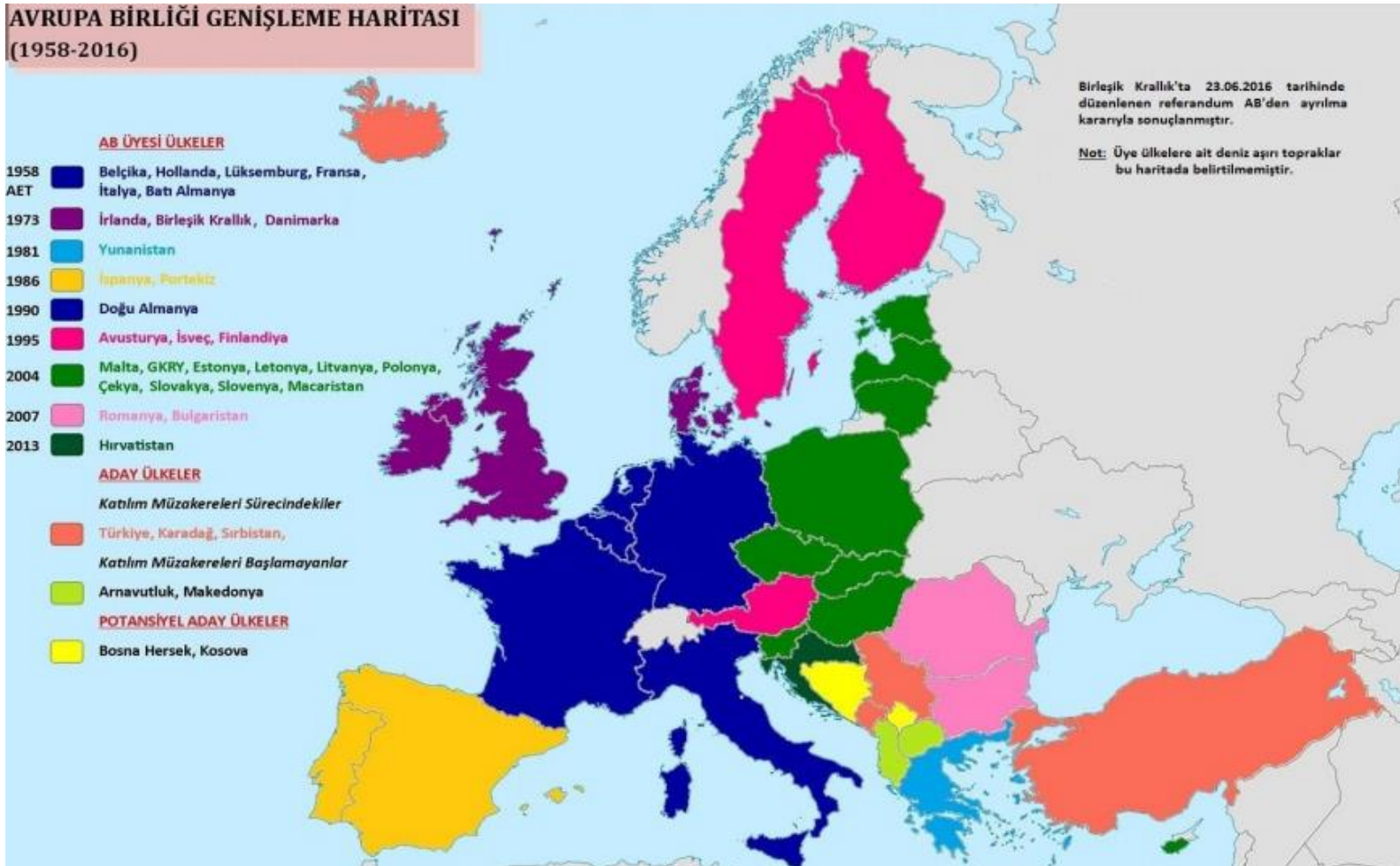
Kurucu altı devlet, Roma Antlaşması ile Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu (AET) kurdular. Bu ülkelere arasındaki gümrük vergileri 01 Temmuz 1968'de tümüyle kaldırılarak, özellikle ticaret ve tarım alanlarında müşterek politikalar oluşturuldu. Son derece başarılı sonuçlar veren bu girişim neticesinde Danimarka, İrlanda ve İngiltere'de 1973 senesinde AET'ye katılarak, üye sayısı dokuza çıkmıştır. Topluluğa katılımlar ise 1981 yılında Yunanistan ve 1986 yılında ise Portekiz ve İspanya ile devam etmiştir (ABTD, 2018a).

Başlangıcında yalnızca 6 kurucu üyeden oluşan AB, günümüze gelindiğinde birbirleriyle iktisadi, politik, sosyal ve kültürel alanlardaki işbirliklerini güçlendiren 28 üye ülkeden meydana gelen bir büyük birlik şeklini almıştır. Bugün itibariyle üye ülkeler; Almanya, Belçika, Avusturya, Bulgaristan, Danimarka, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Fransa, Finlandiya, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Hırvatistan, Hollanda, İspanya, İngiltere, İrlanda, İsveç, Letonya, İtalya, Litvanya, Lüksemburg, Malta, Macaristan, Polonya, Romanya, Portekiz, Slovakya, Yunanistan ve Slovenya'dır. Ayrıca, Türkiye haricinde tam üye

olmayı bekleyen Makedonya, Karadağ, Sırbistan ve Arnavutluk olmak üzere 4 ülke daha bulunmaktadır. AB'nin, Türkiye, Sırbistan ve Karadağ ile üyelik müzakereleri devam etmektedir. Avrupa Kıtasında yer alan İzlanda ise üyelik başvurusunu 12 Mart 2015 tarihinde geri çekmiştir. Bosna Hersek ve Kosova ise potansiyel aday ülkeler olup, AB ile görüşmelerin başlamasını beklemektedirler (ABB, 2017a).

Şekil 3.1'de AB'nin 1958 ve 2013 yılları arasındaki üye katılımları, aday ve potansiyel aday ülkelerle ilgili genişleme hatırası sunulmaktadır.

Şekil 3.1: AB Genişleme Haritası

Kaynak: (Kaymakçı, 2018: s. 1)

3.2 Avrupa Birliği'nin Kurumsal Yapısı

AB'nin kurumsal yapısı “asli / yapısal” ve “tali / işlevsel” şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Asli ya da yapısal birimler bağlayıcı kararlar alabilen, düzenleyici işlemler yapabilen ve birlik politikalarını belirleyebilen unsurlardır. AB Antlaşmasının (ABA) 13. maddesinde bu sıfatı taşıdığı ifade edilerek sayılan AB kurumlarını şu şekilde sıralayabiliriz: Avrupa Parlamentosu (European Parliament), Avrupa Birliği Zirvesi (European Council), AB Konseyi (EU Council), Avrupa Komisyonu (European Commission), Avrupa Birliği Adalet Divanı (EU Court of Justice), Avrupa Merkez Bankası (European Central Bank) ve Avrupa Hesap Mahkemesi (Sayıştay) (Court of Auditors)'dir (ABGM 2017).

Asli ya da yapısal birimlere karşılık, AB'nin organ, ofis ve ajanslarına karşılık gelen bazı “tali / işlevsel” nitelik taşıyan yapılarda bulunmaktadır. Birbirlerinde kolaylıkla ayrılabilen bu birimler şunlardır (ABGM 2017):

- Birlik üyesi ülkelerdeki sendikalar, çiftçi kooperatifleri, esnaf ve zanaatkar birlikleri, tüketici örgütleri ile çok sayıda sivil toplum örgütlerini temsil eden İktisadi ve Sosyal Komite (Economic and Social Committee).
- Topluluk içindeki mahalli ve bölgesel yönetim temsilcilerinden meydana gelen danışma niteliğinde bir komite olan Bölgeler Komitesi (Committee of the Regions).
- 1958 yılında Roma Anlaşması ile teşekkül eden ve ortak projelere finansman sağlayan Avrupa Yatırım Bankası (European Investment Bank).
- Birlik içindeki organların kötü yönetimi durumlarını inceleyen ve durum hakkında rapor hazırlamaktan sorumlu Avrupa Ombudsmanlığı (European Ombudsman).
- Tüzel kişilik sayılan ve ortak politikalar neticesinde ortaya çıkan problemlere çözüm yolları geliştirmeyi amaçlayan Birlik (AB) ajansları (Agencies of the Union).

AB'nin kurumsal yapısını teşkil eden asli ve tali organlar ile unsurlarını şu şekilde açıklayabiliriz:

AB, daimi bir konsey başkanlığı görevi ile yönetilmektedir (Kaymakçı, 2018: s. 9).

Avrupa Parlamentosu (AP), üyelerinin AB üyesi ülke vatandaşları tarafından her beş yılda bir seçildiği, üye devlet yurttaşlarının demokratik çıkarlarını ve politik görüşlerini temsil eden ve yasama yetkisini konsey ile paylaşan asli bir organdır. Birisi başkan olmak üzere 750 temsilciden oluşur. AP'nin genel kurul merkezi Strazburg, politik grupların ve komitelerin merkezi Brüksel ve sekreteryası Lüksemburg'da yerleşiktir (ABB, 2015a).

AB Zirvesi, AB Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi ya da AB Liderler Zirvesi olarak da bilinmektedir. Lizbon Anlaşmasının resmen yürürlüğe girmesiyle birlikte 1992 yılında resmi statü kazanmıştır. AB Zirvesi üye ülkelerin hükümet ve devlet başkanlarından oluşur, AB'nin yedi resmi asli kurumundan birisidir. Zirve, 2003 yılına kadar üye ülkelerin dönem başkanının tayin ettiği ülkenin şehrinde düzenlenirken, 2003 yılı Selanik Zirvesinde başlayarak Brüksel'de bir araya gelmektedir. AB Zirvesi, AB'nin yasama sürecinde yer almamaktadır. Fonksiyonu, birliğin politik gündemini belirlemektir. Organ, her toplantısının raporunu AP'na sunmakla yükümlüdür (Kaymakçı, 2018: s. 11).

AB Konseyi ya da Bakanlar Kurulu, AB üyesi ülkelere bir adet bakanın katılımından oluşan, üye ülkelerin menfaatlerinin gözetildiği, başkanlığın toplam 18 ay devam edecek üç üye ülke bakanlarından oluştuğu ve 6 aylık periyotlar halinde başkan ülkenin değiştirildiği bir organdır. Konsey, üye ülkelerin dış ve iç güvenlik konuları ile ortaklaşa ekonomi politikaların koordinasyonundan sorumludur (ABB, 2015b).

Avrupa Komisyonu AB'nin yürütme ve yasama tekliflerinin çıkış noktası olan organdır ve merkezi Brüksel'dir. Üyeleri üye ülkelere (Lizbon Antlaşması sonrası 2014 yılından itibaren toplam 18 üye görev yapmaktadır) seçilen birer kişiden oluşmaktadır. Komisyon, merkezi hükümetlerden bağımsız ve AB Parlamentosuna karşı sorumlu olup, Lüksemburg'da ofisleri, tüm AB

ülkelerinde temsilcilikleri ve dünyanın çoğu başkentlerinde ise delegasyonları bulunmaktadır (ABTD, 2018b).

AB Adalet Divanı, birliğin hukuk organı olup, üye devletlerin görevlendirdikleri birer yargıç olmak üzere, toplam 28 adalet insanından oluşmaktadır. Daireler şeklinde görevini ifa eden adalet divanında, belirli davalar ve hukuki konular üzerinde uzmanlaşmış daireler bulunmamaktadır. Adalet Divanı'nın merkezi Lüksemburg'tadır (Alyanak, 2014: s. 257).

Avrupa Merkez Bankası, merkezi Almanya'nın Frankfurt şehri olan, tüzel kişiliğe sahip, bağımsız ve asli görevi ortak para birimi Euro'nun istikrarını sağlamak ve korumak olan bir AB organıdır (ABB, 2011b).

Avrupa Hesap Mahkemesi (Sayıştay), AB'nin her türlü gelirleri ve giderlerini inceleyen, parasal işlemlerin hukuka ve usule uygunluğunu kontrol ve temin eden bir kurumdur. Her üye devletten 1'er kişinin 6 yıllığına seçilerek temsil edildiği toplam 28 üyesi bulunmaktadır. Üyelerinin bağımsızlıkları ve tarafsızlıkları kesin garanti alınmıştır (ABB, 2015c).

AB'nin diğer tali kurum organ ve ajansları arasında üye ülkelerdeki farklı toplumsal kesimlerin çıkarlarını temsil eden üyelere oluşan ve danışmanlık görevi yürüten "Ekonomik ve Sosyal Komite", yerel ve bölgesel temsilcilerden oluşan ve 353 üyesi bulunan "Yerel ve Bölgesel Komite", AB sınırları içinde yatırımları finanse etmek için kurulan "Avrupa Yatırım Bankası" ve Maastricht Antlaşması ile birliğin kurumsal yapısına resmen kazandırılan "Avrupa Ombudsmanı" sayılabilir (ABB, 2017b).

3.3 2005 Öncesi Dönemde Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri

Türkiye Cumhuriyeti, tarihi boyunca Uluslararası gelişmeleri yakından takip etmiş, zamanın koşullarına uyarak Uluslararası pek çok oluşumda (OECD ve NATO gibi) yer almıştır. Cumhuriyet tarihinin en uzun soluklu projesi olan AB üyeliği süreci ise, AET'nin kurulduğu 1959 yılında tam üyelik başvurusu yapması ile başlamış olup, günümüzde de devam etmektedir (ABPE, 2017).

Türk siyasi yaşamının önemli dönüm noktalarından kabul edilen Demokrat Parti (DP)'nin 1950 yılında iktidara gelmesi ile, temsilcisi olduğu ekonomide liberalleşme süreci resmen başlamıştır. Liberal ekonomik politikalar, Türkiye

Cumhuriyeti'ni serbest piyasa ekonomisini benimsemiş Batı ülkeleriyle daha yakın ilişkiler kurmaya yöneltmiştir (Denk, 2016: s. 32-33).

Yunanistan'ın 15 Temmuz 1959'da AET'ye resmen başvurması, Türkiye'nin de AET'ye ortaklık başvurusu (31 Temmuz 1969) yapmasına yol açmıştır. Dönemin Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu'nun, "*Yunanistan kendisini boş bir havuza atsa bile onu yalnız bırakmaya gelmez, tereddüt etmeden sizde atlayacaksınız*" cümlesi, Türkiye Cumhuriyeti'nin AET'ye resmi başvurusun nedenini iyi şekilde açıklamaktadır (Erden-Kaya, 2016: s. 387).

Türkiye'nin 2005 yılına kadar AB ile ilişkileri AET'ye resmi başvurusu ve ret alışı, AET ile Ankara Anlaşması, gelişim dönemleri (hazırlık, geçiş ve son evreler), katma protokol, tam üyelik başvurusu ve AB'nin yanıtı ile Kopenhag Zirvesi ana başlıkları altında incelenmektedir.

3.3.1 Avrupa Birliği ile Ankara Anlaşması

Türkiye'nin Yunanistan'ın hemen arkasından 31 Temmuz 1959'da yaptığı AET ortaklık başvurusunun ret edilmesiyle, iki taraf arasında hukuki zeminde ilk anlaşma 12 Eylül 1963 yılında Ankara Anlaşması ile sağlanmıştır. Türkiye-AET Ortaklık Anlaşması olarak da bilinen Ankara Anlaşması, üyelik sürecini; hazırlık safhası, geçiş safhası ve son safha olmak üzere üç dönemde ilerletmeyi öngörmüştür (Akçay, 2017: s. 44).

Türkiye'yi AET ile ortaklık bağı kurmaya iten esas siyasi sebep ise artan SSCB baskısı ve Yunanistan'ın AET'ye 1961 yılında resmen üye yapılmasıdır. Sürecin siyasi perspektifi dışında, göz ardı edilemeyecek iktisadi bir yönü de bulunmaktadır. Türkiye'nin o dönemlerde AET'nin 6 üye ülkesi ile ticari payı %35'ler mertebesinde bulunmaktaydı. O dönemden bu yana, AB ülkeleri Türkiye'nin en çok dış ticaret yaptığı ülkeler arasında olmayı sürdürmektedir (Begaj, 2016: s. 34-35).

Ankara Anlaşması, Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) ile AET üyesi ülkeler Lüksemburg, Federal Almanya Cumhuriyeti, Belçika, Hollanda, İtalya ve Fransa meclislerinde de onaylanarak 1 Aralık 1964 tarihinden geçerli olmak kaydıyla yürürlüğe girmiştir. Ankara Anlaşması, Türkiye ve AET ülkeleri arasında gümrük birliğinin sağlanması ve iktisadi politikaların uyumlu şekle getirilmesini amaçlamıştır (NKFU, 2014).

Türkiye'nin AET'ye resmi başvurusu ve Ankara Anlaşmasına kadar geçen dönem içinde üzerinde mutabakat sağlanan ana başlıklar şunlardır (Özer, 2009: s. 92):

- Ortaklık bağının GB prensibine dayalı olması,
- Türkiye'nin AET'nin organlarında temsili,
- Türkiye'nin AET üyesi ülkelere uyguladığı gümrük duvarlarını 12 ve 24 yıllık iki dönem sonunda sıfırlanması,
- Türkiye'nin mali kayıplarını telafi etmek amacıyla 200 milyon dolar mali yardım yapılması,
- Son hedefin tam üyelik olması'dır.

3.3.2 Türkiye-Avrupa Topluluğu Ortaklığının Gelişim Dönemleri

Türkiye ile AET arasında 1964 yılında resmen imzalanarak yürürlüğe giren Ankara Anlaşması, Türkiye'nin topluluğa tam üyeliği için koşul olarak "hazırlık", "geçiş" ve "son" evreler olmak üzere toplam üç aşamadan oluşan bir anlaşmadır.

3.3.2.1 Hazırlık Evresi

Ankara Antlaşması'na göre hazırlık evresi 5 yıllık bir dönem olarak öngörülmüştür. Ancak, Türkiye, hazırlık evresinde dikkate değer bir çaba göstermemiştir. Türk kamuoyu, siyasi iktidar ve Türk özel sektörü tarafından AET'ye intibak hususunda gayret gösterilmemiştir. Hazırlık evresi, 23 Kasım 1970 yılında AET ile imza edilerek yürürlüğe giren katma protokol ile son bulmuş olup, geçiş evresine geçilmiştir (UPA, 2012).

Hazırlık evresi ise daha çok müktesebat (uyum) başlıkları üzerinde odaklanılan bir dönemdir. Hazırlık evresi, Türkiye ile AB ilişkilerini daha somut şekilde biçimlendiren bir dönem olarak önem taşımaktadır (Özer, 2009: s. 92).

Bu dönemde AET, üstlendiği yükümlülüklerle Türk ekonomisini, topluluğa uyum sağlayacak ve gümrük birliğine geçişe hazır hale getirecek olan destekleri ve güçlendirmeleri sağlamayı taahhüt etmiştir (Kılıç, 2014: s. 91).

3.3.2.2 Geçiş Evresi

Geçiş evresi (1973-1995), 1 Ocak 1973 tarihinde imzalanan katma protokolün hazırlık evresini nihayetlendiren ve aslında Gümrük Birliği'nin ilk adımı olarak

kabul edilen bir dönemdir. Türkiye Cumhuriyeti'nin topluluğa karşı yükümlülükleri geçiş evresinde gündeme getirilmiştir. Bu şekilde, sorumluluklar tek taraflı olmaktan çıkarılmış, Türkiye ve AET arasında karşılıklı bir nitelik kazanmıştır (Kılıç, 2014: s. 91).

Karşılıklı doğan yükümlülüklerden başlıcaları aşağıda sunulmuştur (ÇSGB, 2015: s. 36):

- Malların serbest dolaşımı
- Ortak tarım politikasına uyum
- Kişiler ve hizmetlerin serbestçe dolaşımı
- Ulaştırma ve iktisadi konularda topluluk mevzuatlarına uyum sağlama, ya da bir diğer deyişle gümrük birliğine adapte olmak.

Bu dönem, Türkiye'deki sıkıntı ve çalkantılı siyasi gelişmeler sebebiyle 1980'li yılların ikinci yarısına kadar istikrarsız ve gelişme kaydedilmeyen bir dönem olarak kayıtlara geçmiştir (ÇSGB, 2015: s. 36).

Türkiye, 1978 yılında GB protokolünün 60.maddesinde yer alan sorumluluklarını yerine getiremeyeceğini ileri sürerek, yükümlülüklerini askıya almıştır. 1980 yılına gelindiğinde, Topluluğun Yunanistan'ı üyeliğe alması ve 12 Eylül 1980 Askeri Darbesi nedeniyle, Türkiye ve AET arasındaki ilişkiler bir süreliğine tümüyle dondurulmuştur (Tepeli ve Aydın, 2015: s. 37).

3.3.2.3 Son Evre

Türkiye, AB ile dondurduğu ilişkilerini, 16 Eylül 1986'da "Türkiye-Avrupa Ekonomik Topluluğu Ortaklık Konseyi"nin bir araya gelmesi ile tekrar başlatmıştır. Bu buluşma ertesinde ise 14 Nisan 1987 tarihinde tam üyelik başvurusunu yenileyerek süreci resmen tekrar başlatmıştır. Bu sebeple, bazı uzmanlar Türkiye-AB ilişkilerinde son evrenin başlangıç tarihini 1995 yılında imza edilen gümrük birliği anlaşması olarak kabul etmekte ve sürecin halen devam etmekte olduğunu ileri sürmektedirler (Güreşçi, 2006: s. 73; Tepeli ve Aydın, 2015: s. 37-38).

3.3.3 Bir Uygulama Anlaşması (Katma Protokol)

Katma protokol, bir uygulama anlaşması olarak, geçiş dönemini hukuki olarak başlatan ve 01 Ocak 1973 tarihi itibarıyla yürürlüğe giren bir dönüm noktasıdır.

Bu protokol ile taraflar arasında karşılıklı ve dengeli yükümlülükler ortaya konulmuştur. İşbirliği, esas olarak pamuk ipliği, pamuklu tekstil ürünleri ve rafine petrol ürünleri hariç olmak kaydıyla, Türk endüstrisinin ürettiği mallara topluluk tarafından uygulanan gümrük vergilerinin kademeli biçimde kaldırılmasını, hatta bazı ürünlere topluluk tarafından ithalat kolaylığı getirilmesini sağlamıştır (Kalaycı ve Artan, 2015: s. 338).

Türkiye'nin GB'ne ve topluluğa uyumunu sağlamak için 1 Ocak 1973 tarihinde yürürlüğe giren katma protokole göre, Türkiye, taahhüt ettiği gümrük vergilerini kademeli biçimde indirmiş, 1995 yılı itibariyle ise sıfırlamış ve bu şekilde sanayi mallarının taraflar arasında serbest dolaşımı başlatılmıştır. Ancak, bu durum henüz tam üye olmayan bir ülke olan Türkiye açısından topluluktaki diğer üye ülkelerden çok farklı istisna bir uygulama olarak tarihe geçmiştir (Aysun, 2011: s. 28).

3.3.4 Türkiye'nin AET'ye Tam Üyeliği

Türkiye, Toğluluğa tam üyelik başvuru hazırlıklarını ilk kez Ecevit-Erbakan Hükümeti döneminde 1979 yılında gündemine almıştır. Ancak, 12 Eylül 1980 Askeri Darbesi ile başvuru süreci askıya alınmıştır (Karademir, 2015).

Türkiye ve topluluk arasındaki ilişkiler Eylül 1986'da AT-Türkiye Ortaklık Konseyi'nin yeniden buluşması ile normalleşme sürecine geçmiştir. Normalleşme sürecinin ilk somut adımı ise Özal Hükümeti döneminde Türkiye'nin AB'ne 14 Nisan 1987 yılında yaptığı tam üyelik başvurusudur. Türkiye AET'yi kuran anlaşmanın 237. maddesine göre AET'na, AKÇT'yi kuran antlaşmanın 98. maddesine göre AKÇT'na ve AA EK antlaşmanın 205. maddesine göre AA EK'na katılma istekliğini Dönemin Dış İşleri Bakanı Ali Bozer ile resmen sunmuştur (TUIC, 2010).

Türkiye'nin tam üyelik başvurusunun esas gerekçesi dönemin hükümet Başkanı Turgut Özal'a göre 'darbelere' karşı demokrasiyi güçlendirmektir. Bu görüşe göre, Türkiye'nin AB'ye tam üyeliği askeri darbeleri bir daha asla gerçekleşmeyecek biçimde sona erdirecektir. O zaman bu konuyu savunanların topluluk içinde İspanya, Yunanistan ve Portekiz gibi ülkeleri örnek gösterdikleri bilinmektedir (Dağı, 2005: 45-72).

Tam üyelik başvurusu, uzun zamandır Türk kamuoyunun birliğe üyelik macerası konusundaki suskunluğunu bozmuş, yeniden ilgi odağı olmasını sağlamıştır. Türk kamuoyu beklentilerinin aksine Komisyon Türkiye'nin başvurusuna ret yanıtı vermiştir. Bu durum, Türk halkının tam üyelik hakkında yeniden canlanan ümitlerini olumsuz şekilde etkilemiştir (Güreşçi, 2006: s. 76-79).

Türkiye, iktisadi bütünleşme bakımından AB'ye gümrük birliği anlaşması ile bağlanmıştır. Henüz tam üyelik süreci gerçekleşmeden gümrük birliğine imza atan tek ülke konumundaki Türkiye için, tam üyelik koşullarının 1987 yılı sonrasında olgunlaşması için iktisadi ve siyasi pek çok adım atılması gerekmiştir (TEPAV, 2005: 17). Türkiye'nin birliğe yaptığı tam üyelik başvurusu üzerinden 31 yıl geçmiş olmasına rağmen Türk kamuoyunun beklentilerinde olumlu seyir görülmemektedir. Kadir Has Üniversitesi Türkiye Çalışmaları Merkezi'nin her yıl yaptığı "Türk Dış Politikası Kamuoyu Algıları Araştırması"nın 2018 yılı sonuçlarına göre, Türk halkının AB üyeliğini destekleme oranı %55,1 olarak belirlenmiştir (CTRS, 2018).

3.3.5 Avrupa Birliği Komisyonu'nun Cevabı

Ankara Anlaşması'nın 28. Maddesi ile Roma Antlaşmasının 'her Avrupalı Devlet Topluluklara katılmayı isteyebilir' hükmü gerekçelendirilerek, Türkiye, topluluğa tam üyelik başvurusu yapmıştır. Başvuru, Yunanistan'ın usule ilişkin bir itirazı dışında, oybirliği ile incelenmek için kabul edilmiştir. Berlin duvarının yıkılması, Topluluğun genişleme politikasının halkalar biçiminde olacağını öngörmüştür. Bu durumda Türkiye, İsrail ve Fas ile birlikte 3. halkada yer almıştır (TUIC, 2010).

AB'nin Türkiye'nin 1987-1989 yılları arasında tam üyelik başvurusu döneminin sonunda verdiği cevap maalesef olumsuz olmuştur. Tam üyelik başvurusunun ardında 2 yıl 8 ay sonra başvuruya cevap olarak Topluluk Komisyonu görüşünü açıklamış ve görüş AB Dış İşleri Bakanlar Konseyi tarafından 17 Aralık 1989 tarihinde oylanarak kabul edilmiştir (TUIC, 2010).

3.3.6 Kopenhag Zirvesi

Berlin duvarının 1989 yılında yıkılması, Avrupa siyasi tarihinde çok önemli bir dönemeç olarak tarih kitaplarındaki yerini almıştır. Kıt'a Avrupasını köklü değişime ve başkalaşıma uğratan Doğu Bloku'nun çökmesi, çok sayıda eski Sovyet peyki ülkelerin irili ufaklı serbest kalmaları ile sonuçlanmıştır. Bu durum, Topluluğun genişleme politikalarını ciddi biçimde değiştirmiştir. Başta Türkiye olmak üzere tam üyeliği ümitle bekleyen ülkelerin hayallerini geçici olarak askıya almalarına yol açmıştır. Topluluk ve üyelik bekleyen ülkelerde siyasi durum bu haldeyken, Birlik harekete geçerek 1993 yılında yeni bir zirve düzenlemiştir. Kopenhag Zirvesi, siyasi yönüyle, Topluluğun genişleme hedeflerinin yeniden düzenlendiği bir tür siyasi mola olarak, üyelik için gerekli koşulların baştan düzenlendiği "Kopenhag Kriterleri"nin doğuşu ile neticelenmiştir (Bozkır, 2002).

Kopenhag Kriterleri, Topluluğa üyelik şartlarını "siyasi", "ekonomik" ve "uyum" olmak üzere üç ana başlık altında toplamıştır (ABB, 2011a).

Kopenhag Kriterleri, ağırlıklı olarak siyasi entegrasyonu öne çıkaran kıstaslar içermiştir. Siyasi kriterlerine uyum ise katılım görüşmelerinin başlatılması için ön şart olarak kabul edilmiştir. Bu kriterlerin başlıcaları; hukukun üstünlüğü ilkesi, istikrarlı ve işleyen demokrasi, insan ve azınlık haklarına saygı gösterilmesi gibi koşullardır. Kopenhag Kriterleri içinde siyasi koşullar bir bakıma ekonomik koşulların önüne geçme becerisi göstermiştir (Paksoy ve Kılıç, 2013: s. 84).

Türkiye için Kopenhag ekonomik kriterlerinin yaşama geçirilmesinin Türkiye'nin AB'ye tam üyeliğinin gerçekleşmesi bakımından önemi büyüktür. Kopenhag ekonomik kriterleri esas itibarıyla 03 Ekim 2005 yılında başlatılmış olan tam üyelik müzakerelerinin kapsadığı 35 esas konunun da önemli bir bölümünü oluşturmuştur. Ekonomik kriterler Türkiye'nin işleyen ve topluluğa uyumlu piyasa ekonomisine sahip olmasını ve yine AB içindeki piyasalarda rekabet edebilme gücünü göstermesini istemektedir (Morgil, 2006: s. 92-93).

Kopenhag uyum kriterleri, topluluğa tam üyelik durumunda siyasi, ekonomik ve parasal birliğin gereksinimlerine bağlı kalmayı koşul olarak ileri sürmüştür (Akçay, 2008: s. 13).

Türkiye'nin Birliğe tam üyelik çerçevesini net ve açık biçimde belirleyen Kopenhag Kriterleri, aday ülke olarak ilan edilmesinin yanında, tam üyelik için gerçekleştirilmesi beklenen yükümlülükleri tanımlamış, Topluluk programları ve mali destek kaynaklarından faydalanmasının yolunu açmış, Birlik üyesi ülkelerin toplantılarına katılımını sağlamış, tüm bu artıları Ulusal bir program hazırlayarak amaç ve hedefleri arasına koymasına olanak sağlamıştır (Özer, 2008: s. 94).

3.4 2005 Sonrası Dönemde Türkiye-AB İlişkileri

Türkiye ile Topluluk arasındaki görüşmeler, Birliğin 2004 yılında aldığı müzakerelere başlama kararının ardından, resmen 3 Ekim 2005 tarihi itibarıyla başlatılmıştır. Müzakerelerin başlatılmasından hemen önce, Türkiye ilk olarak gerekli kurumsal adımları atarak, 3 Haziran 2005 tarihinde Devlet Bakanı Ali Babacan'ı başmüzakereci olarak atamıştır. Bu durumu, 3 Ekim 2005 tarihinde yayımlanan, müzakerelerin ilke, esas ve usulleri ile fasılları belirleyen "Türkiye için Müzakere Çerçeve Belgesi" izlemiştir (Denk, 2016: s. 85).

Katılım müzakereleri, aday ülkenin AB müktesebatını (*acquis communautaire*) kendi ulusal hukukuna ne kadar sürede aktaracağını, yürürlüğe koyacağını ve uygulayacağını belirleyen ve AB hukuk sistemine verilen tanımdır. Konsey, Komisyon, Avrupa Toplulukları Adalet Divanı gibi topluluk organlarının yayınladıkları mevzuatların tümü olan bu hukuk sistemi; AB'yi kuran ve bazı dönemlerde değişikliğe uğrayan anlaşmaları, aday ülkelerin imzaladıkları katılım anlaşmalarını, üçüncü ülkeler ile yapılan anlaşmalardan oluşmaktadır (Erhan ve Akdemir, 2016: s. 14).

Kopenhag Zirvesi sonrası, 3 Ekim 2005 tarihinde Lüksemburg'da Hükümetler Arası Konferans ile Türkiye ve AB arasında resmen başlatılan müzakerelerin sonuçlanacağı tarih hakkında kesin bir görüş bulunmamaktadır. Bu durum, tam üyelik görüşmelerinin belirsizliğini ortaya çıkaran, ilişkilerin sürdürüleceği zemin ve nasıl devam edeceğini belirleyen koşulların akıllarda bulanık kalmasını sağlayan bir olgu olarak etkisini ve varlığını sürdürmüştür (Bayraklı ve Güngörmez, 2016: s.).

Türkiye-AB ilişkilerinin 2005 yılı sonrasındaki durumunu sivil toplum diyalogu, katılım müzakereleri ve tarama süreci olarak üç ana başlık altında toplayabiliriz. Bu başlıklar aşağıda açıklanmaktadır.

3.4.1 Sivil toplum diyalogu

Türkiye'nin AB'ye katılım sürecine ciddi destek verecek inisiyatiflerden Sivil Toplum Diyalogu, Türkiye ve AB üyesi ülkelerin sivil toplum kuruluşlarının, müşterek bir hususta bir araya gelmeleri, birbirlerini toplumsal bakımdan tanımaları, karşılıklı bilgi alış verişinde bulunmaları, sürekli bir diyalog tesis etmeleri gibi amaç ve hedefleri olan müşterek bir platform olarak, 2008 yılı sonrası ilişkilerde önemli bir yer tutmuştur (ABB, 2015d).

Türkiye'nin Birliğe katılımı öncesi AB mali yardımı çerçevesinde finanse edilen sivil toplum diyalogu programı, belirli aralıklarla ve farklı müktesebat başlıkları altında, özellikle siyasi alanda, sivil toplum kuruluşları tarafından geliştirilecek projelere hibe destek vermektedir (Ulusal Ajans, 2015).

3.4.2 Katılım müzakereleri

Katılım müzakereleri, tarafların katkıları ile, tarama süreciyle başlatılan, tarama sürecinin tamamlanmasına doğru müzakere pozisyonlarının hazırlanması ile devam ettirilen, müzakere pozisyonlarının Birliğin dönem başkanlığına sunulmasını müteakip müzakerelerin açılması ile devam eden, fasıllarda imza atılan sorumlulukların tamamlanmasının kontrolü ile kapanan ve katılım antlaşmasının imzaya ve olura açılması ile nihayetlenen bir süreçtir (Sayın, 2016: s. 48).

Katılım müzakereleri, Lüksemburg'da 03 Ekim 2005 yılında gerçekleştirilen Hükümetlerarası Konferansta alınan kararlar doğrultusunda 20 Ekim 2005 tarihinde başlatılmış olup, toplam 35 fasıl üzerinden süreç devam etmektedir (ABB, 2017c).

AB sürecinde müzakereye açılan fasıllar şunlardır (BETAM, 2013):

- Malların Serbest Dolaşımı,
- İşçilerin Serbest Dolaşımı,
- İş Kurma Hakkı ve Hizmet Sunumu Serbestisi,
- Sermayenin Serbest Dolaşımı,

- Kamu Alımları,
- Şirketler Hukuku,
- Fikri Mülkiyet Hukuku,
- Rekabet Politikası,
- Mali Hizmetler,
- Bilgi Toplumu ve Medya,
- Tarım ve Kırsal Kalkınma,
- Gıda Güvenliği,
- Veterinerlik ve Bitki Sağlığı,
- Balıkçılık,
- Taşımacılık Politikası,
- Enerji,
- Vergilendirme,
- Ekonomik ve Parasal Politika,
- İstatistik,
- Sosyal Politika ve İstihdam,
- İşletme ve Sanayi Politikası,
- Trans-Avrupa Şebekeleri,
- Bölgesel Politika ve Yapısal Araçların Koordinasyonu,
- Yargı ve Temel Haklar,
- Adalet,
- Özgürlük ve Güvenlik,
- Bilim ve Araştırma,
- Eğitim ve Kültür,
- Çevre,
- Tüketicinin ve Sağlığın Korunması,
- Gümrük Birliği,
- Dış İlişkiler,
- Dış Güvenlik ve Savunma Politikaları,
- Mali Kontrol,
- Mali ve Bütçesel Hükümler,
- Kurumlar,

- Diğer Konular.

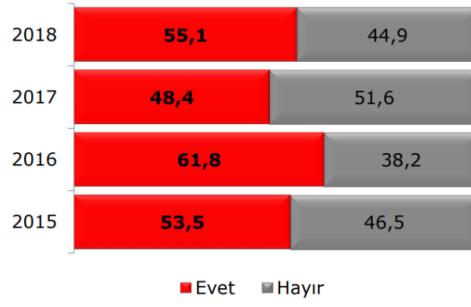
Fasıllardan, Bilim ve Araştırma faslı açılıp, geçici olarak kapatılmıştır. Kapanış koşullarının yerine getirildiği teyit edilen fasıllar ise; İşletme ve Sanayi Politikası, Şirketler Hukuku, Trans- Avrupa Ağları, Mali Kontrol ve Tüketicinin ve Sağlıkın Korunması fasıllarıdır. AB ile müzakerelerin hala daha sürdüğü fasıllar; Balıkçılık, Taşımacılık Politikası, İşçilerin Serbest Dolaşımı, Enerji, Adalet, Yargı ve Temel Haklar, Özgürlük ve Güvenlik, Dış Güvenlik ve Savunma Politikaları ile Dış İlişkiler fasıllarıdır (BETAM, 2013).

3.4.3 Tarama süreci

AB'nin takip edeceği pozisyonu belirleyen Müzakere Çerçeve Belgesi'nin, Komisyon tarafından 29 Haziran 2005 tarihinde, kabul edilmesini müteakiben, 3 Ekim 2005 tarihinde tarama süreci başlatılmıştır. Tarama sürecinin sonunda hazırlanan tarama raporu, Komisyon'un bir başlığı açıp açmamasına ve üye ülkelerin başlığın açılmasına hazır olup olmadığını belirler. Bu sebeple, tarama süreci aslında AB'nin müktesabatının analitik bir incelemesidir denilebilir. Tarama sürecinin ilk aşaması detaylı bir komisyon açıklaması ile yapılmaktadır. İkinci aşamasında ise, Türk temsilcilerden konunun Türkiye'deki durumu hakkında açıklama gelmektedir. Nihayetinde, Komisyon, Birlik üyesi ülkelere sunulmak için tarama raporunu hazırlamaktadır. Tarama süreci, asıl teknik müzakere sürecinin başlatılması için ilk adım ve gerekliliktir (Ökmen ve Canan, 2009: s. 143; Sayın, 2016: s. 54).

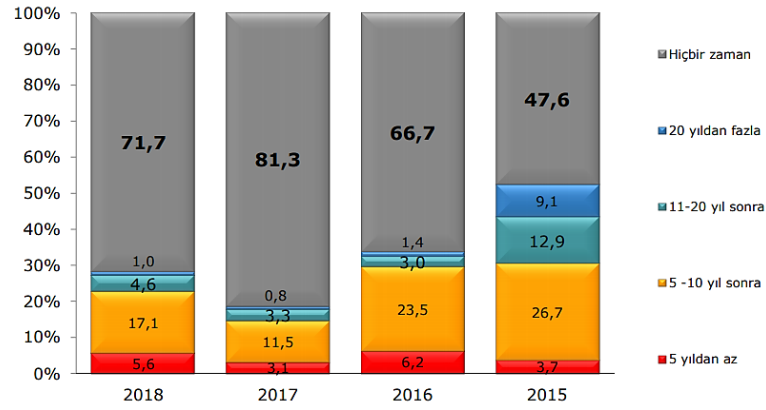
3.5 Kamuoyunda Türkiye-AB İlişkileri

Kadir Has Üniversitesi "Dış politika kamuoyu algıları araştırması 2018 sonuçları"na göre, AB üyeliğine Türk Kamuoyunun desteğinin arttığı görülmektedir. Bu araştırma sonuçlarına göre, AB üyeliğini genel destekleme oranı %55,1 iken, Üniversite ve üzeri eğitim görenlerde oranın %60,4'e yükselmektedir. Türkiye AB'ye asla tam üye olamayacak" diyenlerin oranı 2015 yılında %47,6, 2016 yılında %66,7, 2017 yılında %81,5 iken 2018'de %71,7'ye düşmüştür (Şekil 3.2; Şekil 3.3; Şekil 3.4). AB ve Türkiye arasında yaşanan olumsuz gelişmelere karşın, Türk kamuoyu AB ile sürecin durdurulacağını düşünmemektedir (CTRS, 2018).

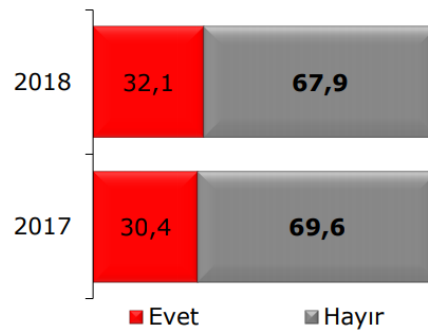
Şekil 3.2: Türkiye'nin AB'ye üyeliğini isteme durumu

Kaynak: CTRS, erişim tarihi: Erişim tarihi: 30 Ekim 2018, <http://ctrs.khas.edu.tr/post/27/turk-dis-politikasi-kamuoyu-algilari-arastirmasi-2018>

Şekil 3.3: Türkiye'nin AB'ye tam üyelik tahmini

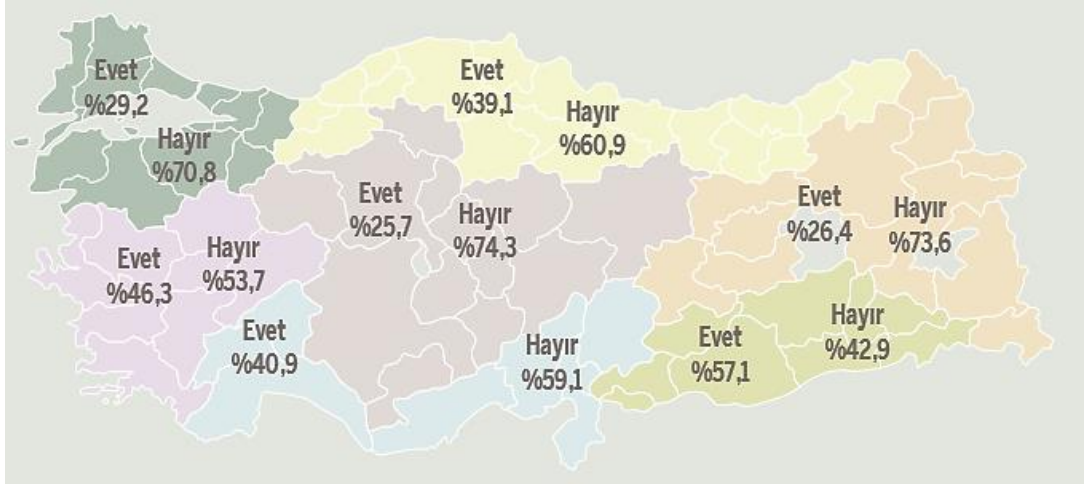
Kaynak: Kaynak: CTRS, erişim tarihi: Erişim tarihi: 30 Ekim 2018, <http://ctrs.khas.edu.tr/post/27/turk-dis-politikasi-kamuoyu-algilari-arastirmasi-2018>

Şekil 3.4: Türkiye ve AB arasında farklı bir modelde ilişki kurulmalı mıdır?

Kaynak: Kaynak: CTRS, erişim tarihi: Erişim tarihi: 30 Ekim 2018, <http://ctrs.khas.edu.tr/post/27/turk-dis-politikasi-kamuoyu-algilari-arastirmasi-2018>

Türkiye'nin AB üyeliğine desteğinin coğrafi dağılımı daha karmaşık bir durum sergilemektedir. Buna göre, AB üyeliğine olan inancın en yüksek seyrettiği bölge Güneydoğu Anadolu (%57,1) iken, en düşük destek %25,7 ile Orta Anadolu Bölgesinden gelmiştir. Güneydoğu Anadolu hariç Türkiye'nin kalan tüm coğrafi bölgelerinde AB'ye destek %50'nin altında olduğu görülmektedir (Şekil 3.5) (Ceran vd., 2016: s. 9).

Şekil 3.5: Türkiye'nin AB'ye üyelik beklentisinin coğrafi dağılımı

Kaynak: (Ceran vd., 2016: s.22)

4. GÜMRÜK BİRLİĞİ ANLAŞMASI

4.1 Maastricht Anlaşması

1993 yılında Hollanda'da imzalanmış Maastricht Antlaşması, Topluluğun Avrupa Birliği (AB) adını almasını sağlamış ve AET (Avrupa Ekonomik Topluluğu) kısaltmasını AT (Avrupa Topluluğu) olarak değiştirmiştir. Maastricht Anlaşması ile Birliğin iktisadi ve parasal birlik, müşterek güvenlik, dış işleri, içişleri ve hukuk alanlarındaki işbirliği başlıkları yeniden tanımlanmıştır.

Maastricht Anlaşması AB'yi kuran anlaşma olarak kabul edilmektedir. Bu anlaşma ile üye ülkeler artık "Birlik" şeklinde adlandırılacak bir Avrupa Birliği'ni tesis etmiştir. Bu adım ile üye ülkelerin halkları arasında sürekli ve sıkı bir işbirliği aşamasına geçilmiş ve üye devletler ile halkları arasındaki bütünleşme ve dayanışma bir üst seviyeye çıkarılmıştır (İKV, 2007: s. 4).

Maastricht Anlaşması ile toplulukta gerçekleşen değişiklikler aşağıda sunulmuştur (Akçay vd., 2011: s. 123):

- Ortak Dış Politika ve Ortak Güvenlik Politikası: AB'yi küresel bir güç kılmak için, ülkelerin dış politikalarını bütünleştirmek ve ortak güvenlik anlayışını tesis etmeyi amaçlamaktadır.
- Avrupa Vatandaşlığı: Amacı, ulusal kimliğin üzerinde, AB vatandaşlığı bilincini ve üst kimliğini oluşturmaktır.
- Adalet ve içişleri'nde işbirliği: Amacı, AB'ni özgürlük, adalet ve bir güvenlik bölgesi olarak geliştirmektir.
- Birliğin kurumlarında yeniden yapılanma: Üye ve aday ülkelerin yerel ve kamu kurumlarının Birliğin amaç ve hedeflerine uyum sağlayacak biçimde yeniden yapılanmalarını sağlamak amaçlanmıştır.
- Sosyal politikalarda işbirliği ve uyum: Üye ve aday ülkelerin sosyal politikalarının, AB sosyal politikalarına uyumu ve işbirliğini güçlendirmenin esas alındığı politikadır.

- Ekonomik ve parasal birlik: Birlik içinde güçlü ve küresel bir ekonomik güç olarak hareket etmek için, ekonomi politikalarında ve ortak bir para birimi etrafından hareketi hedefleyen bir yaklaşımdır.
- Sosyal Avrupa'nın gerçekleştirilmesi: Amacı, birlik sınırları içinde yaşayan bireylere, barınma, sağlık, eğitim, çalışma, çalıştırma, hukuki koruma, sosyal koruma, serbest dolaşım ve ayrımcılığın yapılmadığı özgür ve sosyal bir yaşam alanı oluşturmaktır.
- Enerji, çevre, sağlık ve sanayi gibi konularda işbirliğinin geliştirilmesi: Üye ve aday ülkelerin enerji, çevre, sağlık ve sanayi alanlarında yakın işbirliğini tesis etmek, geliştirmek ve Birlik çıkarları doğrultusunda hareket edilmesi amaçlanmıştır.
- İkame İlkesi: Bu ilke uyarınca, AB, anlaşmalarda belirlenen amaçlar ve hedeflere ulaşabilmek için, ancak üye ülkelerin verdiği yetkiler dahilinde hareket edebilir.

Maastricht antlaşmasının hayata geçişi, AB açısından, Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrası siyasi durumun gözden geçirilmesini, ortak para birimi Euro'ya geçişi ve yeni genişleme dalgalarının görüşülmesine olanak sağlayan hükümetler arası bir dizi yeni konferansların başlaması için uygun koşulları sağlamıştır (Akçay vd, 2011: s. 123).

4.2 Avrupa Birliği –Türkiye Gümrük Birliği Anlaşması

Gümrük Birliği (GB), bir grup ülkenin kendi aralarında ticareti geliştirmeyi amaçlayan, bunun içinde ithal ettikleri ürünler ve hizmetler üzerindeki gümrük tarifeleri ile miktarlar üzerindeki kısıtlamaları kaldırdıkları bir oluşumdur. Birliğe üye ülkeler, diğer taraftan, üçüncü ülkelere karşı da ortak gümrük tarifesi uygularlar.

Siyasi ve iktisadi tarihte ülkeler arasında en sık karşılaşılan bütünleşme formlarından birisi de GB'dir. Bağımsız Alman devletlerinin 1834 yılında kurdukları Zolverein ve 1957 tarihli AET gümrük birliği oluşumlarına verilebilecek en iyi örneklerdir. AB'ndeki gelişmeler, GB'nin başka entegrasyonlarını da içerecek şekilde büyümesine yol açmıştır. GB, serbest ticaret bölgelerindeki geçerli koşullara ilaveten, birlik üyesi ülkelerin kendi

serbest ticaret politikaları izlemelerini de kısıtlamıştır (Bahçekapılı, 2006: s. 10).

İkinci Dünya Savaşı sonrası bilhassa sanayileşmiş batılı ülkeler, dünya ticaretinde denkleştirmeye olanak sağlamak, Uluslararası dış ticareti geliştirmek ve artırmak düşüncesiyle, iktisadi bütünleşme gayretlerini artırmışlardır. Bu gayretlerin neticesi olarak, ülkeler arasında siyasi ve özellikle iktisadi işbirlikleri oluşmuştur. Bu örgütlenmelerin belkide en başarılısı ve önemlisi AB ve üye ile aday ülkeleri arasında uygulanan GB politikalarıdır.

GB, Türkiye'nin Topluluk ile başlangıcı 1960 yılına uzanan ilişkisinin dönüm noktalarından birisidir. GB'nin ana çerçevesi aslında 1963 yılında imza edilen Ankara Anlaşması ile belirlenmiştir. GB'nin detayları ise katma protokol tarafından tayin edilmiştir. Süreç, Ortaklık Konseyi'nin 6 Mart 1995 tarihli kararı üzerinden 22 yıl geçtikten sonra, 1 Ocak 1996 tarihinde resmen yürürlüğe girmiştir (Gündüz ve Esengün, 2007: s. 43; Yıldırım ve Dura, 2007: s. 141).

GB, başlangıçta Türkiye'nin dış ticaret dengesini olumsuz şekilde etkilemiştir. Diğer taraftan ise, Türk iş dünyasının ufkunu orta vadede açmıştır. Araştırmalar, AB'ye üyelik koşullarından olan GB'nin Türkiye açısından öneminin azaldığını göstermektedir (Bilgesam, 2014: s. 9-10).

GB dönemi (1996-1999), Türkiye'ye verilen mali yardımların artış gösterdiği bir zaman olmuştur. GB öncesi, Türkiye'nin ek mali yardım taleplerine pek sıcak bakmayan ya da istenilenden çok daha az destek veren AB, GB dönemi "Mali İşbirliği Deklarasyonu" ile Türkiye'ye verilecek mali yardımların çerçevesini değiştirmiştir. Yeni çerçeve, mali yardımları belirlerken, Türk sanayisinin GB sonrası rekabet koşullarına uyumunu göz önünde bulundurmaktadır (Çizelge 4.1; Çizelge 4.2) (Efe 2017: s. 225).

Çizelge 4.1: GB döneminde AB kaynaklı hibeler (Milyon Euro)

KAYNAK	DÖNEM	KREDİ	
		TAAHHÜT	ÖDEME
AB Bütçesinden Yardım	1996- 2000	375	Yunanistan
			vetosu nedeniyle kullanılmadı
MEDA	1995- 1999	376	35
İdari İşbirliği Fonu	1996- 2000	3	3
Diğer (Çevre, Sivil Toplum Projeleri)	1992- 1999	14	14
TOPLAM		768	52

Kaynak: (Efe 2017: s. 226)

Çizelge 4.2: GB döneminde AB kaynaklı krediler (Milyon Euro)

KAYNAK	DÖNEM	KREDİ	
		TAAHHÜT	ÖDEME
Avrupa Yatırım Bankası Kredileri	1996- 2000	750	Yunanistan
			vetosu nedeniyle kullanılmadı
Yenileştirilmiş Akdeniz Programı	1992- 1996	340	340
AVROMED	1997- 1999	205	205
Makroekonomik Yardımlar	İhtiyaç halinde	200	İhtiyaç duyulmadı
Risk Sermayesi Desteği	1999	12	12
TOPLAM		1507	557

Kaynak: (Efe 2017: s. 227)

Çizelge 4.3: 2002-2006 yılları arasında AB kaynaklı mali yardımlar (Milyon Euro)

Yıl	2002	2003	2004	2005	2006	Toplam
Bütçe	126	144	250	300	500	1,320
Proje adeti	18	28	38	35	45	164

Kaynak: (ABB, 2016: s. 3)

Çizelge 4.4: 2007-2013 yılları arasında AB kaynaklı mali yardımlar (Milyon Euro)

BİLEŞEN	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	TOPLAM
Geçiş Dönemi								
Desteği ve Kurumsal Yapılanma								
Sınır Ötesi İşbirliği	2,09	2,87	3,04	3,09	5,13	2,17	2,21	20,6
Bölgesel Kalkınma	167,5	173,8	182,7	238,1	293,4	356,8	378,0	1790,3
İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi								
Kırsal Kalkınma	20,7	53,0	85,5	131,3	172,5	189,78	213,0	865,8
TOPLAM	497,2	538,7	566,4	653,7	779,9	860,2	935,5	4831,6

Kaynak: (ABB, 2016: s. 6)

Birlik, 2014-2020 dönemi için Türkiye'ye 4.453,90 milyon avro mali yardım tahsis etmiştir. Tahsis edilen fonlardan AB'ye üyelik kapsamında yapılacak reformlara ayrılan bütçe, 1581,4 milyon avro iken, bölgesel ve sosyo-ekonomik kalkınmaya tahsis edilen fonların toplamı 1525,3 milyon avrodur. Tarım ve kırsal kalkınmayı desteklemek için 912,2 milyon avro fon ayrılmıştır. Son olarak, İstihdam, sosyal politikalar, cinsiyet eşitliği ve insan kaynaklarının geliştirilmesi konularında ayrılan yardım miktarı 435,0 milyon avrodur (Efe, 2017: s. 237).

Türkiye, GB kapsamında toplam 27 adet Serbest Ticaret Anlaşması (STA) imza etmiştir. İmzalanan anlaşmaların 16'sı yürürlüktedir. Bu anlaşmalara ek olarak, topluluk tarafından gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelere uygulanan otonom tarife tavizlerini ve GB kapsamındaki ürünleri kapsayan Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi'ne (GTS) uyum anlaşması da 1 Ocak 2008 tarihi itibarıyla tamamlanmıştır (EVISA, 2011).

4.3 Gümrük Birliği'nde Avrupa Birliği'nin Yükümlülükleri

Katma Protokol, Türkiye ve Topluluk arasındaki ortaklık ilişkisini belirleyen ve Ankara Anlaşması'nın tamamlayıcısı olan bir protokoldür. Katma Protokol'de geçiş döneminin nasıl düzenleneceği, koşulları, usulleri, sırası ve süreleri belirtilmiştir. Katma Protokol 1 Ocak 1973 tarihinde yürürlüğe girmiştir. İlgili protokolün ticari hükümleri ise 01 Eylül 1971 tarihi itibarıyla hayata geçirilmiştir. Bu geçici anlaşma aslında Topluluğun Türkiye'ye karşı yükümlülüklerini belirlemiştir. Bu maddelere göre, Topluluk, malların serbest dolaşımı kapsamında, Türkiye'den ithal edeceği sanayi mamüllerine uygulayacağı gümrük vergileri ve miktarlardaki kısıtlamaları sıfırlamayı taahhüt etmiştir. Benzer biçimde, Türk tarımının menfaatlerini gözeteceğini, ortak tarım politikalarındaki değişimleri Türk tarafına zamanında bildireceğini, sermayenin serbest dolaşımı kapsamında görünmeyen işlemlere ait transferlerde uygulanan rejimi kısıtlamayacağını, hizmetlerin ve kişilerin dolaşımının serbest bırakılacağını beyan etmiştir. Ancak, Topluluk özellikle işçilerin karşılıklı serbest dolaşımı konusunda henüz olumlu bir adım atmamıştır (Kapusuz, 2006: s. 38-42).

4.4 Gümrük Birliği'nde Türkiye'nin Yükümlülükleri

GB hükümlerine göre Türkiye'nin yükümlülükleri iki başlık altında toplanmaktadır. Bu başlıkları şu şekilde açıklayabiliriz (ABB 2017d):

Malların Serbest Dolaşımına İlişkin Yükümlülükler: GB, endüstri ürünleri ve işlenmiş tarım ürünlerini içermektedir. Tarım ürünleri için "ortaklık konseyi kararları" ve kömür-çelik ürünleri içinse "menşe" esasına dayalı tercihli rejim uygulanır. Türkiye ile toplulukta üretilen ürünler ve topluluk dışındaki diğer ülkeler

çıkışlı olup Türkiye veya topluluk tarafından ithalat süreci tamamlanmış, gümrük vergi ve harçları tahsil edilmiş, bu vergi ve harçlardan kısmen veya tam şekilde iadede faydalanmamış mallar GB gümrük bölgesi (AB ve Türkiye) hudutları içerisinde serbest biçimde dolaşabilmektedirler.

Ürünlerin serbest dolaşımı prensibine dayalı GB'nin devamı açısından Türkiye'nin de yükümlülükler bulunmaktadır. Bu yükümlülükleri şu şekilde sıralayabiliriz (ABB 2017d):

- AB'den ithal edilen 12 ve 22 yıllık listelerde yer alan eşyalara uygulanan gümrük ve eş vergilerin 31 Aralık 1995 tarihinden geçerli olarak kaldırılması;
- 3. ülkelerden ithal edilen eşyalara uygulanan gümrük ve eş diğer vergilerde AB'nin Ortak Gümrük Tarifesi'ne (OGT) uyumlarının 31 Aralık 1995 tarihinde sağlanması;
- AB ve Türkiye arasında işlenmiş tarım ürünlerinin ticaretinde, bu ürünlerin endüstri ve tarım paylarının belirlenerek, toplam korumanın endüstri hissesine karşılık gelen bölümünün topluluğa karşı sıfırlanması;
- AB ve Türkiye'nin ithalat ve ihracatta uyguladıkları miktar sınırlamalarının kaldırılması;
- Türkiye'nin karar yürürlüğe girdiği tarihten en geç 5. yılın sonuna kadar ticarete teknik engellerin kaldırılması konusunda AB araçlarını benimsemesi.

Mevzuat Uyumuna İlişkin Yükümlülükler: Türkiye, karar yürürlüğe girdiği tarihten en geç 5. yılın sonuna kadar Türk mevzuatını mümkün olduğu kadar AB mevzuatına uyumlaştıracaktır. GB'nin işleyişi ile doğrudan ilgili alanlar şu şekilde sayılabilir (ABB 2017d):

- AB ticaret politikası ve üçüncü ülkelerle yapılan tercihli ticaret anlaşmaları,
- Endüstri ürünlerinin ticaretinde teknik manilerin kaldırılmasına dönük mevzuat,
- Rekabet politikası,
- Fikri ve endüstriyel mülkiyet haklarına dönük mevzuat,
- Gümrük mevzuatı

4.5 Gümrük Birliği'nin Türkiye Ekonomisine Yapmış Olduğu Etkiler

GB'nin Türk ekonomisine etkileri esas olarak kaynakların dağılımı üzerinde görölmektedir. Bu etkileri statik ve dinamik olarak iki başlık altında toplamak mümkündür. Statik etkiler, gümrük birliğinin ulusal gelirler üzerine etkileridir. Diğer taraftan, dinamik etkiler, ulusal gelirlerin büyüme hızını etkilemektedir. GB'nin hayata geçirildiği 01 Ocak 1996 tarihinden itibaren, Türkiye ekonomisi üzerinde mikro düzeyde işletmeler ile makro düzeyde genel ekonomik yapı üzerinde etkileri olmuştur (Temiz,2009: s. 117).

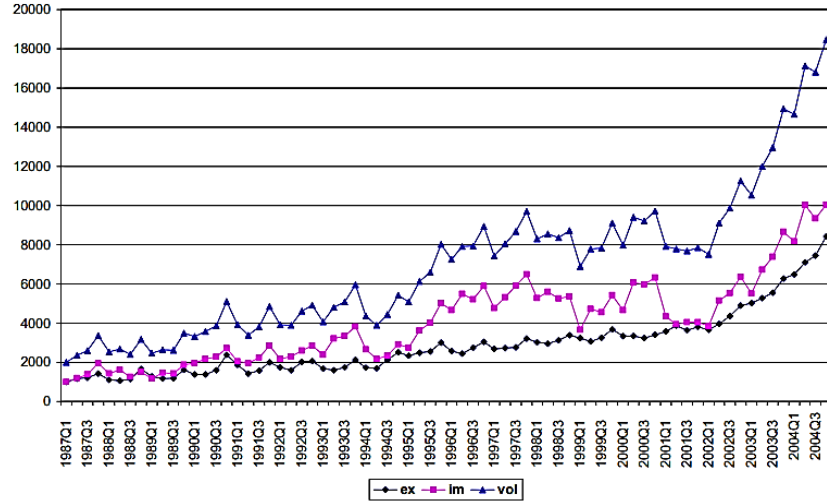
Konvansiyonel dış ticaret analizleri daha çok statik etkileri göz önünde bulundurmaktadır. Halbuki, GB gibi bütünleşme hareketleri sayesinde ortaya çıkan ortak ve büyük piyasalar ise kaynak arzı, üretim yönetimi ve teknolojik sonuçlar doğurmaktadır. İşte bu olgulara “dinamik etkiler” denilmektedir. Bir defalık olan statik etkilere göre, dinamik etkiler devamlılık arz eden ve genellikle gelişmeyi belirleyen faktörlerdir (Bahçekapılı, 2006: s. 27).

Türkiye'nin GB üyeliği, bu bölümde, GB öncesi ve sonrası iktisadi durum başlıkları altında özellikle dinamik etkiler bakımından ayrıntılı biçimde incelenecektir.

4.5.1 Gümrük Birliği öncesi iktisadi durum

Türkiye'nin Birlik ölkeleriyle gerçekleştirdiği dış ticâret rakamları topluluğun toplam ticâreti içinde oranının GB ile artış gösterdiğini ve Birlik ölkelerinden yapılan ithalat kalemlerini çoğunlukla yatırım malları ve ara girdilerin oluşturduğu görölmektedir (Akgündüz, 2005: s. 6). GB öncesi, 1995 yılı 1.çeyreğinde toplam ticaret hacmi 5 milyar ABD\$ olmuştur (Şekil 4.1).

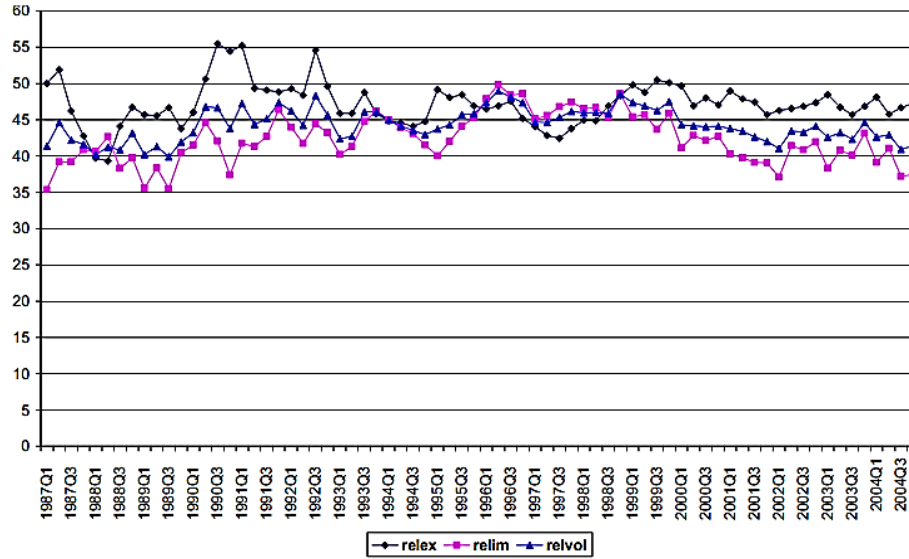

Şekil 4.1: Topluluk ile gerçekleşen ticaretin yıllara göre seyri (milyon ABD\$)

Kaynak: (Akgündüz, 2005: s. 7)

Not: ex ihracatı, im ithalatı, vol dış ticaret hacmi

1987 yılı 1.çeyreğinde Birlik üyesi 9 ülkeye yapılan ihracaatın toplam ihracaata oranı %50 olarak gerçekleşmiştir. İthalatın ithalata oranı %35,3 iken, dış ticaret hacminin toplam dış ticaret hacmine oranı ise %41,4 olmuştur (Şekil 4.2).

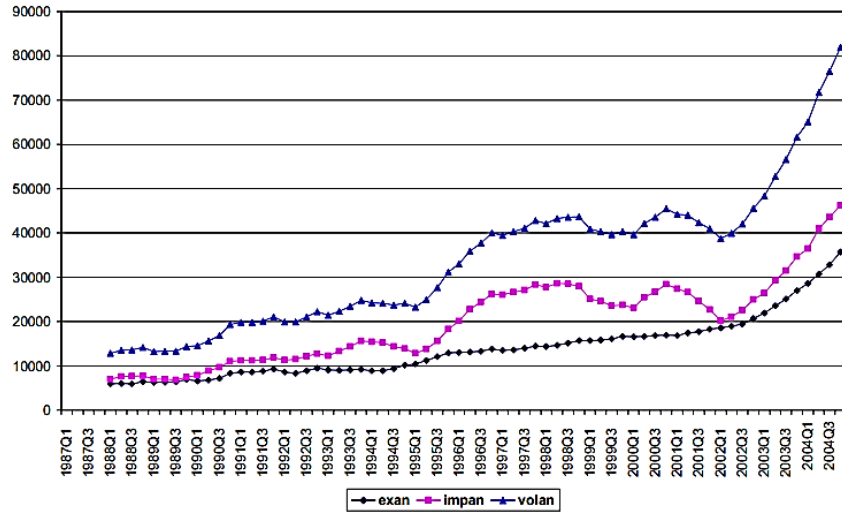

Şekil 4.2: Topluluk ile gerçekleşen ticaretin kendi kategorilerindeki toplam içindeki payı (%)

Kaynak: (Akgündüz, 2005: s. 8)

Not: relex, relim ve relvol sırasıyla ihracat, ithalat ve dış ticaret hacminin kendi kategorilerindeki toplamın içindeki payları

1988 yılı birinci çeyreğinde Türkiye'nin Topluluk üyesi 9 ülkeye kümülatif ihracatı 5,9 milyar ABD\$/yıl, ithalatı 6,9 milyar ABD\$/yıl ve toplam dış ticaret hacmi 12,9 milyar ABD\$/yıl olarak gerçekleşmiştir (Şekil 4.3).

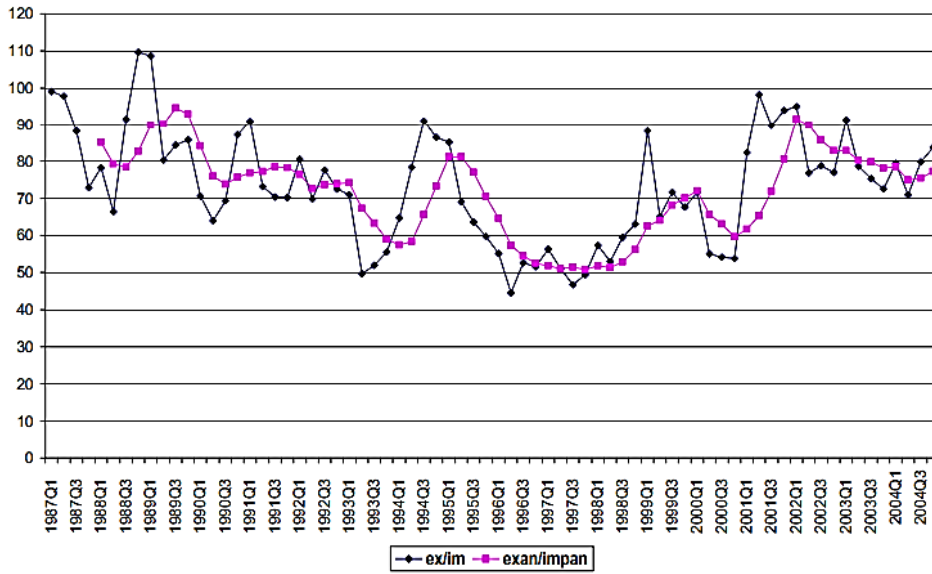

Şekil 4.3: Topluluk ile gerçekleşen yıllık kümülatif dış ticâret (milyon ABD\$)

Kaynak: (Akgündüz, 2005: s. 9)

Not: Not: exan, impan ve volan sırasıyla yıllık bazda hesaplanan ihracat, ithalat ve dış ticâret hacmi

Türkiye'nin Topluluk ile yaptığı ticari hacimde ihracaatın ithalatı karşılama seyri GB anlaşmasına kadar azalan bir trend göstermiştir. GB sonrası, karşılama oranının yükseliş trendi gösterdiği görülmektedir.

Şekil 4.4: Topluluk ile gerçekleşen ihracaatın ithalatı karşılama oranı (%)

Kaynak: (Akgündüz, 2005: s. 10)

Not: Değişkenler yukarıda tanımlandığı gibidir

Türkiye'nin GB öncesi 1995 yılı itibariyle makro ekonomik göstergeleri Çizelge 4.5'te sunulmuştur:

Çizelge 4.5: Türkiye ekonomisinin 1995 yılı itibariyle makro ekonomik göstergeleri

Nüfus (bin kişi)	ORT. DOLAR KURU (TL)	YIL SONU DOLAR KURU (TL)	İTHALAT (milyon \$)	İHRACAT (milyon \$)	İHRACAT/ İTHALAT (%)	İHRACAT- İTHALAT (milyon \$)	CARİ İŞLEMLER DENGESİ (milyon \$)
59.756	0,046	0,061	35.709	21.636	60,6	-14.073	-2.339

Kaynak: BÜMKO <<http://www.bumko.gov.tr/TR.7045/ekonomik-gostergeler-1950-2018.html>>, erişim tarihi: 25 Kasım 2018.

Türkiye açısından özellikle 1990 yılından itibaren ithalât ve ihracat arasındaki makas dikkat çekici şekilde kopmuştur. AB ile GB alanında başlayan bütünleşme, Türkiye aleyhine Topluluk lehine bir durum yaratmış, AB üyesi ülkelerin ürünleri Türkiye'ye kolaylıkla girerken, Türk mallarının Topluluk tarafından sınırlı dahi olsa kotalara tabi tutulması iktisadi durumu zorlaştırmıştır (Aksoy ve Coşkun, 2004: s. 399).

4.5.2 Gümrük Birliği sonrası iktisadi durum

Kalkınma sürecini etkileyen ekonomik faktörlerden biriside ülkelerin bir araya gelerek oluşturdukları iktisadi birleşme anlaşmalarıdır. İktisadi birleşme anlaşmalarının esas amacı, ülkelerin aralarındaki ticareti daha etkin ve verimli hale getirmek istemeleridir.

Türkiye de, bu iktisadi bütünleşmelerden birisi olan GB'ne, henüz AB üyesi olmadan, 1 Ocak 1996 tarihi itibariyle katılmıştır. GB katılımının Türkiye ekonomisine etkilerini, üretime etkileri, tüketime etkileri, cari işlemler hesabına etkileri ve dış ticarete etkileri olmak üzere başlıca dört alt başlık altında inceleyeceğiz.

4.5.2.1 Üretime etkileri

GB anlaşması, başta Türk tekstil, deri ve konfeksiyon sektörleri açısından fırsat olarak görülmüştür. AB pazarına tavizli olanaklarla girmek ve iş hacmini artırmak isteyen bu üç sektörün temsilcileri, üretim ve kalite altyapılarını geliştirme konularında önemli kararlar almıştır. Dünya Bankası (IBRD/DB)'nin 28 Mart 2014 tarihinde hazırlamış olduğu "AB-Türkiye Gümrük Birliği Değerlendirmesi" raporunda önemli detaylar göze çarpmaktadır. Rapora göre,

Türk ve Avrupalı firmalar arasında kurulan üretim ağı artış göstermiştir. Artan bütünleşme sayesinde Türkiye'ye doğrudan yabancı yatırımcı girişinde artış olmuştur. Bu sebeple, GB'nin sanayi malları üzerindeki gümrük tarifelerini kaldırması sayesinde, Türkiye'nin üretimden kaynaklanan kazançlarına dolaylı destek olduğu anlaşılmaktadır (Özcan, 2016: s. 12-16).

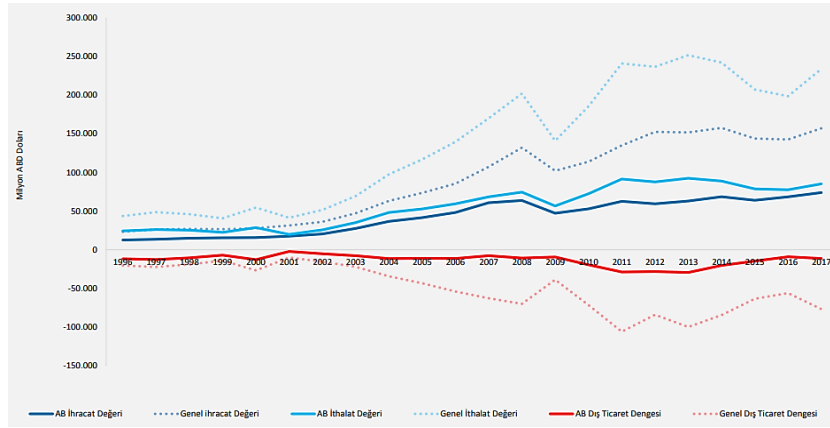
Üretim işbirliği konusunda Türkiye'ye doğrudan yatırım yapan ülkelerin başında Hollanda, İspanya, Avusturya, İngiltere, Almanya, Belçika ve İtalya gelmektedir. Bu ülkelerin makine, üretim ekipmanları ve sermaye ürünleri sayesinde Türkiye'nin sınai rekabetçiliğinde güçlenme gerçekleşmiştir (YASED, 2018).

Çizelge 4.6: Türkiye'nin AB ile Ticareti (Milyon ABD \$)

	AB İhracat Değeri	Bir Önceki Döneme Göre Değişim (%)	Genel İhracat Değeri	Genel İhr. İçindeki Payı (%)	AB İthalat Değeri	Bir Önceki Döneme Göre Değişim (%)	Genel İthalat Değeri	Genel İthalat İçindeki Payı (%)	AB Dış Ticaret Dengesi	Bir Önceki Döneme Göre Değişim (AB) (%)	Genel Dış Ticaret Dengesi	Bir Önceki Döneme Göre Değişim (Genel) (%)
1996	12.590	-	23.224	54,2	24.349	-	43.627	55,8	-11.759	-	-20.402	-
1997	13.471	7,0	26.261	51,3	26.128	7,3	48.559	53,8	-12.657	7,6	-22.298	9,3
1998	14.837	10,1	26.974	55,0	25.297	-3,2	45.921	55,1	-10.460	-17,4	-18.947	-15,0
1999	15.454	4,2	26.587	58,1	22.538	-10,9	40.671	55,4	-7.084	-32,3	-14.084	-25,7
2000	15.688	1,5	27.775	56,5	28.552	26,7	54.503	52,4	-12.864	81,6	-26.728	89,8
2001	17.576	12,0	31.334	56,1	19.841	-30,5	41.399	47,9	-2.265	-82,4	-10.065	-62,3
2002	20.458	16,4	36.059	56,7	25.698	29,5	51.554	49,8	-5.240	131,3	-15.495	53,9
2003	27.479	34,3	47.253	58,2	35.157	36,8	69.340	50,7	-7.677	46,5	-22.087	42,5
2004	36.699	33,6	63.167	58,1	48.131	36,9	97.540	49,3	-11.432	48,9	-34.373	55,6
2005	41.533	13,2	73.476	56,5	52.781	9,7	116.774	45,2	-11.248	-1,6	-43.298	26,0
2006	48.149	15,9	85.535	56,3	59.448	12,6	139.576	42,6	-11.299	0,4	-54.041	24,8
2007	60.754	26,2	107.272	56,6	68.472	15,2	170.063	40,3	-7.718	-31,7	-62.791	16,2
2008	63.719	4,9	132.027	48,3	74.513	8,8	201.964	36,9	-10.794	39,9	-69.936	11,4
2009	47.228	-25,9	102.143	46,2	56.616	-24,0	140.928	40,2	-9.388	-13,0	-38.786	-44,5
2010	52.934	12,1	113.883	46,5	72.391	27,9	185.544	39,0	-19.457	107,2	-71.661	84,8
2011	62.589	18,2	134.907	46,4	91.439	26,3	240.842	38,0	-28.850	48,3	-105.935	47,8
2012	59.398	-5,1	152.462	39,0	87.657	-4,1	236.545	37,1	-28.259	-2,0	-84.083	-20,6
2013	63.034	6,1	151.803	41,5	92.445	5,5	251.661	36,7	-29.411	4,1	-99.859	18,8
2014	68.514	8,7	157.610	43,5	88.784	-4,0	242.177	36,7	-20.269	-31,1	-84.567	-15,3
2015	63.998	-6,6	143.839	44,5	78.700	-11,4	207.234	38,0	-14.702	27,5	-63.395	-25,0
2016	68.366	6,8	142.530	48,0	77.501	-1,5	198.618	39,0	-9.136	-37,9	-56.089	-11,5
2017	73.904	-	156.992	47,1	85.314	-	233.803	36,5	-11.410	-	-76.811	-
2018	84.058	13,7	168.088	50,0	80.813	-5,3	223.082	36,2	3.244	-128,4	-54.994	-28,4
2019 Ocak	6.761	4,0	13.171	51,3	4.859	-29,9	15.709	30,9	1.902	-545,4	-2.538	-72,1

Kaynak: GTB <<http://risk.gtb.gov.tr/data/572b3a8a1a79f50cd8a22b1a/y/11-Avrupa%20Birli%C4%9Fi%20ile%20Dis%20Ticaret.pdf>>, erişim tarihi: 08 Kasım 2018

Türkiye'nin AB'ye sanayi ürünlerini satabilmesi için Topluluğun hukuki ve kalite kıstasları ile uyumlu üretim gerçekleştirmesi gerekmektedir. Türkiye bu sebeple AB müktesebatına uyum göstermek için şart olan hukuki düzenlemeleri yerine getirmiştir. Bu gelişmeler ise Türk ürünlerinin kalite ve uluslararası rekabet gücüne olumlu etkiler sağlamıştır. Oyuncak, kozmetik ve kişisel bakım, inşaat malzemeleri, makine ve ekipmanlar, dayanıklı beyaz eşya, gazlı aletler, gezi tekneleri ve telekomünikasyon ürünleri AB kalitesinde üretilebilmektedir. Bu nedenle, GB'nin Türkiye ekonomisine üretim sektörleri bakımından en ciddi katkılarından birisinin bu kapsamda olduğu görülmektedir (Özşüner, 2016: s. 1).

Şekil 4.5: Türkiye'nin AB ile Ticareti

Kaynak: GTB <<http://risk.gtb.gov.tr/data/572b3a8a1a79f50cd8a22b1a/y/11-Avrupa%20Birli%C4%9Fi%20ile%20Dis%20Ticaret.pdf>>, erişim tarihi: 08 Kasım 2018

GB'nin Türk üretimi üzerinde negatif etkilerinden daha çok pozitif etkileri olduğu görülmektedir. Ancak, pozitif etkilerin beklentileri karşılayıp karşılamadığı ise ayrı bir soru işareti olarak gündemi meşgul etmeye devam etmektedir.

4.5.2.2 Tüketime etkileri

Ülkeler arası ticaretin gelişmesi ve küreselleşmesinde önemli etkilerden birisi ise toplumların zevk ve tüketim kalıplarında görülen benzerlik artışıdır. İhracat oranları iktisadi bütünleşmelerde entegrasyonun ve ekonominin dışa açıklığını gösteren en önemli indikatörlerden birisidir.

Türk ekonomisi için, tüketim malları üreten sektörler grubunun tüm ihracaat içindeki oranı 1997 yılında %24,84, 2007 yılında %44,52 ve 2017 yılı itibariyle

ise %41,1 olmuştur. Bu artış elbette ekonominin tüm genel tüketim sektörleri için geçerlidir (Adıgüzel, 2013: s. 7; TİM, 2017: s. 78).

Türkiye'nin 1995'de WTO'ya ve hemen arkasından 1996 yılında GB'nin son dönemine girmesi ekonomik büyümeyi tetiklemiştir. Bu gelişmeler, Türkiye açısından 1989-2002 yılları arasında ortalama %3,4 ve 2003-2016 yılları arasında ise ortalama %4,8 büyüme oranı yakalamıştır. Büyüme ile birlikte, Türkiye'nin ithalatı da dikkat çekici biçimde artış göstermiştir. İthalattaki artışlar çoğunlukla tüketimle ilgili sektörlerde ortaya çıkmıştır. GB sonrası dönemde, dış ticaret ve ithalat nüfuz oranlarının (ithalatın yurtiçi tüketime oranı) yükselmesi, ancak dış ticaret toplamında topluluğun payının ciddi değişiklik göstermemesi, GB'nin daha çok ticaret yaratıcı etkisi olduğunu göstermektedir. Diğer deyişle, AB'den yapılan ithalatta artış olmuştur (Yıldırım ve Dura, 2007: s. 154).

Türkiye'nin 2005-2017 yılları arasında ithalattaki değişim oranları ve ithalatın dış ticaretteki payı Şekil 4.6'da sunulmuştur (Karaman, 2006: s. 55; Onedio Business, 2017).

İthalat			
Yıl	Toplam	Yıllık Değişim (%)	Dış Ticaret Payı (%)
2005	116.774	-	61.4
2006	139.576	19,5	62,0
2007	170.063	21,8	61,3
2008	201.964	18,8	60,5
2009	140.928	-30,2	58,0
2010	185.544	31,7	62,0
2011	240.842	29,8	64,1
2012	236.545	-1,8	60,8
2013	251.661	6,4	62,4
2014	242.177	-3,8	60,6
2015	207.234	-14,4	59,0
2016	198.618	-4,2	58,2
2017	233.799	17,7	59,8

Şekil 4.6: Türkiye'nin 2005-2017 yılları arasında ithalattaki değişim oranları ve dış ticaretteki payı

Kaynak: Onedio Business Erişim tarihi: 16 Mart 2017, <https://onedio.com/haber/turkiye-ekonomisinin-son-14-yilini-ezbere-degil-rakamlarla-gosteren-bu-analizi-okumalisiniz-761599>

4.5.2.3 Cari İşlemler hesabına etkileri

Türkiye ekonomisinde cari işlemler açığının başlıca sebebi, dış ticaret açığıdır. Ülkede, 1980’li yıllardan önce izlenen ithal ikameci ekonomi politikası, tüketimde kullanılan malların ülke kaynakları ile üretimi üzerine kurulmuştur. Ancak, 24 Ocak 1980 kararları Türkiye açısından ihracata dayalı bir ekonomik büyüme modeline geçişi hedeflemiştir. Türkiye, bir anlamda, kontrolsüz biçimde dış dünyaya ve küreselleşen yapıya entegrasyonu sağlamak istemiş, ancak, bu hedefini sağlıklı biçimde sağlayacak olan bazı hukuksal ve yapısal düzenlemeleri tam anlamıyla hayata geçirmemiştir. AB ile varılan GB anlaşmasının ilerleyen dönemlerde en büyük etkisi ihracatın ithalatın gerisinde kalması ya da bir diğer deyişle dış ticaret açığı olmuştur (Emirkadı, 2016: s. 233).

Türkiye’nin cari açık oranları 1990’lı yıllardan bu yana sürekli artış göstermiş ve kronik bir mesele haline gelmiştir. Ülkenin cari açık/GSYH oranı ise 1990 ve 1999 yılları arasında %0,6, 2000 ve 2011 yılları Ocak-Eylül döneminde %4,1, 2005 yılında %4,6, 2009 yılında %2,3, ve 2011 yılında %10, 2012 yılında %5,6, 2016 yılında %3,8, 2017 yılında %4,6 ve 2018 yılında ise %2,3 gibi son derece yüksek seviyelerde gerçekleşmiştir (Eşiyok, 2012: s. 64; TCMB 2018).

Türkiye’nin 2005-2018 döneminde ihracat-ithalat karşılama oranları ve dış ticaret dengesi verileri Şekil 4.7’de sunulmuştur.

Dönem	Dış Ticaret Hacmi		Dış Ticaret Dengesi
	Toplam	İhracat - İthalat Karşılama Oranı (%)	
2005	190.251	62,9	-43.298
2006	225.111	61,3	-54.041
2007	277.334	63,1	-62.791
2008	333.991	65,4	-69.936
2009	243.071	72,5	-38.786
2010	299.428	61,4	-71.661
2011	375.749	56,0	-105.935
2012	389.007	64,5	-84.083
2013	403.464	60,3	-99.859
2014	399.787	65,1	-84.567
2015	351.073	69,4	-63.395
2016	341.108	71,8	-56.044
2017	390.793	67,1	-76.807
2018	391.062	75,3	-55.016
2018 (Ocak)	33.957	57,8	-9.089
2019 (Ocak)	28.880	83,8	-2.538

Şekil 4.7: Türkiye'nin 2005-2018 döneminde ihracat-ithalat karşılama oranları ve dış ticaret dengesi verileri

Kaynak: Onedio Business Erişim tarihi: 16 Mart 2017, <https://onedio.com/haber/turkiye-ekonomisinin-son-14-yilini-ezbere-degil-rakamlarla-gosteren-bu-analizi-okumalisiniz-761599>

4.5.2.4 Dış ticarete etkileri

GB anlaşmasının Türkiye'nin dış ticaret açığı yoluyla cari açığının yükselmesinde önemli bir etkisi bulunmaktadır. Türkiye, GB anlaşması gereği topluluk ülkeleri ile birlikte ortak gümrük tarifesine geçmiştir. Bu durum, Türkiye'nin özellikle Asya'da ticari ilişkileri olan ülkelere karşı giderek artış gösteren dış ticaret açıkları vermesine yol açmaktadır (Doğan, 2014: s. 86).

Çizelge 4.7: Türkiye'nin İlk 10 Ülke ile dış ticaret dengesi (Milyon ABD\$)

Sıra No	Ülke Adı	OCAK - KASIM				
		HACİM			DENGE/AÇIK	
		2017	2018	Hacim Pay (%)	2017	2018
1	Almanya	32.925	33.630	9,3	-5.298	-3.743
2	Rusya Federasyonu	20.046	23.311	6,5	-15.215	-17.096
3	Çin	23.932	22.135	6,1	-18.564	-16.719
4	ABD	18.744	19.014	5,3	-2.835	-3.786
5	İtalya	17.921	18.199	5,0	-2.515	-545
6	İngiltere	14.592	17.273	4,8	2.964	3.173
7	Fransa	13.090	13.645	3,8	-1.165	-242
8	İspanya	11.480	12.314	3,4	40	2.018
9	Irak	9.787	9.006	2,5	6.782	6.276
10	İran	9.899	8.764	2,4	-4.136	-4.344

Kaynak <https://www.ticaret.gov.tr/istatistikler/dis-ticaret-istatistikleri/dis-ticaret-istatistikleri-2018-ocak-ekim/ulkelere-gore-dis-ticaret>, erişim tarihi: 25 Kasım 2018

Türkiye'nin 1996 yılında dâhil olduğu GB anlaşması, beklentilerin aksine, AB'ni Türkiye'nin ithalat yaptığı ülkeler arasında birinci sıraya koymamıştır. Tam tersi şekilde, Türkiye'nin ithalatta 1.sıradaki ticari ortakları Asya ülkeleri olmuştur. Eşiyok (2012)'a göre; Türkiye'nin Asya ülkelerinden 1996 yılı toplam ithalatı 7,4 milyar ABD\$ iken, 2011 yılı Ocak-Kasım dönemi itibarıyla 74,8 milyar ABD\$'ına yükselmiştir. Oysa aynı dönem aralığında, AB'nin, Türkiye ithalat toplamı içindeki payı %38 mertebesinde gerçekleşmiştir (Eşiyok, 2012: s. 79-80).

Bir diğer deyişle, GB anlaşması neticesinde ortaya çıkan ticaret açıklarının AB üyesi ülkeler ile değil, Asya ülkeleri ile yapılan ticaretten kaynaklandığı anlaşılmaktadır.

4.6 Gümrük Birliği'nin Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Neticelerinin Dinamik Etkiler Bakımından Değerlendirilmesi

GB'nin Türkiye ekonomisi üzerinde dinamik etkileri süreklilik arz eden, orta ve uzun dönemlerde ekonomi üzerinde statik (durağan) etkilerden daha önemli izler bırakan etkilerdir. Dinamik etkilerin başlıcalarını şu şekilde sıralayabiliriz:

- Rekabet artışı
- Teknolojik gelişime etkisi

- Yatırım teşvik ve sermaye etkisi

Bu bölümde, bu üç önemli dinamik etki hakkında açıklamalar aşağıda sunulmuştur.

4.6.1 Rekabet artışı etkisi

GB, malların ticaretinde ülkeler arasında kotalar ve diğer kısıtlamaların kaldırılması anlamına gelmektedir. Bir diğer deyişle, GB aslında ulusal firmaların, kotaların ve kısıtlamaların kısmende olsa kaldırılması ile büyük ve güçlü Uluslararası şirketlerle karşı karşıya kalmasına yol açmaktadır. Birlik içindeki firmaların verimlilik ve mali yapıları iyi durumda değilse, zamanla bu tip oyuncular elenmekte, aralarında uyum sağlayan, verimliliğini artıran ve mali yapısını güçlendiren, kısaca rekabet edebilenler hayatta kalabilmektedir (Hobikoğlu, 2007: s. 69).

GB, Türk sanayiinin üretim anlayışına ve tüketici bilinçlenmesine pozitif anlamda ciddi katkılarda bulunmuştur. Rekabet koşullarına dayalı piyasa ekonomisinin geçerli olduğu ortamda birliğin koyduğu kıstaslara uygun kaliteli üretim için yapılanma gereksinimi gerektiren GB, Türkiye açısından üretim kalitesi ve tüketici memnuniyetinin sağlanması yönünde değişikliklere sebep olmuştur. Türk sanayisi, GB sayesinde ileri teknoloji kullanımına geçmiş, bu alanda yatırımlarını artırmış, AB ülkeleri sanayileri ile kıyasıya bir rekabete girmiştir. GB sayesinde, AB teknik mevzuatına ve kalite kriterlerine uyum çerçevesinde üretim anlayışında ciddi değişimler görülmüş, bu gelişmeler firmaların yönetim anlayışını da baştan değiştirmeye başlamıştır (Demir, 2006: s. 84).

GB'nin Türkiye'nin rekabet durumu üzerine etkilerinin incelendiği bir araştırmaya göre, GB'nin Türkiye endüstrisinin rekabet gücünü AB'den yapılan ithalat sebebiyle olumsuz biçimde etkilerken, hem AB'ye hem de dünyanın geri kalanına yapılan ihracat artışı aracılığıyla olumlu yönde tesir ettiği neticesine varılmıştır (Vergil ve Yıldırım, 2006: s. 67).

4.6.2 Teknolojik gelişime etkisi

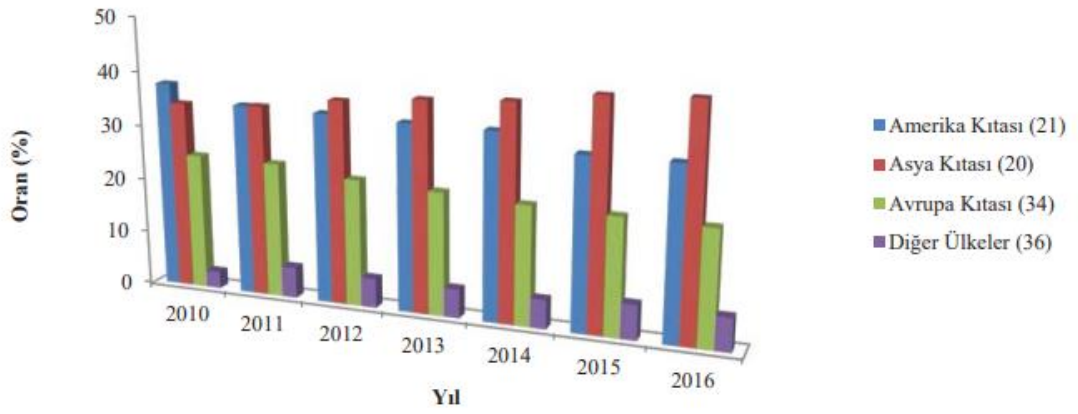
AB, Dünya'nın en önemli ekonomik güçlerinden birisidir. Türkiye'nin AB serüveni ve GB anlaşması, bu büyük ekonomik güç ile arasındaki ilişkilerin çok

yönlü ele alınmasını zaruri kılmaktadır. Bu gerekliliğin esas sebeplerinden birisi ise GB anlaşmasının ve AB üyeliği başvurusunun Türkiye'nin teknolojik gelişimine olan etkilerini global bir bakış açısıyla irdelemekten geçmektedir. AB, Türkiye'nin günümüzde de en önemli ekonomik ve ticari partneri olmaya devam etmektedir. AB, Türkiye için son derece önemli bir sanayi, bilgi, teknoloji ve finans ve turizm ortağıdır. 2007-2013 yılları arasında yürürlükte AB 7. Çerçeve Programı'nın yaklaşık 54 milyar Euro büyüklüğündeki bütçesinden Ar-Ge ve yenilik için tahsis edilen oranda %60 artış yapılmış, 86 milyar Euro gibi önemli bir miktara çıktığı görülmüştür (Kızıltan, 2008: s. 94).

Bilgi teknolojilerine dayalı elektronik cihazlar, donanımlar ve ekipmanlar, otomotiv sanayisi malları ve iletişim araçları Türkiye'nin en çok ithal ettiği ürünleri kapsamaktadır. Bu durum sektörün Türkiye aleyhine en fazla açık veren sektör olmasını net şekilde açıklamaktadır (Kızıltan, 2008: s. 94).

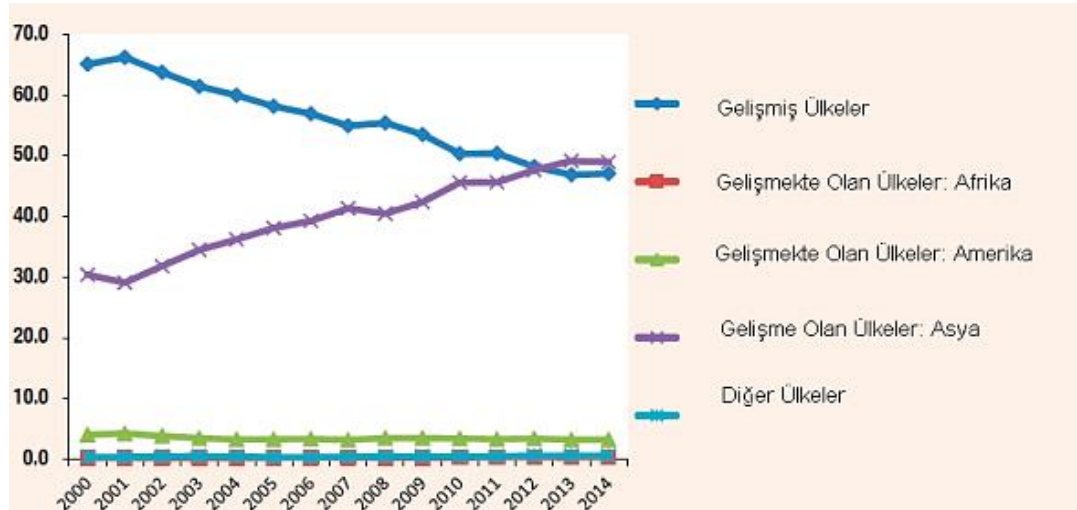
Türkiye, GB öncesi ve hatta ilk yıllarında toplam ihracatının %40'ını tekstil ürünlerinin oluşturduğu, emek-yoğun, az gelişmiş ürünlerin ihracatçısı bir ekonomi idi. (Kırdar, 2005: s. 114).

Güçlü ve rekabet gücü olan bir teknoloji için öncelikle araştırma ve geliştirme (Ar-Ge) yatırımları yapmak gerekmektedir. GB öncesi ve hatta günümüzde dahi Türkiye'nin Ar-Ge yatırım olanakları, olumlu yönde artış göstermekle birlikte, henüz Uluslararası seviyelere ulaşmamıştır. Özellikle Lizbon stratejisi, AB üyesi bazı ülkeler için de geçerli olan yetersiz Ar-Ge faaliyetlerinden kaynaklı sıkıntıları aşmak, sermaye gereksinimi ağır endüstriye göre daha düşük ancak katma değeri yüksek bilgi teknolojileri gibi alanlarda Ar-Ge teşvik araçları önermiştir. Bu desteklerin arka planında AB'nin yeni fikirlerin sunulması, en iyi teknolojik olanakların sağlanması ve fikirlerin ticarileşmesinin tamamlanması ideali yatmaktadır. Bu bağlamda, Türkiye'de, küçük ve orta ölçekli kuruluşlar (KOBİ) için AB ile paralel olacak şekilde teşvik ve destekleme politikaları hayata geçirilmiştir (Kapusuz,2006: s. 67).

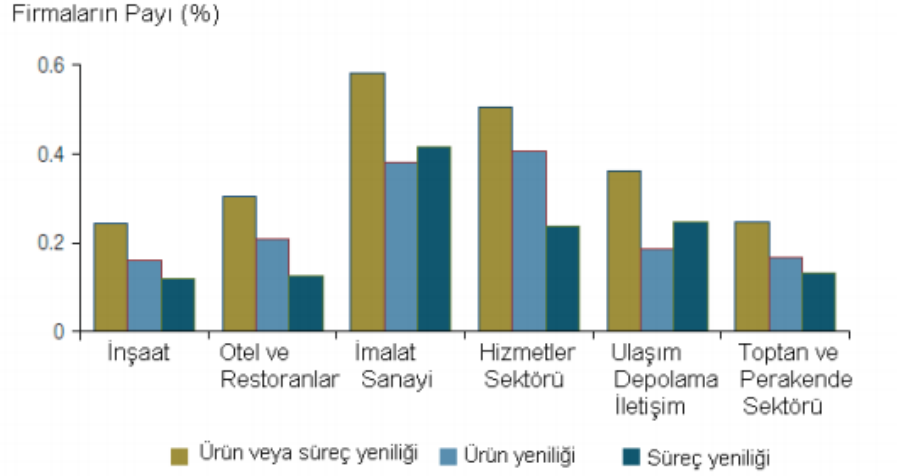
Şekil 4.8: Dünya genelinde toplam Ar-Ge harcamalarının GSYH'nın %'si olarak dağılımı

Kaynak: (Ülger ve Durgun, 2017: s. 138)

Şekil 4.9: Yüksek Teknolojili Ürün İhracatının Farklı Ülke Gruplarına Göre Dağılımı, 2000-2014 (%)

Kaynak: (Aydın ve Soylu, 2018: s. 15)

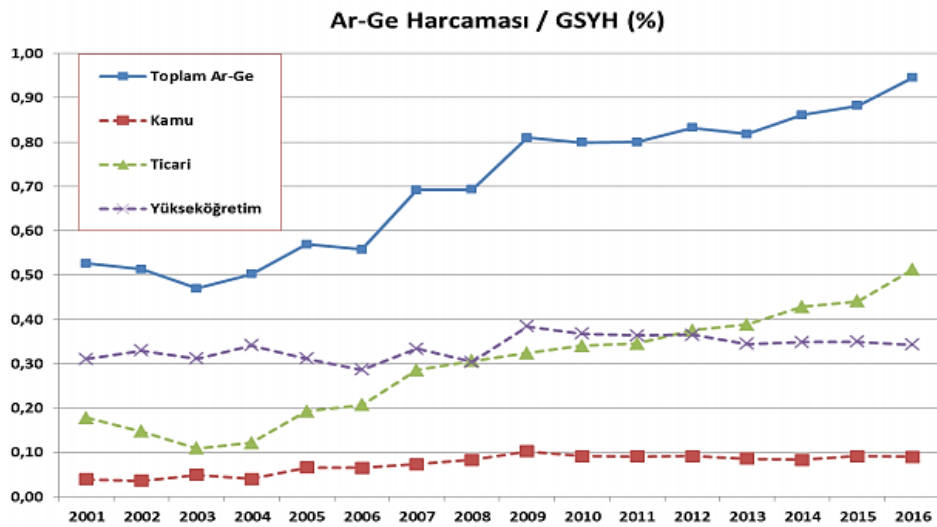
Şekil 4.10: 2016 Yılı Dünya’da Ar-Ge Harcamalarının Sektörel Dağılımı (%)

Kaynak: (Aydın ve Soylu, 2018: s. 21)

Dünya Sıralaması	Firma İsmi
547	TOFAS
964	FORD OTOMOTIV
1158	KOC
1228	ASELSAN ELEKTRONİK SANAYİ VE TİCARET
1320	ARCELİK
2444	TURK TELEKOMUNİKASYON

Şekil 4.11: 2016 Yılı İtibariyle En Yüksek Ar-Ge Harcaması Yapan İlk 2500 Şirket Arasındaki Türk Firmaları

Kaynak: (Aydın ve Soylu, 2018: s. 22)

Şekil 4.12: Türkiye’de Ar-Ge harcaması/GSYH (%)

Kaynak: (Aydın ve Soylu, 2018: s. 27)

Türkiye'nin 2023 yılı itibariyle hedeflediği milli gelir 2 trilyon ABD\$'ıdır. Bu hedefin içinde Ar-Ge harcamalarının 60 milyar ABD\$'ına ve milli gelirden aldığı payın ise %3'e çıkarılması hedeflenmektedir (TİB İktisadi Araştırmalar Bölümü, 2013: s. 19).

4.6.3 Yatırım teşvik ve sermaye etkisi

Yatırım teşvikleri, küresel ekonominin en önemli parçalarında birisi olmuştur. Yatırım teşviklerin arkasında yatan esas faktör, stabilliğini ve ilgisini kaybeden sermayenin ülkeye çekilmesidir.

Küreselleşme hareketi üzerinde payını AB ve GB entegrasyonu ile aramaya başlayan Türkiye, yasal düzenlemeler ile de bu durumu güçlendirmiş ve ülkeye doğrudan yabancı sermaye yatırımları için tercih edilebilir bir konuma gelmiştir. Başlıca yatırım teşvik araçları arasında vergisel düzenlemeler, Ar-Ge yardımı, proje yatırım yeri tahsisi, düşük faiz desteği ve sosyal güvenlik prim ödemelerinde işveren hissesi desteği gibi maliyetleri azaltacak tedbirler gelmektedir (Öz ve Buyrukoğlu, 2017: s. 323).

GB sürecinde Türkiye'ye yönelik sermaye hareketlerinde ki özellikle Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımı (DYSY)'nda beklenen yükselme olmamıştır. Tam tersi şekilde, GB öncesi 1995 yılına göre düşüş olduğu görülmüştür. GB Anlaşması'ndan sadece bir yıl önce 1995 yılında doğrudan yatırım izinleri 1,477 milyon ABD doları iken, 1995 yılında %100 artış göstererek 2,538 milyon ABD dolarına yükselmiştir. GB sonrası, 1996 yılında ise %30'luk düşüş gerçekleşmiştir. GB Anlaşması'ndan sonraki yıllar içinde DYSY'de görülen artışlar ilk bakışta GB'nin olumlu bir etkisi gibi düşünülmektedir. Ancak, yabancı sermaye hareketlerine tanınan izinler ile yatırımların gerçekleşme oranları arasında, özellikle 1995-1996 döneminde dikkat çekici farklar bulunduğu görülmüştür. Hatta bu ara dönem %2'lik bir küçülmenin gerçekleştiği bir zaman dilimidir. Bu sebeple, Türkiye'nin izin verdiği yabancı yatırımlarda görülen artış AB kaynaklı değildir (Güven, 2008: s. 90-91).

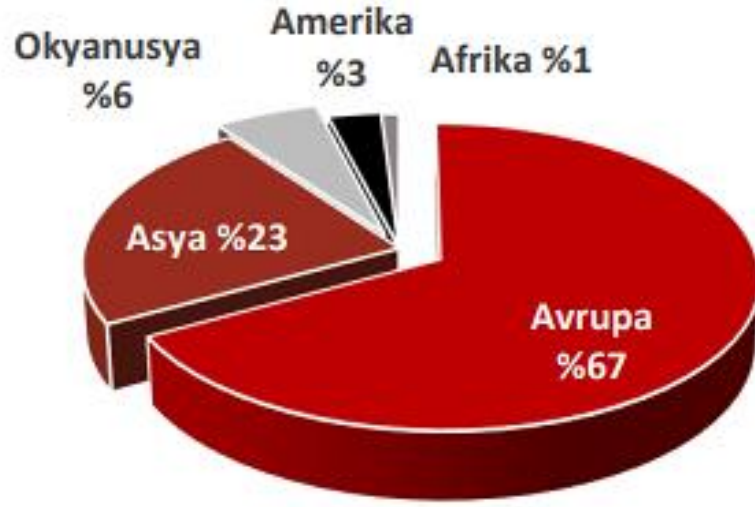
Çizelge 4.8: 2017 yılı itibariyle Türkiye'ye uluslararası doğrudan yatırım girişlerinin ülkeler bazında dağılımı

Ülkeler	UDY Girişi (Milyon \$)	Pay (%)
Hollanda	1.768	24
İspanya	1.451	20
Azerbaycan	1.009	14
Avustralya	459	6
Avusturya	326	4
İngiltere	324	4
Almanya& Japonya	295	4
Belçika	225	3
ABD	171	2
İtalya	124	2
Diğer	990	13
Toplam (Sermaye Girişi)	7.437	100

Kaynak: YASED Erişim tarihi: Mart 2018, https://www.yased.org.tr/ReportFiles/2018/2017_Y%C4%B1lsonu_Raporu_final.pdf

Türkiye'ye en fazla doğrudan yatırım girişi gerçekleştiren ülkeler, 2017 yıl sonu itibarı ile Hollanda, İspanya, Azerbaycan'dır. Aynı dönemde uluslararası doğrudan yatırım girişlerine bölgesel olarak bakılırsa; Avrupa ülkeleri menşeli girişlerin toplamının %67'sini, Asya ülkelerinin %23'ünü, Okyanusya'nın %6'sını, Amerika'nın %3'ünü ve Afrika'nın %1'ini teşkil ettikleri anlaşılmaktadır. GB anlaşmasından uzun zaman sonra, Türkiye'nin kendisine çektiği yabancı yatırım kaynaklarının başında Avrupa Kıtası ülkelerinin ilk sırayı aldıkları görülmektedir. (YASED, 2018: s. 4).

■ Avrupa ■ Asya ■ Okyanusya ■ Amerika ■ Afrika

Şekil 4.13: 2017 Yılı İtibariyle Türkiye'ye Uluslararası Doğrudan Yatırım Girişlerinin Bölgesel Dağılımı

Kaynak: **Kaynak:** YASED Erişim tarihi: Mart 2018, https://www.yased.org.tr/ReportFiles/2018/2017_Y%C4%B1lsonu_Raporu_final.pdf

TCMB verilerine göre ise 2018 yılında Türkiye'ye 6 milyar 534 milyon dolarlık doğrudan yabancı yatırım girişi gerçekleşmiştir. Ülkeler bazında ilk sırayı 833 milyon \$ ile Hollanda almıştır. Hollanda'yı ise, 509 milyon \$ ile İtalya, 446 milyon \$ ile ABD, 329 milyon \$ ile Lüksemburg, 246 milyon \$ ile Tayvan ve 214 milyon \$ ile Güney Kore izlemiştir (TCMB, 2019).

5. GÜMRÜK BİRLİĞİ ANTLAŞMASI'NDAN GÜNÜMÜZE TÜRKİYE ÖDEMELER BİLANÇOSUNUN SEYRİ

5.1 Ödemeler Bilançosunun Tanımı ve Özellikleri

Bir ülkede yaşayan kişilerin, belirli bir periyot boyunca, diğer yabancı ülkelerde yaşayan kişilerle gerçekleştirdikleri tüm ekonomik faaliyetlerin neticesini gösteren tablo'ya Ödemeler Bilançosu (ÖB) adı verilmektedir. ÖB, esas olarak, mal ve hizmet ticareti ile finansal işlemlerden oluşmaktadır. Mal hareketleri ihracat ve ithalat dengesi ile ilişkiliyken, finansal işlemler ise ilgili ülke ve diğer ülkeler arasında gerçekleşen sermaye hareketlerinin yönü ve biçimiyle ilgilidir. Reel ve parasal göstergelerden etkilenen ÖB, en çok döviz kurundaki yaşanan değişimlerden etkilenmektedir. Aynı zamanda, fiyat düzeyleri ve faiz oranlarında yaşanan değişimler de direkt veya endirekt şekilde döviz kuru ve ödemeler bilançosunu değiştirmektedir (Göçer, 2011: s. 263).

Bir ülke, ödemeler dengesi istatistiklerini belirlenmiş uluslararası standartlara bağlı kalarak yapmaktadır. Bu uluslararası standartlar ise, Uluslararası Para Fonu (IMF) tarafından üye ülkelere rehber olarak hazırlanan “Ödemeler Dengesi ve Uluslararası Yatırım Pozisyonu El Kitabı”nda açıklanmaktadır. Bu doküman, aynı zamanda ülkeler bazında ödemeler dengesi istatistiklerini de karşılaştırmaya olanak tanımaktadır. Türkiye'nin bu konudaki istatistik verileri de IMF'nin 2009 yılında yayımladığı bu rehber esas alınarak toplanmakta ve aylık olarak TCMB tarafından kamuoyu ile paylaşılmaktadır (TCMB, 2018).

5.2 Ödemeler Bilançosuna Yönelik Yapılan Araştırmanın Genel Özellikleri

Tezin bu bölümünde GB Anlaşmasının Türkiye Ödemeler Bilançosuna 2005 yılı ve sonrası etkilerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda, anlaşmanın etkilerini daha nesnel tespit edebilmek için;

Türkiye dış ticaret dengesi rakamları

- 1980-1996 dönemi
- 1996-2005 dönemi
- 2005-2018 dönemi

itibariyle incelenmiştir.

Türkiye'nin, 1980-1996 yılları arasındaki ithalat (milyon ABD\$) , ihracat (milyon ABD\$) ve cari işlemler dengesi (milyon ABD\$) Çizelge 5.1 ve Şekil 5.1'de gösterilmiştir.

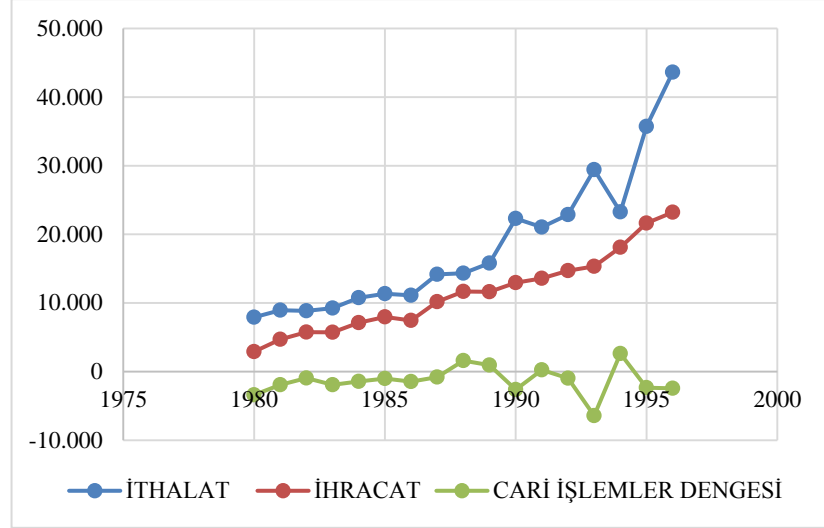
Çizelge 5.1: Türkiye'nin ithalat, ihracat ve cari işlemler dengesi (1980-1996)

YIL	İTHALAT	İHRACAT	İHRACAT/ İTHALAT (%)	İHRACAT- İTHALAT	CARİ İŞLEMLER DENGESİ
1980	7.909	2.910	36,8	-4.999	-3.408
1981	8.933	4.703	52,6	-4.230	-1.936
1982	8.843	5.746	65,0	-3.097	-952
1983	9.235	5.728	62,0	-3.507	-1.923
1984	10.757	7.134	66,3	-3.623	-1.439
1985	11.344	7.959	70,2	-3.385	-1.013
1986	11.105	7.457	67,1	-3.648	-1.465
1987	14.158	10.190	72,0	-3.968	-806
1988	14.335	11.662	81,4	-2.673	1.596
1989	15.792	11.625	73,6	-4.167	938
1990	22.302	12.959	58,1	-9.343	-2.625
1991	21.047	13.593	64,6	-7.454	250
1992	22.871	14.715	64,3	-8.156	-974
1993	29.428	15.345	52,1	-14.083	-6.433
1994	23.270	18.106	77,8	-5.164	2.631
1995	35.709	21.636	60,6	-14.073	-2.339
1996	43.627	23.225	53,2	-20.402	-2.437

İthalat, İhracat, İhracat-İthalat ve Cari İşlemler Dengesi (Milyon \$)

Kaynak: TCMB Erişim tarihi: Eylül 2018,
<http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/tr/tcmb+tr/main+menu/istatistikler/odemeler+dengesi+ve+ilgili+istatistikler/odemeler+dengesi+istatistikleri>

Türkiye'nin 1980-1996 yılları arasında ortalama ithalatı 18,3 milyon ABD\$, ortalama ihracatı 11,5 milyon ABD\$, ihracat/ithalat karşılama oranı ortalama %63, ihracat-ithalat farkı ortalama -6,8 milyon ABD\$ ve cari işlem dengesi ise ortalama -1,3 milyon ABD\$ olarak gerçekleşmiştir (TCMB, 2018).

Şekil 5.1: Türkiye'nin ithalat, ihracat ve cari işlemler dengesi (milyon ABD\$) (1980-1996)

Kaynak: TCMB Erişim tarihi: Eylül 2018, <http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/tr/tcmb+tr/main+menu/istatistikler/odemeler+dengesi+ve+ilgili+istatistikler/odemeler+dengesi+istatistikleri>

Türkiye'nin, 1996-2005 dönemi ithalat (milyon ABD\$), ihracat (milyon ABD\$) ve cari işlemler dengesi (milyon ABD\$) Çizelge 5.2 ve Şekil 5.2'de gösterilmiştir.

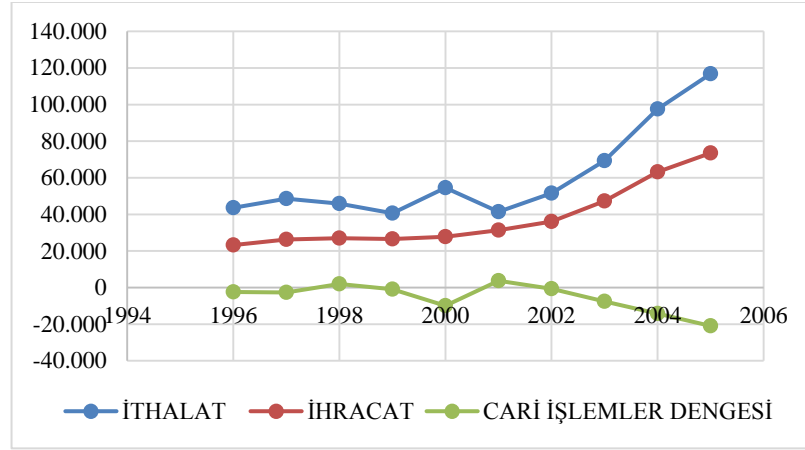
Çizelge 5.2: Türkiye'nin ithalat, ihracat ve cari işlemler dengesi (1996-2005)

YIL	İTHALAT	İHRACAT	İHRACAT / İTHALAT (%)	İHRACAT-İTHALAT	CARI İŞLEMLER DENGESİ
1996	43.627	23.225	53,2	-20.402	-2.437
1997	48.559	26.261	54,1	-22.298	-2.638
1998	45.922	26.973	58,7	-18.949	2.000
1999	40.671	26.587	65,4	-14.084	-925
2000	54.503	27.775	51,0	-26.728	-9.920
2001	41.399	31.334	75,7	-10.065	3.760
2002	51.554	36.059	69,9	-15.495	-626
2003	69.340	47.253	68,1	-22.087	-7.554
2004	97.540	63.167	64,8	-34.373	-14.198
2005	116.774	73.476	62,9	-43.298	-20.980

İthalat, İhracat, İhracat-İthalat ve Cari İşlemler Dengesi (Milyon \$)

Kaynak: TCMB Erişim tarihi: Eylül 2018, <http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/tr/tcmb+tr/main+menu/istatistikler/odemeler+dengesi+ve+ilgili+istatistikler/odemeler+dengesi+istatistikleri>

Türkiye'nin 1996-2005 yılları arasında ortalama ithalatı 60,9 milyon ABD\$, ortalama ihracatı 38,2 milyon ABD\$, ihracat/ithalat karşılama oranı ortalama %62, ihracat-ithalat farkı ortalama -22,8 milyon ABD\$ ve cari işlem dengesi ise ortalama -5,4 milyon ABD\$ olarak gerçekleşmiştir.

Şekil 5.2: Türkiye'nin ithalat, ihracat ve cari işlemler dengesi (milyon ABD\$) (1996-2005)

Kaynak: TCMB Erişim tarihi: Eylül 2018, <http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/tr/tcmb+tr/main+menu/istatistikler/odemeler+dengesi+ve+ilgili+istatistikler/odemeler+dengesi+istatistikleri>

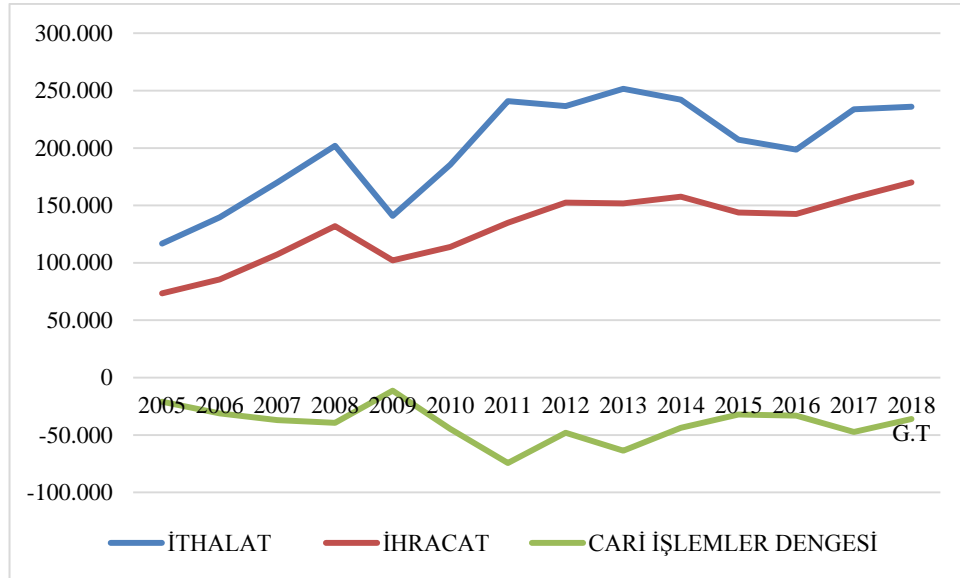
Türkiye'nin, 2005-2018 dönemi ithalat (milyon ABD\$) , ihracat (milyon ABD\$) ve cari işlemler dengesi (milyon ABD\$) Çizelge 5.3 ve Şekil 5.3'de gösterilmiştir.

Çizelge 5.3: Türkiye'nin dış ticaret ve cari dengeleri seyri (2005-2018)

YIL	İTHALAT	İHRACAT	İHRACAT/İTHALAT (%)	İHRACAT-İTHALAT	CARI İŞLEMLER DENGESİ
2005	116.774	73.476	62,9	-43.298	-20.980
2006	139.576	85.535	61,3	-54.041	-31.168
2007	170.063	107.272	63,1	-62.791	-36.949
2008	201.964	132.028	65,4	-69.936	-39.425
2009	140.929	102.143	72,5	-38.786	-11.358
2010	185.544	113.883	61,4	-71.661	-44.616
2011	240.839	134.906	56,0	-105.933	-74.402
2012	236.544	152.462	64,5	-84.082	-47.963
2013	251.661	151.803	60,3	-99.858	-63.642
2014	242.178	157.610	65,1	-84.568	-43.644
2015	207.234	143.839	69,4	-63.395	-32.109
2016	198.619	142.530	71,8	-56.089	-33.137
2017	233.801	156.993	67,1	-76.808	-47.357

2018 G.T	236.000	170.000	72,0	-66.000	-36.000
Kaynak:	TCMB	Erişim	tarihi:	Eylül	2018,
	http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/tr/tcmb+tr/main+menu/istatistikler/odemeler+dengesi+ve+ilgili+istatistikler/odemeler+dengesi+istatistikleri				

Bu verilere göre, Türkiye'nin 2005 yılı sonrası ithalatı ortalama %1095,1, ihracatı ortalama %1137,9, dış ticaret açığı %1023,2 ve cari denge açığı ise %3059,5 oranında artış göstermiştir. İhracatın ithalatı karşılama oranı ise %65 ile 2005 öncesi ortalaması %63'e oldukça yakın çıkmıştır. Türkiye, 1996 yılında GB'ne girmekle birlikte, ithalat ve ihracat oranları dikkat çekici yükseliş gösterirken, cari işlemler dengesi müthiş bir açık vermiştir. Bu durum, 1980'li yıllara kadar kapalı ekonomik model uygulayan Türkiye'nin, 1980'li yıllarda açık ya da serbest ekonomik modele geçmesi ile ilgilidir. Türkiye'nin serbest piyasa ile tanışması ve 2001 yılı krizine kadar bütçe açığı vererek büyüme modeli üzerine kurulu yaklaşımı, 2001 krizinden sonra cari denge açığı vererek büyüme modeline dönüşmüştür. Geline aşamada, cari denge açığı dünya'nın en çok cari açık veren ilk dört ülkesi arasına girmesine yol açmıştır. Cari dengedeki açığın finansmanının zorlaştığı ve bu durumda devam etmenin neredeyse olanaksız bir hale geldiği durum ortaya çıkmıştır (TCMB, 2018).

Şekil 5.3: Türkiye'nin dış ticaret ve cari dengeleri seyri (2005-2018 G.T)

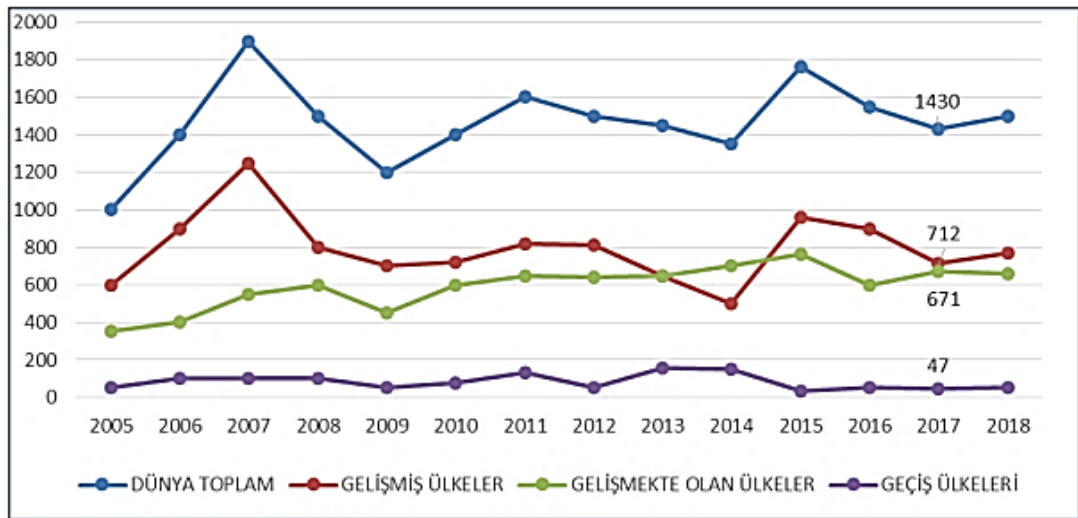
Kaynak: TCMB Erişim tarihi: Eylül 2018, <http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/tr/tcmb+tr/main+menu/istatistikler/odemeler+dengesi+ve+ilgili+istatistikler/odemeler+dengesi+istatistikleri>

Şekil 5.3'e bakıldığında, 2005 sonrası cari işlemler dengesinde negatif seyrin kronikleştiği görülmektedir.

5.3 Doğrudan Yabancı Yatırımı Ve Seyri

Doğrudan yabancı (sermaye) yatırımı (DYY), bir ekonomik sistemde yerleşik bir yatırımcının diğer bir ekonomik sistemde yerleştiği olan bir kuruluş ile kalıcı ilişki tesis etmek amacıyla yaptığı yurtdışı (sınır ötesi) yatırımdır. Kalıcı ilişki için, doğrudan yatırımcı ve yatırım yapılan işletme arasındaki uzun vadeli ilişki kurulması ve yatırımcının işletme üzerinden direkt veya endirekt şekilde minimum %10 oranında oy hakkına sahip olması gerekmektedir. Doğrudan yabancı yatırımları şekline göre; yönüne, yatırım şekline, yeni yatırım olmasına, birleşme ve satınalma ile ortak girişimler; amacına göre ise; kaynak, pazar, etkinlik ve stratejik varlık arayan yatırımlar olarak sınıflandırılmaktadır (TCEB, 2018: s. 6-16).

BM Ticaret ve Gelişme Konferansı (UNCTAD)'nın 2018 Dünya Yatırım Raporu'na göre; 2017 yılı itibariyle en fazla yatırım çeken ilk beş ülke ABD (275 milyar \$) , Çin (136 milyar \$), Hong Kong (104 milyar \$), Brezilya (63 milyar \$) ve Singapur (62 milyar \$)'dur. Diğer taraftan, en çok yatırım çıkışı olan ilk beş ülke ise ABD (342 milyar \$), Japonya (160 milyar \$), Çin (125 milyar \$), İngiltere (100 milyar \$) ve Hong Kong (83 milyar \$) olarak listelenmiştir (TCEB, 2018: s. 6-16).

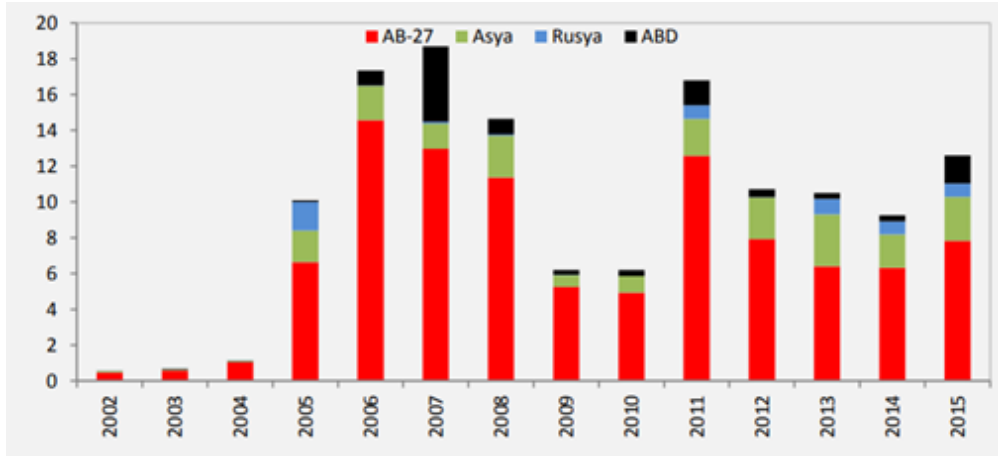

Şekil 5.4: Gelişmişlik Ölçütüne Göre Global Sermaye Girişleri (milyar \$)

Kaynak: (TCEB, 2018: s. 17)

Türkiye'ye gelen DYY ise dalgalı bir seyir göstermektedir. DYY'lerin Türkiye ekonomisindeki ağırlığı 2004 yılına kadar ihmal edilebilecek seviyededir. Ancak, 2004 yılı itibariyle dikkat çekici artış göstermiş ve GSYİH'nın %5'i seviyesine kadar yükselmiştir. Bu oran kriz zamanlarında tersine dönmüş ve %1'lere kadar düşüş göstermiştir. DYY, genel olarak GSYİH'nın %1-2'si aralığında değişmektedir. Türkiye'ye gelen DYY'lere bakıldığında 2002-2014 döneminde AB ülkelerinin %78 pay ile başta geldiği görülmektedir. Ancak, AB ülkelerinin payı 2015 yılında %62'ye düşmüştür. Aradaki fark Asya ülkeleri ve Rusya'nın payındaki artışlardan kaynaklanmıştır. Özellikle Japonya ve Azerbaycan DYY dengesini AB aleyhine döndüren başlıca iki ülke olmuştur (YASED, 2018: s. 14).

Ülke ve ülke gruplarına göre Türkiye'ye 2002-2015 döneminde gelen DYY'lerin dağılımı, payı ve miktarı (milyar ABD\$) Şekil 5.5, Şekil 5.6, Şekil 5.7 ve Şekil 5.8'de gösterilmiştir.

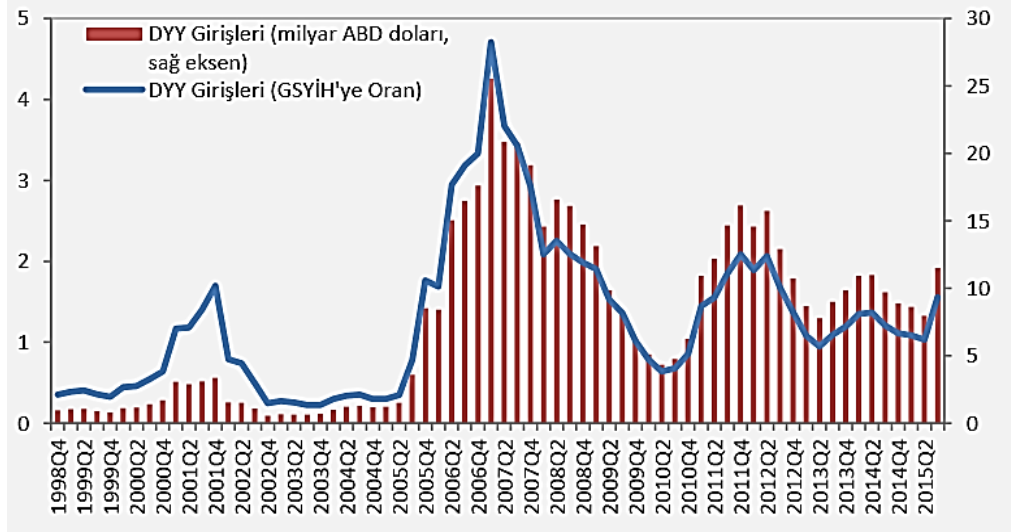
Şekil 5.5: Türkiye'ye Gelen DYY'lerin Ülke ve Ülke Gruplarına Göre Dağılımı

Kaynak: (YASED, 2018: s. 14)

Şekil 5.5'te 2002 ve 2015 yılları arasındaki dönemde Türkiye'ye gelen DYY'lerin ülke ve ülke gruplarına göre dağılımı gösterilmektedir. Verilere göre AB Türkiye'ye doğrudan yabancı yatırım girdisi konusunda başı çekmektedir. Özellikle 2006, 2007, 2008 ve 2011 yıllarında rakamlar diğer yıllara göre daha yüksek seyretmiştir. Ancak, 2012 ile 2015 yılları arasında AB kaynaklı DYY'lerin miktarca azaldığı, özellikle Asya, Rusya ve ABD'den gelen girişlerin arttığı anlaşılmaktadır. Şekil 5.6 ise daha geniş bir aralıkta (1998-

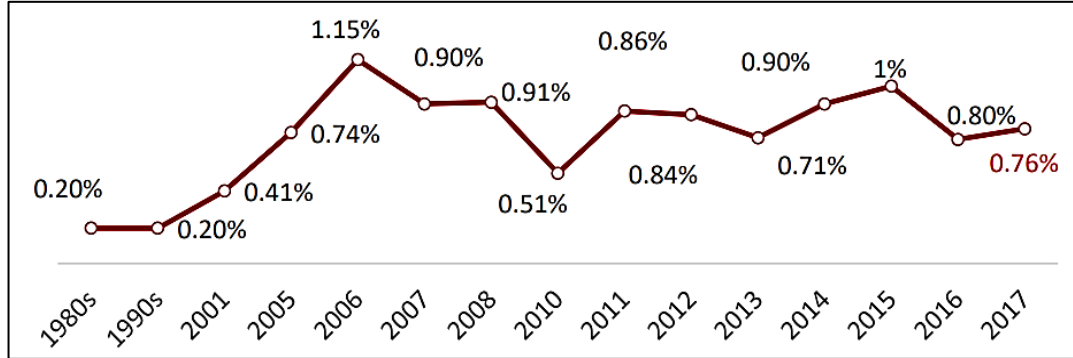
2015) Türkiye'ye giren DYY girişlerini (milyar ABD\$) ve GSYİH'ya oranını vermektedir. Bu oranın son yıllarda %1-2 bandına oturduğu görülmektedir.

Şekil 5.6: Türkiye'ye 1998-2015 döneminde DYY Girişleri

Kaynak: (TCMB, 2015: s. 20)

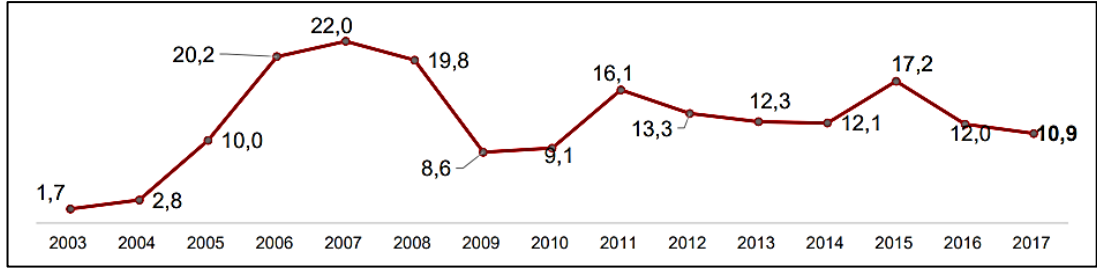
Şekil 5.7'de Türkiye'nin uluslararası doğrudan yatırım dağılımındaki payı (1980-2017) sunulmuştur. 1980'li yıllarda %0,2 olan oran, son yıllarda %80 bandında seyretmektedir.

Şekil 5.7: Türkiye'nin uluslararası doğrudan yatırım dağılımındaki payı (1980-2017) (%)

Kaynak: (YASED, 2018: s. 14)

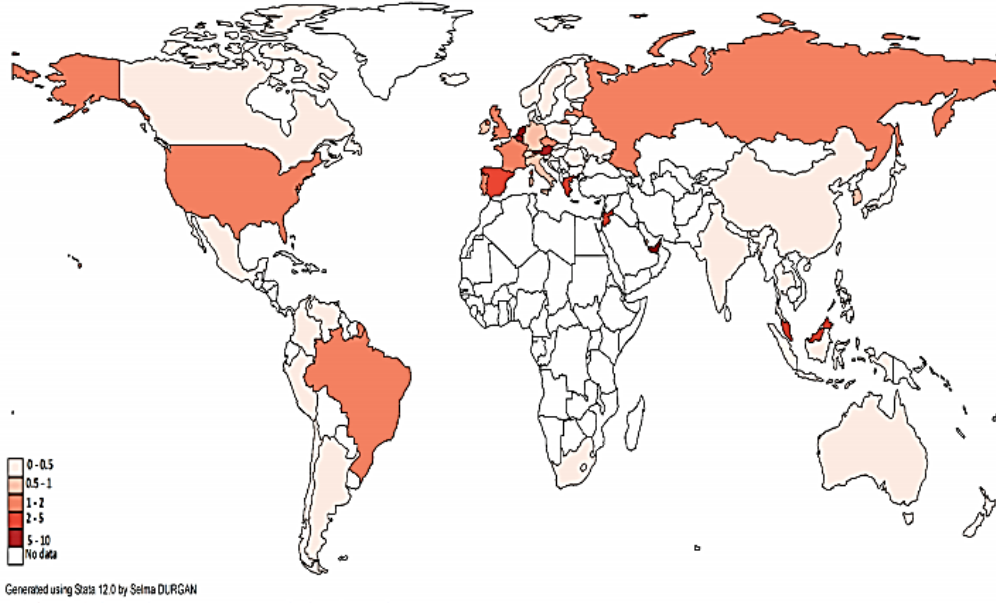
Şekil 5.8'de ise Türkiye'nin 2003-2017 yılları arasında çektiği uluslararası doğrudan yatırım seyri (milyar ABD\$) verilmiştir. Türkiye en yüksek girişi 2006 ve 2007 yıllarında yaşamıştır. Son yıllarda ise DYY miktarında azalış dikkat çekmektedir.

Şekil 5.8: Türkiye'nin uluslararası doğrudan yatırım seyri (milyar ABD\$) (2003-2017)

Kaynak: (YASED, 2018: s. 14).

Şekil 5.9'da ise Türkiye'ye 2001-2012 yılları arasında gelen DYY Gerçekleşme/Potansiyel Oranlarının Ükelere Göre Ortalama Dağılımı verilmiştir.

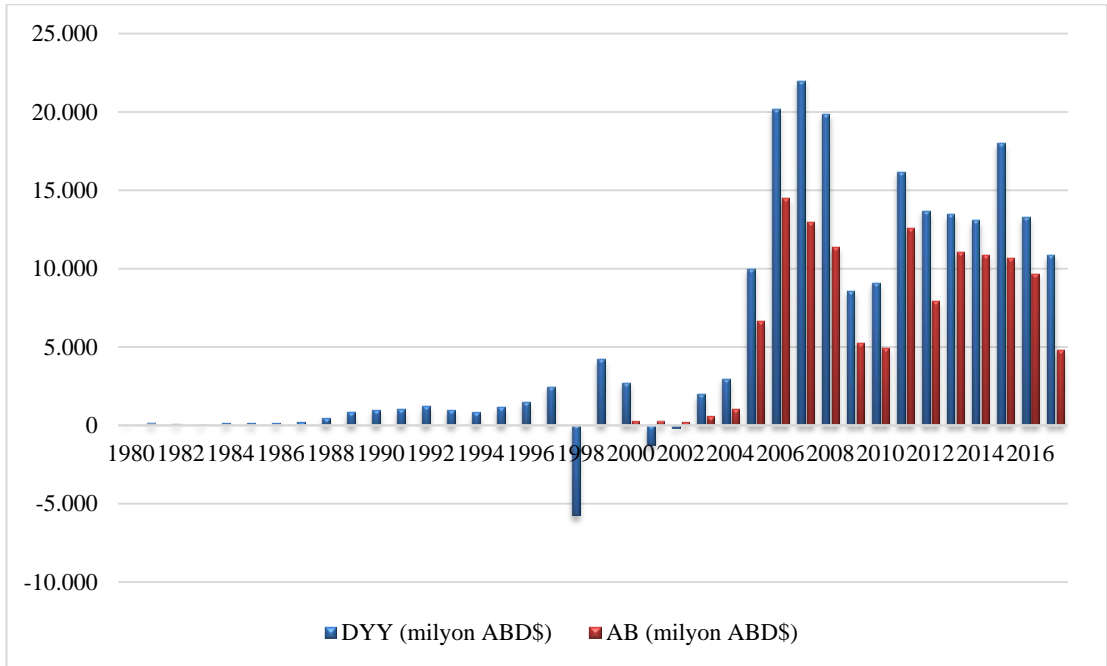
Şekil 5.9: Türkiye'ye Gelen DYY Gerçekleşme/Potansiyel Oranlarının Ükelere Göre Dağılımı

Kaynak: (Durgan, 2016: s. 113)

AET'nin 1957 yılında ile birlikte, takip eden on yıl içerisinde Türkiye'ye DYY konusunda ilk sırayı almıştır. 1990 yıllarda 500-700 milyon ABD\$/yıl aralığında seyreden AB kaynaklı DYY, 2001 ekonomik krizinden sonra yükselişe geçmiş; 2003'te 1,7 milyar ABD\$, 2004'te 2,6 milyar ABD\$, 2005'de 9,8 milyar ABD\$ ve 2006'da 19,6 milyar ABD\$/Milyon Dolar'a çıkmıştır. Türkiye'nin 2008 ile 2015 yılları arasında aldığı DYY'lerin yaklaşık üçte ikisi (%67,4) AB kaynaklıdır. Bunun başlıca sebebi ise AB-Türkiye arasında katılım

müzakerelerinin 17 Aralık 2004 tarihinde başlamasına ilişkin kararın alınmasıdır. GB Anlaşması öncesi 1,5 milyar ABD\$ olan doğrudan yatırım izinleri, bir yıl sonra 2005'te neredeyse %100 artışla 2,5 milyar ABD\$'ına çıkmıştır. Bu konuya sadece izin verilen yatırımların toplamı açısından bakılırsa, ilk bakışta GB anlaşmasının olumlu etkisi şeklinde yorumlanacaktır. Ancak, verilen izinler ve yatırımların gerçekleşme oranı arasında dikkat çekici farklar görülecektir. Özellikle kriz dönemlerinde DYY'ler tersi yani negatif seyre dönmüştür. Bu nedenle, GB'nin yatırımların gerçekleşmesine etkisinin neredeyse sıfıra yakın olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır (Güven, 2008: s. 90-92).

Bu durumun başlıca sebepleri şu şekilde sıralanabilir: Türkiye'deki siyasi ve iktisadi istikrarsızlık, mevzuatlardaki eksikler, bürokrasi, yatırım ortamı ve iktisadi reformların gecikmesi veya istenen hızda gelişmemesi ve özelleştirmede yaşanan sıkıntılardır. Sonuç olarak, Türkiye'nin yaptığı anlaşma ve tam üyelik beklentisini kendi lehine çeviremediği görülmektedir (ABTD, 2018c).

Şekil 5.10: Türkiye'ye giren Uluslararası ve AB Kaynaklı DYY Seyri (1980-2017)

Kaynak: ABTD Erişim tarihi: 2018, <https://www.avrupa.info.tr/tr/ikili-ticaret-ve-yatirim-genel-bakis-yatirimlar-49>

5.4 Gümrük Birliği Sonrası Türkiye Cumhuriyeti'nde Döviz Kuru Değişimleri ve Uygulanan Döviz Kuru Stratejileri

Reel döviz kuru çok önemli bir makro değişkendir. Bu özelliğiyle, iç ve dış ekonomik denge bakımından son derece önemli sonuçlara yol açmaktadır. Döviz kuru rejimi seçimi ve uygulanan kur politikalarının ekonomi üzerindeki etkilerinin takip edilmesi gerekmektedir. Çünkü döviz kurlarında yaşanan riskler ve dalgalanmalar nihayetinde o ülkenin ödemeler dengesini de etkilemektedir. Araştırmalar, reel efektif döviz kuru ve dış ticaret dengesi ile alt bileşenleri olan ithalat/ihracat arasında karşılıklı anlamlı nedensellikler olduğunu göstermiştir. Günümüzde küreselleşen ve birbirleriyle bir şekilde yakın ticari ilişkilere giren ülkelerin ekonomileri kırılğan ise, döviz kurlarında yaşanan dalgalanmalardan olumsuz biçimde etkilenmektedirler (Akduğan ve Doğan, 2018: s. 33-34).

Türkiye, 1996 yılında 2001 yılına kadar sabit döviz kuru politikası uygularken, bu tarih itibariyle dalgalı kur politikası uygulamasına geçmiştir. GB'ne girişin 1996 yılında olduğu düşünülürse, Türkiye yaklaşık 5 yılı sabit kur, kalan zamanı ise 2001 yılından itibaren dalgalı kur rejimi ile sürdürmüştür. Dalgalı kur rejiminde piyasanın arz ve talep şartları ile uygulanan para ve maliye politikaları, ekonomik altyapı, uluslararası gelişmeler ve beklentiler döviz kurlarını tayin etmektedir (TCMB, 2017: s. 2).

Şekil 5.11: Reel Döviz Kuru Seyri 1980-2018 (ABD Doları alış fiyatı)

Kaynak: Yılmaz Erişim tarihi: 29 Ağustos 2018 <https://sarkac.org/2018/08/reel-doviz-kuru-ekonomi-politikalarinin-surdurulebilirliigi/>.

Döviz kurlarında görülen değişimlerden ticari kuruluşlar, ülke ve ülkeler arası ilişkiler, rekabet gücü, fiyat politikaları, maliyetler, piyasaların arz ve talep değişimleri, özkaynaklar ve dövize endeksli kredilerin durumu olumsuz etkilenmektedir (Doğanay, 2016: s. 151).

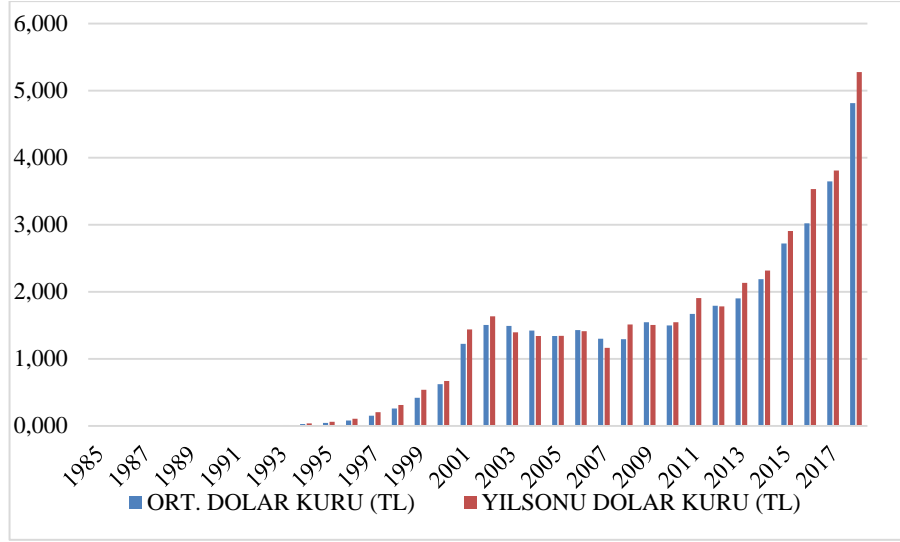
Türkiye'nin GB sonrası AB ile arasındaki ticaret dengesi üzerinde gelir düzeylerinin, ihracatındaki ithalat payının etkileri bulunmaktadır. Ülkedeki döviz kuru ayarlamalarının yetersiz kalması ya da bazen olumsuz ters etkilere yol açması sebebiyle ticaret açıkları verilmektedir. Türkiye'nin AB'ye ihracatının artmasında ticari politikaları ile uyumlu bir döviz kuru politikası izlemesi ve başkaca etkenleri iyi analiz etmesi ve uygulaması gerekmektedir (Bal ve ark., 2017: s. 79).

TCMB verilerine göre, Türkiye'de 1985-2018 yılları arasında ortalama dolar kuru ve yıl sonu dolar kuru bilgileri Çizelge 5.4, Şekil 5.12 ve Şekil 5.13'de gösterilmiştir. Bu grafiklere göre, Türkiye'nin GB'ye girdiği 1996 yılından başlayarak TL'nin sürekli değer kaybettiği görülmektedir.

Çizelge 5.4: 1985-2018 Ortalama Dolar Kuru ve Yılsonu Dolar Kuru (TL)

YIL	ORT. DOLAR KURU (TL)	YILSONU DOLAR KURU (TL)
1985	0,001	0,001
1986	0,001	0,001
1987	0,001	0,001
1988	0,001	0,002
1989	0,002	0,002
1990	0,003	0,003
1991	0,004	0,005
1992	0,007	0,009
1993	0,011	0,014
1994	0,030	0,038
1995	0,046	0,061
1996	0,081	0,108
1997	0,152	0,205
1998	0,261	0,313
1999	0,420	0,540
2000	0,624	0,672
2001	1,225	1,440
2002	1,506	1,635
2003	1,493	1,396
2004	1,422	1,342
2005	1,341	1,343
2006	1,431	1,413
2007	1,302	1,165
2008	1,293	1,512
2009	1,547	1,506
2010	1,500	1,546
2011	1,670	1,907
2012	1,793	1,783
2013	1,901	2,134
2014	2,188	2,319
2015	2,720	2,908
2016	3,021	3,532
2017	3,648	3,810
2018	4,815	5,277

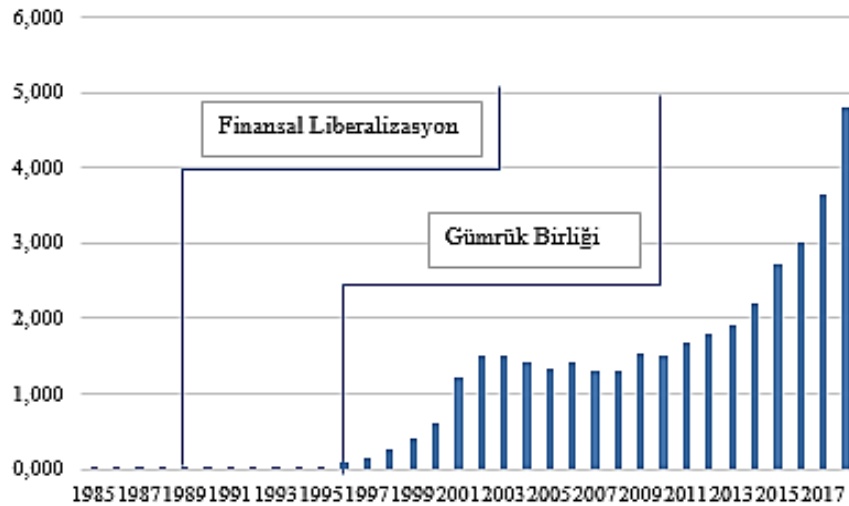
Kaynak: TCMB Erişim tarihi: Eylül 2018,
<http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/tr/tcmb+tr/main+menu/istatistikler/odemeler+dengesi+ve+ilgili+istatistikler/odemeler+dengesi+istatistikleri>

Şekil 5.12: Türkiye Ortalama Dolar Kuru ve Yıl Sonu Dolar Kuru Seyri (1985-2018)

Kaynak: Kaynak: TCMB Erişim tarihi: Eylül 2018, <http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/tr/tcmb+tr/main+menu/istatistikler/odemeler+dengesi+ve+i lgili+istatistikler/odemeler+dengesi+istatistikleri>

2001 yılında güçlü ekonomiye geçiş politikası bağlamında serbest kur modeline geçen Türkiye açısından devalüasyonun ithalatı azaltacağı şeklindeki görüş geçerli olmamaktadır. Bu durumun arkasındaki ana neden Türkiye'nin ihracatı içindeki ithalatın payıdır. Bir diğer ifadeyle, Türkiye mal ihraç edebilmek için yine ithalat yapmak mecburiyetindedir. Veriler, Türkiye bu ekonomik modeli ve kur politikasını uyguladığı sürece, ihracatında olabilecek artışların AB ülkelerinin döviz kurunda düşümlere bağlı gerçekleşeceğini göstermektedir (Yücel, 2006: s. 131).

Şekil 5.13: Türkiye'de Finansal Liberalizasyon ve GB sonrası Döviz Kuru Seyri (ABD\$/TL)

Kaynak: TÜİK, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1046, erişim tarihi: Aralık 2018

Dış ticaretinin büyük bölümünü AB ile yapan Türkiye, ihracat teşvikleri de dâhil olmak üzere bağımsız bir dış ticaret politikası uygulama fırsatını kaybetmiştir. Bu durumu ise döviz kuru politikaları aracılığıyla telafi etmeye çalışmaktadır. Şekil 5.13'e bakıldığında GB'nin ithalatı kolaylaştırmak suretiyle dış ticaret açığının artmasına yardımcı olduğunu görülmektedir. Düşük kur ve yüksek faiz uygulaması, Türkiye'ye bunların bedelini 1994, 1998, 2000 ve 2001 ekonomik krizleri ile ödetmiştir (Tonus, 2012: s. 8).

5.5 Gümrük Birliği Sonrası Türkiye Cumhuriyeti'nde Ödemeler Dengesi Değişimi

Bir iktisadi bütünleşme hareketi olan GB, üye ülkeler ile Türkiye'nin ticaretlerini, refahını, ödemeler dengesini ve iktisadi büyümesini etkilemiştir. Başlıca etkiler yaratıcı veya saptırıcı ticari etkiler ile dinamik etkiler olabilmektedir. Çoğunlukla dinamik etkiler daha geçerlidir. Türkiye, AB ile ticari ilişkilerini GB üyesi olarak farklı bir statüde sürdürmektedir (Nart, 2010: s. 2874-2875).

Türkiye, AB ile 1996 yılında resmen GB anlaşmasını imza etmeden çok uzun yıllar önce en büyük ticari ortağı olarak ilişkilerini sürdürmekteydi. GB anlaşmasına gelindiğinde, Türkiye'de de bu durumun lehinde ve aleyhinde görüşler ileriye sürülmüştür. GB'ye karşı çıkan fikirler daha çok anlaşmanın Türkiye'nin dış ticaretine olumsuz yük getireceğini ve ödemeler dengesinde sorunlara yol açacağına dair endişeler taşımaktaydılar. Ancak, GB'ye giriş Türkiye'nin 1996-2006 döneminde dış ticaretinde arttırıcı bir etki göstermiştir. Beraberinde, aynı zamanda dış açıklarda da yükselişler görülmüştür. Diğer taraftan, GB sonrası artan dış açıkların, Türk ekonomisine etkisinin son derece ciddi olumsuz sonuçları olduğunu söyleyemeyiz. Tam tersi şekilde, ödemeler dengesindeki açıklar AB ve GB kaynaklı değil, ticari ilişkilerde bulunan diğer ülkeler ile, ihracat içindeki ithalat payının yüksek olması ve aşırı değerli TL uygulamasından ortaya çıkmıştır. Örneğin, 2006 yılında yalnızca Rusya ve Çin ile yapılan ticarettten oluşan dış açık 23,3 milyar ABD\$ olmuştur (Kızıltan ve ark., 2008: s. 95-96).

Gümrük Birliği'nin Türkiye ekonomisi için taşıdığı anlamı sorgulayabilmek için sürecin başladığı dönemde Türkiye ekonomisinin yapısal koşullarını iyi

anlamak gerekmektedir. Planlı kalkınma dönemleri olarak ifade edilen bu süreçte Türkiye ekonomisi sabit döviz kuru rejimi altında, kambiyo kontrolleri ve kotalarla yönetilen bir dış ticaret rejimi çerçevesinde sanayileşmeye çalışmıştır. Ancak izlenen bu politikalar sonucunda Türkiye yurtiçi sanayini korumayı amaçlarken, dışa bağımlılığı giderek artmaya başlamıştır. Ara ve yatırım malları arzının artırılmaması, ithalatının artması sonucunu doğurmuştur. Bu durum Türkiye'nin kronik olarak ödemeler dengesi açıklarıyla yaşamasına neden olmuştur (Tonus, 2012: s. 4).

6. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu çalışmada, GB anlaşmasının 2005 yılı ve sonrası Türkiye'nin ödemeler bilançosuna etkisi incelenmiştir. Türkiye'nin AB ile 1964 yılında imzaladığı Ankara Anlaşması ile başlayan serüveni, günümüze kadar geçmiştir. Hatta yeni karar ile ilişkiler askıya alınmıştır. Aday ülke konumunda olan Türkiye açısından 54 yıllık bekleyişin dikkat çekici dönüm noktalarından birisi ise GB'ne katılmasıdır. Türkiye bu yönüyle birliğin üye olmadan iktisadi bütünleşmesine dâhil olan ve iktisadi kararlarında AB'yi dikkate alması gereken tek ülkedir.

1996 yılında dâhil olduğu GB katılımının ardından, 2005 yılında başlayan müzakerelere başlama kararı ile hızlanan sürecin Türkiye ekonomisi üzerinde mutlak etkileri olduğu görülmüştür. 1980 yılına kadar kapalı ekonomik modeli uygulayan Türkiye, 24 Ocak kararları ile serbest piyasa ekonomisine hızlı bir geçiş yapmıştır. Yeterli yapısal önlemler alınmadan başlatılan liberalizasyon hareketi sonucunda Türkiye dış piyasalara kendi piyasalarını açmış, dünya ile bütünleşme adımını atmıştır. Oysa Türkiye'nin AB macerası çok daha eskilere uzanmaktadır. Birlik ve Türkiye'nin, müşterek ekonomik modeli olan serbest piyasa ekonomisi etrafından buluşmalarının farklı sonuçları olduğu zamanla görülmüştür. Serbest ekonomi modeline geçen Türkiye'nin yine serbest ekonomi modeli uygulayan Birlik ile ilişkilerini ve GB anlaşmasının ödemeler bilançosuna etkilerini 1980-1996, 1996-2005 ve 2005-2018 dönemleri olarak üç ayrı alt başlıkta inceledik.

Verilere göre, liberalizasyon sonrası Türkiye ithalat ve ihracatta yüksek bir performans sergilemiştir. Ancak, 2001 krizinden sonra güçlü ekonomiye geçiş politikasına bağlı olarak dalgalı kur uygulamasına geçen Türkiye'nin ekonomisinde yapısal sorunlar kronik bir hal almıştır. 2001 yılına kadar bütçe açığı vererek büyüme modeli uygulayan Türkiye, 2001 yılından sonra cari açık vererek büyüme modeline başlamıştır.

Düzenli finansman gerektiren, kazandığından fazlasını harcayan ya da tasarrufundan fazlasını tüketen ülke görünümü çizen Türkiye açısından GB'ne girmesinin makroekonomik göstergelerini iyileştirmediğini görülmüştür.

Türkiye'nin 2005-2018 döneminde ithalatı ortalama %1095,1 ve ihracatı ortalama %1137,9, artış gösterirken, diğer taraftan dış ticaret açığı %1023,2 ve cari denge açığı ise %3059,5 oranında yükselmiştir.

Aynı zamanda, 2016 yılı itibariyle, AB ülkelerinin ihracatta payı %48,0'e yükselirken, Türkiye'nin AB'den ithalat rakamı 70 milyar ABD\$'ını aşmış ve Türkiye'nin toplam ithalatının %38'i AB ülkelerinden gerçekleştirilmiştir. Bir diğer deyişle, GB anlaşması neticesinde ortaya çıkan ticaret açıklarının Türkiye ve AB arasındaki ticaret dengesine bakılırsa, GB anlaşması ertesinde dış ticaret açığı %123 mertebelerinde artış ile sonuçlanmıştır.

Türkiye'nin AB ülkeleri ile ihracat rakamlarının 2017 yılı ve 2018 yılı mukayeseli verileri Çizelge 6.1'de gösterilmiştir.

Çizelge 6.1: Türkiye'nin AB ülkeleri ile ihracat rakamları (milyon ABD\$)

	Ocak-Kasım 2018				
	2017	% DAĞ.	2018	% DAĞ.	% DEĞ.
Genel İhracat Toplamı	143.147	100,0	154.186	100,0	7,7
AB ÜLKELERİ (28)	67.384	47,1	77.484	50,3	15,0

Kaynak: (TÜİK, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1046, erişim tarihi: Aralık 2018)

Türkiye'nin AB üyesi 28 ülke ile gerçekleştirdiği ithalat rakamlarının 2017 yılı ve 2018 yılı karşılaştırmalı verileri ise Çizelge 6.2'de sunulmuştur.

Çizelge 6.2: Türkiye'nin AB ülkeleri ile ithalat rakamları (milyon ABD\$)

	Ocak-Kasım 2018				
	2017	% DAĞ.	2018	% DAĞ.	% DEĞ.
Genel İthalat Toplamı	210.715	100,0	206.505	100,0	-2,0
AB ÜLKELERİ (28)	76.548	36,3	74.886	36,3	-2,2

Kaynak: (TÜİK, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1046, erişim tarihi: Aralık 2018)

GB, Şu an itibariyle sanayi ve işlenmiş tarım őrunlerini kapsamaktadır. Anlaşmanın kapsamının geniŐletilerek ve derinleŐtirilerek gőrncellenmesi durumunda, dev bir Pazar gőrnrnmnde olan AB'nin ticaretimizdeki yeri ve őrneminin daha fazla artacağını s őklemek yanlış olmayacaktır.

Tőrkiye, Birliğin mal ithal ettiği őrkelere arasında altıncı sırada bulunmaktadır. Ancak, AB, Tőrkiye'nin en bryrk őrkeri durumundadır. İhracatın ithalatı karŐılıma oranının yaklaşık %87 olduğu bu durumda, ticari ilişkilerin Tőrkiye'nin lehine geliştirilmesi zorunluluğu çok net biçimde g őrnlmektedir.

Tőrkiye'nin GB'ne katılması AB'ni ithalatta birinci sıraya yerleŐtirmemiŐtir. Tőrkiye'nin ithalatta ilk partneri Asya őrkelereidir. AB ise ikinci sırada gelmektedir. Dış ticaret dengesinde iliŐkide olduğu ilk on őrke arasında yalnızca beŐi AB őryesi őrkelereidir. Bu őrkelerein sıralaması Şu Őekildedir: birinci sırada Almanya, beşinci sırada İtalya, altıncı sırada İngiltere, yedinci sırada Fransa ve sekizinci sırada İspanya gelmektedir.

Çizelge 6.3: Tőrkiye'nin en çok ticaret yaptığı ilk 5 AB őrkesi (Miyon ABD\$)

Sıra No	Őlke Adı	Ocak - Kasım				
		HACİM			DENGE/AÇIK	
		2017	2018	Hacim Pay (%)	2017	2018
1	Almanya	32.925	33.630	9,3	-5.298	-3.743
2	İtalya	17.921	18.199	5,0	-2.515	-545
3	İngiltere	14.592	17.273	4,8	2.964	3.173
4	Fransa	13.090	13.645	3,8	-1.165	-242
5	İspanya	11.480	12.314	3,4	40	2.018

Kaynak <https://www.ticaret.gov.tr/istatistikler/dis-ticaret-istatistikleri/dis-ticaret-istatistikleri-2018-ocak-ekim/ulkelere-gore-dis-ticaret>, erişim tarihi: 25 Kasım 2018

2018 yılı Ocak-Kasım ayları verilerine g őrre; Almanya ile dış ticaret dengesi -3,743 milyar dolar, İtalya ile -0,545 milyar dolar, İngiltere ile +3,173 milyar dolar, Fransa ile -0,242 milyar dolar ve İspanya ile +2,018 milyar dolardır. Bu verilere g őrre T őrkiye'nin İngiltere ve İspanya ile yaptığı dış ticaretinde lehine fazla g őrnrnmektedir. Diğer taraftan Almanya, İtalya ve Fransa ile dış ticaret açığı verilmektedir.

Türkiye'nin en çok ihracat yaptığı ülkeler genellikle AB ülkeleridir. Bu ülkeler arasında Birlik ve Türkiye arasında en çok ticareti yapılan motorlu kara taşıtları, traktörler, bisikletler, motosikletler ve diğer kara taşıtları, bunların aksam, parça, aksesuarları, kazanlar, makineler, mekanik cihazlar ve aletler, bunların aksam ve parçaları, mineral yakıtlar, mineral yağlar ve bunların damıtılmasından elde edilen ürünler, bitümenli maddeler ve mineral mumlar, giyim eşyası ve aksesuarları, meyve ve sebze, demir ve çelik, tekstil ürünleri, taş ve toprağa dayalı ürünler gelmektedir.

2018 yılı itibariyle Türkiye'ye gelen DYY içinde AB'nin payı gerilemekte ve TL ise yabancı para birimlerine karşı değer kaybetmeye devam etmektedir. Birlik üyesi ülkelerin güçlü para birimleri karşısında zayıf TL ise ticari politikalar ile döviz kuru politikalarının uyumsuzluğunu göstermesi bakımından ayrıca dikkat çekicidir.

Birlik ile yapılan ticari faaliyetlerde imalat sanayisi ürünleri en yüksek payı alırken, bunu yüksek teknoloji ürünler ve orta yüksek teknoloji ürünler takip etmektedir.

Sonuç olarak, GB anlaşmasının ve 2005 yılında başlayan müzakerelerinin Türkiye ödemeler bilançosu üzerinde olumludan daha çok olumsuz etkileri olduğu görülmüştür. Türkiye'nin bu durumdan çıkabilmesi ve AB üyeliği ile GB anlaşmasından doğan haklarını avantaja çevirmesi gerekmektedir. Bunu da gerçekleştirmek için üretime dayalı bir ekonomik modele geçilmesinde fayda olduğu görülmektedir.

KAYNAKLAR

- ABB.** (2011a). *22 Haziran 1993 Avrupa Birliği Konseyi Kopenhag Zirvesi Sonuç Bildirgesi*. Erişim tarihi: 08 Şubat 2011, <https://www.ab.gov.tr/302.html>.
- ABB.** (2011b). *Avrupa Merkez Bankası*. Erişim tarihi: 04 Temmuz 2011, https://www.ab.gov.tr/_45634.html.
- ABB.** (2013). *Avrupa Birliğinin Tarihçesi*. Erişim tarihi: 01 Temmuz 2013, https://www.ab.gov.tr/_105.html.
- ABB.** (2015a). *Avrupa Birliği Konseyi*. Erişim tarihi: 06 Kasım 2015, https://www.ab.gov.tr/_45630.html.
- ABB.** (2015b). *Avrupa Sayıştayı*. Erişim tarihi: 06 Kasım 2015, https://www.ab.gov.tr/_45633.html.
- ABB.** (2015c). *Avrupa Parlamentosu*. Erişim tarihi: 06 Aralık 2018, https://www.ab.gov.tr/_45628.html.
- ABB.** (2015d). *AB ve Türkiye Arasındaki Sivil Toplum Diyaloğu Projesi*. Erişim tarihi: 30 Temmuz 2015, <https://www.ab.gov.tr/48092.html>.
- ABB.** (2016). *Türkiye-Avrupa Birliği Mali İşbirliği*. Erişim tarihi: 22 Nisan 2016, https://www.ab.gov.tr/files/rehber/08_rehber.pdf.
- ABB.** (2017a). *Diğer Kurum, Organ ve Ajanslar*. Erişim tarihi: 12 Nisan 2017, <https://www.ab.gov.tr/45635.html>.
- ABB.** (2017b). *AB Yapısı ve İşleyişi*. Erişim tarihi: 22 Nisan 2017, <https://www.ab.gov.tr/3.html>.
- ABB.** (2017c). *Katılım Müzakerelerinde Mevcut Durum*. Erişim tarihi: 06 Haziran 2017, https://www.ab.gov.tr/katilim-muzakerelerinde-mevcut-durum_65.html.
- ABB.** (2017d). *Gümrük Birliği*. Erişim tarihi: 12 Haziran 2017, https://www.ab.gov.tr/gumruk-birliği_46234.html.
- ABGM.** (2017c). *Avrupa Birliğinin Kurumsal Yapısı*. Erişim tarihi: 2017, <http://www.abgm.adalet.gov.tr/avrupabirliği/kurumsalyapi.html>.
- ABPE.** (2017). *Türkiye – AB İlişkilerinin Tarihçesi*. Erişim tarihi: 30 Kasım 2017, <http://abpe.org.tr/turkiye-ab-iliskilerinin-tarihcesi/>
- ABTD.** (2018a). *AB'nin tarihçesi*. Erişim tarihi: 2018, <https://www.avrupa.info.tr/tr/abnin-tarihcesi-82>.
- ABTD.** (2018b). *Avrupa Komisyonu: Ortak çıkarları korumak*. Erişim tarihi: 2018, <https://www.avrupa.info.tr/tr/avrupa-komisyonu-ortak-cikarlari-korumak-101>.
- ABTD.** (2018c). *İkili Ticaret ve Yatırımı Genel Bakış-Yatırımlar*. Erişim tarihi: 2018, <https://www.avrupa.info.tr/tr/ikili-ticaret-ve-yatirim-genel-bakis-yatirimlar-49>.
- Adıgüzel, M.** (2013). Ekonomik Küreselleşmenin Türkiye Ekonomisine Etkileri. *Akademik Bakış Dergisi*, 35 (Mart-Nisan), 1-20.
- Akçay, B.** (2008). Avrupa Birliği'nin Ekonomik Kriterleri ve Türkiye. *Maliye Dergisi*, 155 (Temmuz-Aralık), 11-38.

- Akçay, E. Y.** (2017). Pozitif Gündem ve Sonrasındaki Gelişmeler Işığında Türkiye-AB İlişkiler. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, 19, 43-58.
- Akçay, E. Y., Argun, Ç., Akman, E.** (2011). AB'nin Tarihsel Gelişimi ve Ortak Dış ve Güvenlik Politikası. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 3 (4), 117-131.
- Akdoğan, U., Doğan, S.** (2018). Gümrük Birliği Sonrası Türkiye'de Reel Döviz Kuru Değişimlerinin Ödemeler Dengesine Etkileri. *Social Sciences Research Journal*, 7(2), 18-40.
- Akgündüz, M.** (2005). *Gümrük Birliği Öncesi ve Sonrasında Türkiye ile AB Ülkeleri Arasındaki İthalat-İhracat İlişkileri: Ekonometrik Bir Analiz*. VIII. İktisat Öğrencileri Kongresi, 20-22 Nisan 2005, İzmir.
- Aksoy, B., Coşkun, M.** (2004). Türkiye'nin Yakın Dönem Dış Ticaretindeki Değişmeler. *GÜ Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24 (3), 397-415.
- Akşemsettinoglu, G.** (2011). Avrupa Bütünleşme Projesinin ve Genişleme Sürecinin Değişen Dinamikleri. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 10 (1), 1-18.
- Akyol, T.** (2016). *Gümrük Birliği Süreci ve Türkiye Ticaretine Etkileri nelerdir ?* Erişim tarihi: 31 Temmuz 2016, <https://www.tuncayakyol.com/gumruk-birligi-sureci-ve-turkiye-ticaretine-etkileri-nelerdir/>.
- Alyanak, S.** (2014). Avrupa Birliği Adalet Divanı'nın Teşkilatlanması. *Ankara Barosu Dergisi*, 2014/3, 253-281.
- Ataman, M., Öztürk, M.** (2016). Uluslararası Örgütlerin Devlet-İç Çatışmalara Müdahale Edip Etmemesini Belirleyen Faktörler. *Bilgi*, 33, 103-135.
- Aydın, A., Soylu, S.** (2018). Dünyada ve Türkiye'de AR-GE Faaliyetleri. Erişim tarihi: Mart 2018, <https://www.mmo.org.tr/sites/default/files/ARGE%20rapor%20web.pdf>.
- Aysun, A.** (2011). *Gümrük Birliğinin Türkiye'nin Dış Ticareti Üzerine Etkisi: Panel Çekim Modeli Uygulaması* (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Balıkesir.
- Bahçekapılı, K.** (2006). *Gümrük Birliği Teorisi ve Gümrük Birliğinin Türkiye Ekonomisine Etkileri* (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, İstanbul.
- Bal, H., Akça, E. E., Deöiral, M.** (2017). Döviz Kuru Değişmelerinin Türkiye'nin Avrupa Birliği Ticareti Üzerine Etkileri. *International Conference on Economic Research* 20-21 Ekim 2017, Alanya.
- Bayraklı, E., Güngörmez, O.** (2016). Avrupa Parlamentosu'nun Kararı ve Türkiye-AB İlişkilerinin Geleceği. *SETA Perspektif*, 158, 1-6.
- Begaj, J.** (2016). AB'ye Kıtılı Hazırlayan Ortaklık Anlaşmalarının Tarihi ve Siyasi Süreç Kapsamında Şekillenmesi ve AB Üyeliği Üzerindeki Etkisi. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 15 (1), 29-72.
- BETAM.** (2013). BETAM'dan "AB Üyelik Müzakerelerinde Son Durum" Araştırması. Erişim tarihi: 21 Şubat 2013, <https://bau.edu.tr/icerik/1867-betamdan-ab-uyelik-muzakerelerinde-son-durum-arastirmasi>.
- Bilgesam.** (2014). *Gümrük Birliği Anlaşması süreci ve kapsamı*. Erişim tarihi: Nisan 2014, <http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-191-2014041056gumbirdisticaret.pdf>.
- Bozkır, V.** (2002). *Türkiye ve Avrupa Birliği'ne Tam Üyelik Süreci*. Erişim tarihi: 03 Nisan 2002, http://www.mfa.gov.tr/turkiye-ve-avrupa-birligi_ne-tam-uyelik-sureci.tr.mfa.

- Ceran, A., İleri, Ç., Kıvılcım, İ., Şahin, Y.** (2016). *Türkiye Kamuoyunda AB Üyeliği Desteği ve Avrupa Algısı*. İKV Yayınları, yayın no: 283, İstanbul.
- CTRS.** (2018). Türk Dış Politikası Kamuoyu Algıları Araştırması – 2018. Erişim tarihi: 30 Ekim 2018, <http://ctrs.khas.edu.tr/post/27/turk-dis-politikasi-kamuoyu-algilari-arastirmasi-2018>.
- Çağrı, E., Akdemir, E.** (2016). Türkiye – Avrupa Birliği Müzakere Sürecinde İlk On Yıllın Muhasebesi (2005-2015). *Bilig*, 78, 7-35.
- ÇSGB.** (2015). Türkiye – AB Müzakere Sürecinde Sosyal Politikada Yaşanan Gelişmeler. *Çalışma Dünyası Dergisi*, 2, 34-58.
- Dağı, İ. D.** (2005). Avrupa Birliği ve Türkiye: Nedenler ve Sonuçlar Üzerine. Avrupa Birliği Sürecinde Türkiye, Ed. Erdinc Yazıcı, Celik-is Yayınları, Ankara, ss. 45-72.
- Demir, İ.** (2006). Gümrük Birliği ve Türkiye'nin Rekabet Gücü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Konya.
- Denk, E.** (2016). *Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri*. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları No: 6263, Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi No: 1601, Uzerler Matbaacılık Sanayi Ltd. Şti., Ankara.
- Doğan, E.** (2014). *Türkiye'de Cari Açık Sorununun Yapısal Nedenleri ve Ekonomik Etkileri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Eskişehir.
- Doğanay, M.** (2016). Döviz Kuru Riski Yönetimine Sektörel Bir Yaklaşım. *International Journal of Cultural and Social Studies*, 2(1), 149-164.
- Durgan, S.** (2016). *Türkiye'ye Doğrudan Yabancı Yatırım Potansiyelinin Çekim Modeli Kullanılarak Belirlenmesi* (Yayımlanmış Uzmanlık Tezi). T.C. Kalkınma Bakanlığı Ekonomik Modeller ve Stratejik Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Efe, H.** (2017). Avrupa Birliği'nin Türkiye'ye Yönelik Mali Yardımlarının Türkiye Açısında Önemi. *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi, ICOMEP 2017/ Özel Sayı*, 222-241.
- Emirkadı, Ö.** (2016). Türkiye Ekonomisinde Cari Denge Açığı Yapısal mı, Konjonktürel mi? *KSBD*, İlkbahar 2017(9), 229-249.
- Erden-Kaya, E.** (2016). “Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Tarihi Süreci”, Avrupa Birliği ve Türkiye ile İlişkileri-İlişkilerin Siyasi, Askeri, Ekonomik ve Kültürel Çerçevesi, Ali Ayata, Murat Ercan (Edi.), Nobel Yayınevi, Ankara, s.379-393.
- Eşiyok, B. A.** (2012). Türkiye Ekonomisinde Cari Açık Sorunu ve Nedenleri. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 49(569), 63-86.
- EVISA.** (2011). *Türkiye-AB Gümrük Birliği*. Erişim tarihi: 2011, <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-ab-gumruk-birligi.tr.mfa>.
- Göçer, İ.** (2011). Türkiye Ödemeler Bilançosu dengesinin Sürdürülebilirliği: Sınır Testi Yaklaşımı. *Dumlupınar Dergisi Sosyal Bilimler Dergisi*, 29, 263-278.
- GTB.** (2018). Avrupa Birliği İle Dış Ticaret. Erişim tarihi: 08 Kasım 2018, <http://risk.gtb.gov.tr/data/572b3a8a1a79f50cd8a22b1a/y/11-Avrupa%20Birli%C4%9Fi%20ile%20Dis%20Ticaret.pdf>.
- Gündüz, O., Esengün, K.** (2007). Gümrük Birliğinin Türkiye'nin Avrupa Birliği (15) İle Dış Ticareti Üzerine Etkileri. *GOÜ. Ziraat Fakültesi Dergisi*, 24 (1), 43-49.

- Güreşçi, E.** (2006). Türkiye - Avrupa Birliği (AB) İlişkileri Sürecinde Kamuoyunun Tutumu ve Değerlendirilmesi. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 7 (1), 72-85.
- Güven, Y.** (2008). Türkiye’de 1980 Sonrası Dönemde Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Sektörel Analizi ve Ekonomik Kalkınmaya Etkisi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 3(1), 75-97.
- Hobikoğlu, E. H.** (2007). Gümrük Birliklerinin Ekonomik Etkileri ve Türkiye Ekonomisi: Gümrük Birliği Yansımaları. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, 65-82.
- İKV.** (2007). (Avrupa Birliği’ni Kuran Andlaşma. Erişim tarihi: Kasım 2007, <https://www.ikv.org.tr/images/files/A5-tr.pdf>.
- İKV.** (2018). *Tarihçe*. Erişim tarihi: 14 Ekim 2018, <https://www.ikv.org.tr/ikv.asp?id=28>.
- İnan, Ş.**(2017). Bölgesel Entegrasyonların Ekonomi Politikası ve Tarihsel Evreleri-1. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10 (54), 852-866.
- Kalaycı, C., Artan, S.** (2015). Gümrük Birliğinin Türkiye’nin Dış Ticaretine Etkileri: Panel Veri Analizi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 27, 337-493.
- Kapusuz, F.** (2006). *Avrupa Birliği’nin Uyum Sürecinin Türkiye Ekonomisine Etkileri: (1980-2006)* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Bölümü, Isparta.
- Karademir, M.** (2015). *10. Yılında Türkiye’nin AB’ye Tam Üyelik Süreci*. Erişim tarihi: 12 Ekim 2015, http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/20595/10_yilinda_turkiyenin_abye_tam_uyelik_sureci.
- Karaman, F. N.** (2006). *Türkiye’nin Avrupa Birliği İle Gümrük Birliği’nin Statik Etkileri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kaya, T. Ö.** (2016). Bölgesel Bir Kompleks Olarak Mağrip. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6 (1), 639-666.
- Kaymakçı, F.** (2018). *Avrupa*. Erişim: 2018, <http://www.turkak.org.tr/TURKAKSITE/docs/avrupa.pdf>.
- Kılıç, S.** (2014). Yazılı Basında Türkiye’nin AB Üyeliği Süreci: Hürriyet Gazetesi Örneği. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 13 (2), 87-109.
- Kırdar, D.** (2005). *Gümrük Birliğinin Türkiye Ekonomisi Üzerine Etkileri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Eskişehir.
- Kızıltan, A., Ersungur, M., Polat, Ö.** (2008). Gümrük Birliği’nin Türkiye’nin Avrupa Birliği İle İhracat ve İthalatına Etkisi. *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 22(1), 83-99.
- Mor, H.** (2010). Avrupa (Birliği) Bütünleşme Süreci ve Sorunları. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, XIV, 499-541.
- Morgil, O.** (2006). Kopenhag uyum kriterleri ve Türkiye’nin uyum süreci. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 5 (2), 91-102.
- Nart, E. Ç.** (2010). Gümrük Birliğinin Türkiye’nin Dış Ticaret Üzerine Etkileri: Panel Veri Analizi. *Journal of Yasar University*, 17(5), 2874-2885.
- NKFU.** (2014). *1963 Ankara Antlaşması Hakkında Bilgi*. Erişim tarihi: 30 Eylül 2014, <http://www.nkfu.com/1963-ankara-antlasmasi-hakkinda-bilgi/>.
- Onedio Business.** (2017). Türkiye Ekonomisinin Son 14 Yılına Ezbere Değil, Rakamlarla Gösteren Bu Analizi Okumalısınız. Erişim tarihi: 16 Mart 2017, <https://onedio.com/haber/turkiye-ekonomisinin-son-14-yilini-ezbere-degil-rakamlarla-gosteren-bu-analizi-okumalisiniz-761599>.

- Ökmen, M., Canan, K.** (2009). Avrupa Birliği'ne Üyelik Sürecinde Türk Kamu Yönetimi. *Yönetim ve Ekonomi*, 16 (1), 139-171.
- Öz, E., Buyrukoğlu, S.** (2017). Türkiye'de Uygulanan Yatırım Teşvik Politikalarının Makroekonomik Değişkenler Üzerindeki Etkisinin Ampirik Analizi. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 27, 322-336.
- Özcan, M.** (2016). *Gümrük Birliği'nin Güncellenmesine İlişkin Avrupa Komisyonu*
- Özer, M. A.** (2009). Avrupa Birliğine Tam Üyeliğin Eşiğinde Türkiye. *Yönetim ve Ekonomi*, 16 (1), 89-105.
- Özer, M. A.** (2013). Avrupa Birliğinde "Yöntemde Birlik" Sağlanabilir mi?. *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, 25, 21-51.
- Özsümer, S.** (2016). Türkiye – Avrupa Birliği Gümrük Birliği Anlaşması ve Yeni Düzenlemeler. Erişim tarihi: Mart 2016, http://izto.org.tr/demo_betanix/uploads/cms/yonetim.ieu.edu.tr/6322_1462431663.pdf.
- Paksoy, S., Kılıç, S. B.** (2013). Avrupa Birliği Müzakere Sürecinde Türkiye'nin Üyelik Olasılığının Değerlendirilmesi. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22 (2), 81-96.
- Sayın, Y.** (2016). Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Katılım Müzakereleri ve Müzakere Fasılları. *Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 19 (2), 41-61.
- Şanlı, B.** (2008). Ekonomik Entegrasyon Teorisi Çerçevesinde Avrasya Birliği'nin Olabilirliği. *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 22 (1), 13-30.
- Tarafından Hazırlanan Etki Analizi.* Erişim tarihi: 21 Aralık 2016, <https://www.ikv.org.tr/images/files/gumrukbirliigiicler.pdf>.
- TCEB.** (2018). Ödemeler Dengesi Raporu 2015-IV. Erişim tarihi: Aralık 2015, <https://ticaret.gov.tr/data/5b97b0b813b8781f604831fb/Yurtd%C4%B1%C5%9F%C4%B1%20Yat%C4%B1r%C4%B1m%20Anketi-2018.pdf>.
- TCMB.** (2015). *Ödemeler Dengesi İstatistikleri*. Erişim tarihi: Eylül 2018, http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/3daf0cc6-0007-42cd-b701-ce23c1450fcb/ODRapor_20154.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-3daf0cc6-0007-42cd-b701-ce23c1450fcb-m5IXRpM.
- TCMB.** (2017). *2018 Yılı Para ve Kur Politikası*, Erişim tarihi: 05 Aralık 2017, <http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/6a7bcb27-bfce-4968-a63b-2f545f875be3/2018parakur.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-6a7bcb27-bfce-4968-a63b-2f545f875be3-m3fB7u3>.
- TCMB.** (2018). *Ödemeler Dengesi İstatistikleri*. Erişim tarihi: Eylül 2018, <http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/tr/tcmb+tr/main+menu/istatistikler/odemeler+dengesi+ve+ilgili+istatistikler/odemeler+dengesi+istatistikleri>.
- Temiz, D.** (2009). Gümrük Birliği İle Birlikte Türkiye'nin Dış Ticaretinde Yapısal Değişimler Oldu mu? *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 8 (1), 115-138.
- TEPAV.** (2005). Türkiye'nin tam üyelik perspektiflerinin incelenmesi: EFTA-EEA ve Avrupa Birliği. *Dış Politika Etütleri Programı Avrupa Birliği Proje Grubu*, Ankara.
- Tepeli, E., Aydın, A. H.** (2015). Avrupa Birliği Ve Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerinin Gelişme Trendi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5 (1), 29-44.
- TİM.** (2017). Türkiye İhracatçıları Meclisi Ekonomi ve Dış Ticaret Raporu 2017. Erişim tarihi: 2017,

- http://www.tim.org.tr/files/downloads/Raporlar/T%C4%B0M_Ekonomi_Raporu_2017.pdf.
- Tonus, Ö.** (2012). Gümrük Birliği Sonrasında Ticaretin Bileşimi, Yönü ve Döviz Kuru İlişkisi. *Gümrük Birliği: 15 Yılın Muhasebesi (1996-2011) Sempozyumu* 14-15 Haziran 2012, Ankara.
- TUIC Akademik.** (2010). *Türkiye'nin Tam Üyelik Başvurusu ve Başvuruya AT Komisyonun Görüş Raporu*. Erişim tarihi: 14 Aralık 2010, <http://www.tuicakademi.org/turkiyenin-tam-uyelik-basvurusu-ve-basvuruya-at-komisyonun-gorus-raporu/>.
- TUIC Akademik.** (2012). *Avrupa Birliği'nin Tarihsel Gelişimi*. Erişim tarihi: 01 Haziran 2012, <http://www.tuicakademi.org/avrupa-birliginin-tarihsel-gelisimi/>.
- TUIC Akademik.** (2014). *Maastricht Antlaşması*. Erişim tarihi: 28 Haziran 2014, <http://www.tuicakademi.org/maastricht-antlasmasi/>.
- Ulusal Ajans.** (2015). AB ve Türkiye Arasında Sivil Toplum Diyaloğu IV Projesi Teklif Çağrılarını Hakkında. Erişim tarihi: 26 Mart 2015, <http://www.ua.gov.tr/kurumsal/haberler/2015/03/26/>.
- UPA.** (2012). *AB-Türkiye İlişkilerinde Tarihi Süreç ve Ark Planı*. Erişim tarihi: 27 Ağustos 2012, <http://politikaakademisi.org/2012/08/27/ab-turkiye-iliskilerinde-tarihi-surec-ve-arka-plan/>.
- Ülger, Ö., Durgun, Ö.** (2017). Seçilmiş OECD Ülkelerinde Ar-Ge Harcamalarının Büyüme Üzerine Etkileri. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 10(4), 105-130
- Väyrynen, R.** (2003). Regionalism: Old and New. *International Studies Review* 5, 25-51.
- Vergil, H., Yıldırım, E.** (2006). AB-Türkiye Gümrük Birliği'nin Türkiye'nin rekabet ortamı üzerine etkisi. *İktisat İşletme ve Finans*, 21(243), 67-80.
- Yapıcı, M. İ.** (2007). Uluslararası İlişkiler Disiplininde Entegrasyon Teorilerinin Yeri ve Etkinliği. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9 (3), 130-157.
- YASED.** (2018). Uluslararası Doğrudan Yatırımlar 2017 Yılı Sonu Değerlendirme Raporu. Erişim tarihi: Mart 2018, https://www.yased.org.tr/ReportFiles/2018/2017_Y%C4%B1lsonu_Raporu_final.pdf
- YASED.** (2018). World Investment Report 2018. Erişim tarihi: 2018, <https://www.yased.org.tr/ReportFiles/2018/unctad-dunya-yatirim-raporu-sunumu-2018-yased.pdf>.
- Yıldırım, E., Dura, C.** (2007). Gümrük Birliğinin Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkileri Konusundaki Literatüre Bir Bakış. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 28 (Ocak-Haziran 200), 141-177.
- Yılmaz, K.** (2018). *1980'den Günümüze Reel Döviz Kuru ve Ekonomi Politikalarının Sürdürülebilirliği*, Erişim tarihi: 29 Ağustos 2018 <https://sarkac.org/2018/08/reel-doviz-kuru-ekonomi-politikalarinin-surdurulebilirligi/>.
- Yücel, F.** (2006). *Türkiye ve Seçilmiş AB Üyesi Ülkeler Arasındaki Dış Ticaret Akımları Üzerine Analitik Bir Yaklaşım: Gümrük Birliği Öncesi ve Sonrası* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Adana.

EKLER

EK-1 Avrupa Birliği-Türkiye Kronolojik İlişkileri (Kaynak: ab.gov.tr)

T.C.
AVRUPA BİRLİĞİ BAKANLIĞI
Katılım Politikası Başkanlığı

TÜRKİYE AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİNDE ÖNEMLİ TARİHLER
(1959 - 2017)

1959

- 31 Temmuz** Türkiye, Avrupa Ekonomik Topluluğu'na (AET) ortaklık için başvurdu.
Türkiye, kurulmasından sadece 19 ay sonra, 31 Temmuz 1959'da Dönemin Başbakanı Sayın Adnan Menderes ve Dışişleri Bakanı Sayın Fatih Rüştü Zorlu'nun girişimleriyle, AET'ye ortaklık başvurusunda bulundu.

1963

- 12 Eylül** Türkiye ile AET arasında bir ortaklık ilişkisi yaratan Ankara Anlaşması imzalandı.
27 Mayıs 1960 askeri darbesi ile kesintiye uğrayan ilişkiler nedeniyle Avrupa Ekonomik Topluluğu Türkiye'nin yapmış olduğu ortaklık başvurusunu ancak 1960 darbesinden 3 yıl sonra kabul etmiş ve Türkiye ile AET arasındaki ortaklık ilişkisinin hukuki altyapısını oluşturan Ankara Anlaşması 12 Eylül 1963'te imzalanmıştır.
TBMM'de 10 Şubat 1964 tarih ve 397 sayılı Kanunla onaylanarak Aralık 1964'te yürürlüğe giren bu anlaşma bir ortaklık anlaşmasıdır. Ortaklık anlaşması "Avrupa Topluluğu ile Topluluğa üye olmayan bir ülke arasında yapılan, o ülkenin tam üyeliğini veya o ülke ile Topluluk arasında gümrük birliği kurulmasını" öngören anlaşmadır. Bu anlaşma ile Türkiye AET'ye "ortak üye" olmuştur.

1964

- 1 Aralık** Ankara Anlaşması yürürlüğe girdi.
Hazırlık, Geçiş ve Gümrük Birliğinin kurulması olmak üzere 3 aşamadan oluşan Ankara Anlaşmasının nihai hedefi tam üyelikti.

1970

- 23 Kasım** Gümrük Birliği'ne ilişkin kuralları içeren Katma Protokol imzalandı.

1971

- 1 Eylül** Katma Protokol'ün ticari hükümleri "Geçici Anlaşma" ile yürürlüğe konuldu. AET, Türkiye'den ithal ettiği sanayi ürünlerine uyguladığı gümrük vergilerini ve miktar kısıtlamalarını (tekstil ürünleri hariç) tek taraflı olarak kaldırmış ve mali yardımları devreye soktu.
Buna karşılık, Türkiye'nin AET'den ithal ettiği sanayi ürünlerinde gümrük vergileri ve eş etkili tedbirleri tedricen sınırlaması öngörülmüş ve böylece Gümrük Birliği'nin fiilen yürürlüğe girmesi için 22 yıllık bir süre tanınmıştır.

1973

- 1 Ocak** Katma Protokol yürürlüğe girdi.
Türkiye, Birinci Gümrük İndirimi ve Konsolide Liberasyon Listesi Uyumu'nu (Ortak Gümrük Tarifesi) gerçekleştirdi.
- 21 Mayıs** Türkiye ile AET arasında, "Birinci Genişleme"ye ilişkin görüşmeler mutabakat ile sonuçlandı.
- 30 Haziran** İngiltere, İrlanda ve Danimarka'yı kapsayan Birinci Genişleme'ye dair Tamamlayıcı Protokol, Türkiye ile AET arasında imzalandı.

1974

- 1 Ocak** Tamamlayıcı Protokol ile ilgili "Geçici Anlaşma" yürürlüğe girdi.

1976

- 1 Ocak** Türkiye, İkinci Gümrük İndirimi ve Konsolide Liberasyon Listesi Uyumu'nu gerçekleştirdi.

1978

- 9 Ekim** Türkiye, 70'li yılların ikinci yarısından itibaren yaşanan ekonomik sıkıntılar nedeniyle, 9 Ekim 1978'de Katma Protokolden kaynaklanan yükümlülüklerini süresiz olarak askıya aldığı duyurdu. Avrupa tarafı, Türkiye'nin bu talebini kabul etmek zorunda kaldı. Ancak, AET'nin Türkiye'ye yönelik yükümlülükleri devam etti. 1979'da gerçekleşen hükümet değişikliği sonucu göreve gelen yeni Hükümet, yükümlülükleri askıya almaktan vazgeçtiğini AET'ye bildirdi.

1980

- 9 Temmuz** Federal Almanya 1957 yılında imzalanan ve aralarında Türkiye'nin de bulunduğu Avrupa Konseyi ülkelerinin büyük çoğunluğunun karşılıklı olarak vize uygulamasına son verdiği "Avrupa Konseyi Üyesi Ülkeler Arasında Şahısların Serbest Dolaşımı Anlaşması"nı 9 Temmuz 1980 tarihinde Türk vatandaşları için askıya aldığı Avrupa Konseyi Genel Sekreterliği'ne bildirdi.

Bildiride vize kararı, "Bu tedbir, asayiş nedeniyle gerekli görülmüştür. İltica hakkını kötüye kullanıp, ikamet ve yerleşme hakkıyla ilgili düzenlemelerin biçimini bozmak niyetiyle Almanya Federal Cumhuriyeti'nin sınırlarından giriş yapan Türk uyrukluların sayısı 1980'in ilk aylarında olağanüstü artış göstermiştir. Bu nedenle Almanya Federal Cumhuriyeti topraklarına girişin daha sıkı kontrol edilmesi kaçınılmazdır. Almanya Federal Cumhuriyeti üç yıllık bir sürenin ardından Türklere vize konusunu yeniden gözden geçirecektir" ifadeleriyle gerekçelendirildi.

Aynı yıl 24 Eylül'de Fransa da Federal Almanya'yı izleyecek ve aynı yöntemle, yani Avrupa Konseyi bünyesindeki anlaşmayı Türklere için askıya aldığı bildirerek vize uygulaması başlattı.

- 19 Eylül** Ortaklığın Geliştirilmesine ilişkin 1/80 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı ile Ortaklık Konseyi, tarım ürünlerinin tamamına yakın bir kısmında Türkiye'ye uygulanan gümrük vergilerinin 1987 yılına kadar sıfıra indirilmesini kararlaştırdı.

1982

- 22 Ocak** Avrupa Parlamentosu, Konsey ve Avrupa Toplulukları Komisyonundan, Türkiye'ye yapılacak mali yardımların insan haklarına saygı ve demokratik özgürlükler temin edilene kadar askıya alınmasını istedi. Türkiye'de genel seçimlerin yapılması ve TBMM'nin oluşmasına kadar Karma Parlamento Komisyonunun Avrupa kanadının görevinin yenilenmemesi kararını aldı.

Türkiye'nin geçiş dönemindeki yükümlülüklerini yerine getiremediği gerekçesiyle 1978-1988 yılları arasında gümrük indirimlerinin de durdurulması kararı alındı.

1986

- 16 Eylül** 12 Eylül 1980 tarihinden itibaren Daimi Temsilciler düzeyinde toplanan Türkiye-AET Ortaklık Konseyi Bakanlar düzeyinde toplandı. Böylece, 12 Eylül darbesinden itibaren fiilen dondurulmuş durumda bulunan Türkiye-AET ilişkilerinin yeniden canlandırılması süreci başladı.

1987

- 14 Nisan** Türkiye AT'ye tam üye olmak üzere, Roma Antlaşması'nın 237'nci, AKÇT Antlaşması'nın 98'inci ve EURATOM Antlaşması'nın 205'inci maddelerine istinaden ayrı ayrı müracaat etti.

1988

- 15 Eylül** Avrupa Parlamentosu, KPK çalışmalarına yeniden başlama kararı aldı.

1989

- 18 Aralık** Soğuk Savaşın son günlerinde Batı Avrupa ülkeleri, Türkiye'den çok II. Dünya Savaşı sonrasında ayrı düştükleri Merkezi ve Doğu Avrupa ülkeleri ile tekrar bir araya gelmek istiyorlardı. Bu nedenle Türkiye'nin üyelik arzusu başta Almanya

olmak üzere Avrupa Topluluğu tarafından dikkate alınmadı.

Avrupa Komisyonu, Türkiye'nin tam üyelik başvurusu konusundaki "Görüş"ünde (Avis), Topluluğun, kendi iç pazarını tamamlayabilme sürecinden önce (1992), yeni bir üyeyi kabul edemeyeceği ve Türkiye'nin, katılmaya ehil olmakla birlikte, katılımından önce, ekonomik, sosyal ve siyasal alanda gelişmesine ihtiyaç duyulduğu hususlarına yer verdi.

1990

6 Haziran Avrupa Komisyonu, Türkiye ile her alanda işbirliğinin başlatılması ve hızlandırılması konusundaki önlemleri içeren bir "İşbirliği Paketi"ni hazırlayarak Avrupa Konseyi'nin olurlarına sundu.

1994

30 Temmuz Avrupa Komisyonu, Gümrük Birliği'nin, Türkiye-AT arasında 1963 yılında imzalanan Ankara Anlaşması'nda belirtildiği şekilde gerçekleşmesini sağlayıcı ilkeleri tespit etti.

1995

13 Aralık "Gümrük Birliğinin Son Döneminin Uygulanmaya Konmasına ilişkin 1/95 Sayılı Türkiye-AT Ortaklık Konseyi Kararı" Avrupa Parlamentosu tarafından onaylandı.

31 Aralık Ankara Anlaşması uyarınca, Türkiye'nin AB ile entegrasyonunda 22 yıl süren "Geçiş Dönemi" tamamlandı.

1996

1 Ocak Türkiye ile AB arasında sanayi ürünleri ve işlenmiş tarım ürünlerini kapsayan Gümrük Birliği tesis edildi.

19 Şubat AB-Türkiye Gümrük Birliği Ortaklık Komitesi ilk toplantısı gerçekleşti.

25 Temmuz Türkiye-AKÇT Serbest Ticaret Anlaşması imzalandı.

1997

12-13 Aralık Lüksemburg Avrupa Konseyi Zirve Toplantısında, AB'nin Beşinci Genişlemesine dair kararlar alındı, Türkiye'nin ismi aday ülkeler arasında zikredilmedi. Ancak üyeliğe ehil olduğu belirtildi.

Bu kararı takiben Ankara AB ile siyasi diyalogun dondurulması kararını aldı.

1998

3 Mart Türkiye- AB ilişkilerinin geliştirilmesine yönelik olarak Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan "Türkiye için Avrupa Stratejisi" başlıklı belge açıklandı.

4 Kasım Avrupa Komisyonu tarafından Türkiye'nin katılım yönünde ilerlemesine ilişkin Komisyon görüşlerini içeren ilk "Türkiye'nin Katılım Yönünde İlerlemesi Üzerine Komisyon'un 1998 Düzenli Raporu" ve "Genişleme Strateji Belgesi" yayımlandı.

1999

13 Ekim Avrupa Komisyonu tarafından "Türkiye'nin Katılım Yönünde İlerlemesi Üzerine Komisyon'un 1999 Düzenli Raporu" ve "Genişleme Strateji Belgesi" yayımlandı.

10-11 Aralık Helsinki'de gerçekleştirilen AB Zirvesinde Türkiye'ye adaylık statüsü tanındı. Almanya ve Fransa'da Türkiye'nin üyeliği konusunda daha ilımlı iktidarların göreve gelmesi ile Avrupa'daki siyasi atmosfer Türkiye'nin lehine dönmüştü. Helsinki Zirvesi ile Türkiye'nin 40 yıldır süregelen üyelik hedefi net ve somut bir perspektif kazanmıştı.

2000

11 Nisan 3/2000 sayılı Türkiye-AB Ortaklık Konseyi Kararı ile Ortaklık Komitesi altında 8 Alt Komite kuruldu.

4 Temmuz Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, 4 Temmuz 2000 tarihli ve 4587 sayılı Kanun ile

Başbakanlığa bağlı olarak kuruldu.

Türkiye'nin aday ülke olmasıyla önemli eşik aşılmıştı ancak süreçte atılması gereken adımlar vardı. AB üyelik hedefi topyekün zihinsel dönüşüm ve değişim gerektiren bir süreçti. Türkiye'nin bu süreci titizlikle yürütmesi gerekiyordu. AB'ye uyum için yürütülecek etkin, düzenli ve sürekli bir çalışma ve kurumlar arası koordinasyon için Avrupa Birliği Genel Sekreterliği kuruldu.

8 Kasım Avrupa Komisyonu Türkiye için Katılı Ortaklığı Belgesi taslağını ve "Türkiye'nin Katılım Yönünde İlerlemesi Üzerine Komisyon'un 2000 Düzenli Raporu" ile "Genişleme Strateji Belgesi"ni açıkladı.

2001

8 Mart AB Bakanlar Konseyi Türkiye için ilk Katılım Ortaklığı Belgesi'ni kabul etti. Katılım Ortaklığı Belgesinde Türkiye'nin, Kopenhag siyasi ve ekonomik kriterlerinin yanı sıra Avrupa Birliği müktesebatına uyum sağlaması için kısa ve orta vadede yerine getirmesi gereken öncelikler yer alıyordu.

Katılım Ortaklığı Belgesi: Türkiye Cumhuriyeti ile Katılım Ortaklığında Yer Alan İlkeler, Öncelikler, Ara Hedefler ve Koşullara İlişkin 8 Mart 2001 tarihli ve 2001/235/AT sayılı Konsey Kararı (24 Mart 2001 tarih ve L 85 sayılı AB Resmi Gazetesi)

19 Mart Türkiye, Katılım Ortaklığı Belgesine cevaben ilk Ulusal Programını kabul etti. Kopenhag siyasi ve ekonomik kriterlerinin yanı sıra Avrupa Birliği müktesebatına uyum amacıyla kısa ve orta vadede atacağı adımları belirledi.

Ulusal Program: "Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı ile Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programının Uygulanması, Koordinasyonu ve İzlenmesine Dair 19 Mart 2001 tarih ve 2001/2129 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı(24 Mart 2001 tarih ve 24352 Mükerrer sayılı Resmi Gazete)"

13 Kasım "Türkiye'nin Avrupa Birliğine Katılım Sürecine İlişkin 2001 Yılı İlerleme Raporu" ve "Genişleme Strateji Belgesi" yayımlandı.

2002

20 Kasım "Türkiye'nin Avrupa Birliğine Katılım Sürecine İlişkin 2002 Yılı İlerleme Raporu" ve "Genişleme Strateji Belgesi" yayımlandı.

12-13 Aralık AB Kopenhag Zirvesi sonuç bildirisinde "Komisyonun raporu ve önerisi temelinde, Türkiye'nin Kopenhag siyasi kriterlerini karşıladığına karar verilmesi halinde, 2004 Aralık ayında yapılacak Zirvede müzakerelerin gecikme olmaksızın başlatılacağı" ifadesi yer aldı.

2003

19 Nisan Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde "AB Uyum Komisyonu" kuruldu.

19 Mayıs AB Bakanlar Konseyi Türkiye için Katılım Ortaklığı Belgesi'ni kabul etti. (12 Haziran 2003 tarihli ve L 145 sayılı AB Resmi Gazetesi)

23 Haziran Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı 2003/5930 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile kabul edildi. (24 Temmuz 2003 tarih ve 25178 Mükerrer sayılı Resmi Gazete)

5 Kasım "Türkiye'nin Avrupa Birliğine Katılım Sürecine İlişkin 2003 Yılı İlerleme Raporu" ve "Genişleme Strateji Belgesi" yayımlandı.

2004

24 Nisan Kıbrıs'ta referandum yapıldı. Kıbrıs Türk halkının yüzde 64,9'u Annan Planı'nı onaylarken, Kıbrıs Rum Kesimi'nde ise halkın yüzde 75,83'ü Plan'ı reddetti.

6 Ekim "Türkiye'nin Katılım Yönünde İlerlemesi Hakkında 2004 Yılı Düzenli Raporu" ve Rapora Bağlı Tavsiye Belgesi yayımlandı. Avrupa Komisyonu Türkiye'nin siyasi kriterleri gerekli ölçüde karşıladığını belirterek Birliğe katılım müzakerelerinin

başlatılması tavsiyesinde bulunuldu.

29 Ekim AB Anayasası Roma'da imzalandı. Anayasa ile birlikte imzaya açılan Nihai Senet ile üye ülkelerin yansıra Anayasa'ya ilişkin çalışmalarını yürüten Hükümetler arası Konferansa katılan aday ülkeler (Türkiye, Bulgaristan ve Romanya) tarafından da imzalandı.

16-17 Aralık AB Brüksel Zirvesinde, Türkiye'nin siyasi kriterleri yeterli ölçüde yerine getirdiği teyit edildi ve katılım müzakerelerinin 3 Ekim 2005 tarihinde başlanması karara bağlandı.

2005

3 Haziran Devlet Bakanı Sayın Ali Babacan, Avrupa Birliği ile yapılacak tam üyelik müzakerelerinde "Başmüzakereci" görevini yürütmekle görevlendirildi.

29 Haziran "Türkiye için Müzakere Çerçeve Belgesi ve İlgili Diğer Belgeler" yayımlandı.

29 Temmuz Ankara Anlaşması'nın AB'nin 1 Mayıs 2004 tarihli 5. Genişlemesi doğrultusunda uyarlanması ve Gümrük Birliği uygulamalarının yeni AB üyelerini de kapsayacak şekilde genişletilmesine yönelik Ek Protokol Türkiye tarafından imzalandı. Söz konusu imzanın Ek Protokol'de atıfta bulunulan GKRY'nin tanınması anlamına gelmeyeceğine ilişkin aynı gün yayımlanan deklarasyon eşliğinde AB Konseyi Dönem Başkanlığına (Birleşik Krallık) iletildi.

21 Eylül AB, Türkiye'nin 29 Temmuz 2005 tarihli deklarasyonuna cevaben bir karşı deklarasyon yayımladı. Deklarasyonda "tüm AB Üyesi ülkelerin tanınması, katılım sürecinin zaruri bir parçasıdır" ifadesi yer aldı.

3 Ekim Lüksemburg'da yapılan Hükümetler arası Konferans ile AB, Türkiye ile tam üyelik müzakerelerini başlattı.

20 Ekim Üyelik müzakerelerinin ilk aşamasını oluşturan "Tarama Süreci", 25. Bilim ve Araştırma faslında düzenlenen tanıtıcı tarama toplantısı ile başladı ve tüm fasıllardaki tarama toplantıları 13 Ekim 2006 tarihinde yapılan 23. Yargı ve Temel Haklar fash ayrıntılı tarama toplantısı ile tamamlandı.

9 Kasım Avrupa Komisyonu tarafından "Türkiye 2005 İlerleme Raporu" ve "Genişleme Strateji Belgesi" yayımlandı.

2006

20 Ocak Türkiye, Kıbrıs sorununun çözümüne yönelik yeni planı BM Genel Sekreteri Sayın Kofi Annan'a sundu. Bu planda, Türk limanlarının Rumlara açılması karşılığında, KKTC'ye uygulanan izolasyonların kaldırılması istendi.

23 Ocak Gözden geçirilmiş Katılım Ortaklığı Belgesi AB Konseyi tarafından kabul edildi. "Türkiye ile Katılım Ortaklığı Belgesi'nde Yer Alan İlkeler, Öncelikler ve Koşullara İlişkin 23 Ocak 2006 tarih ve 2006/35/AT sayılı Konsey Kararı" (26 Ocak 2006 tarihli ve L 22 sayılı Avrupa Birliği Resmi Gazetesi)

12 Haziran Taraması tamamlanan 25. Bilim ve Araştırma faslı, Avusturya Dönem Başkanlığı sırasında Lüksemburg'da düzenlenen Hükümetlerarası Konferans'ta açıldı. Türkiye'nin gerekli kriterleri yerine getirdiği belirtildi ve bu fasıl aynı toplantıda geçici olarak kapatıldı.

31 Temmuz Avrupa Komisyonunun, 2006 yılına kadar çeşitli mali yardım programları (ISPA, SAPARD, PHARE, CARDS, Türkiye Tüzüğü) kapsamında sağladığı mali yardımlar, 2007-2013 döneminde "Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı" (Instrument for Pre-Accession-IPA) adı verilen yeni ve tek bir çerçeve mekanizma kapsamına alındı. "Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı (IPA) 17 Temmuz 2006 tarih ve 1085/2006 sayılı Konsey Tüzüğü" (31 Temmuz 2006 tarihli ve L 210 sayılı Avrupa Birliği Resmi Gazetesi)

8 Kasım "Türkiye 2006 yılı İlerleme Raporu" ve "2006-2007 Genişleme Stratejisi" yayımlandı. Avrupa Komisyonu, imzalanan Ek Protokol'e karşın, limanların ve

havaalanlarının Kıbrıs Rum kesiminin kullanımına açılmadığı tespitinde bulundu ve Türkiye'ye 14-15 Aralık'taki liderler zirvesine kadar süre verdi.

13 Kasım	AB Konseyi, İstanbul'un 2010 yılında Avrupa Kültür Başkenti olmasını onayladı.
11 Aralık	<p>AB Genel İşler Konseyi'nde bir araya gelen AB üye ülkelerinin Dışişleri Bakanları, 9 Kasım 2006 tarihli Komisyon Tavsiyesini kabul ederek, Türkiye'nin Ek Protokol'e ilişkin taahhütlerini (Türkiye'den deniz ve hava limanlarını Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'ne açması) yerine getirdiğini doğrulayana kadar, 8 faslın müzakereler açılmayacağını ve hiçbir faslın geçici olarak kapatılmayacağını kararlaştırdı.</p> <p>Söz konusu kararda, "Konsey, Türkiye, gümrük birliğini Kıbrıs da dâhil olmak üzere on üye ülkeyi kapsayacak şekilde genişleten AB-Türkiye Ortaklık Anlaşması'nın Ek Protokolü'nde yer alan taahhütlerini yerine getirene kadar, Türkiye'nin Kıbrıs Cumhuriyeti'ne getirdiği kısıtlamalarla ilgili sekiz faslın müzakerelerinin askya alınmasına ve diğer fasılların kapanmamasına karar vermiştir" ifadesi yer almaktaydı.</p> <p>Bu fasıllara aşağıda yer verilmiştir.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Fasılların Serbest Dolaşımı 3. Fasılların İş Kurma Hakkı ve Hizmet Sunumu Serbestisi 9. Fasılların Mali Hizmetler 11. Fasılların Tarım ve Kırsal Kalkınma 13. Fasılların Balıkçılık 14. Fasılların Taşımacılık Politikası 29. Fasılların Gümrük Birliği 30. Fasılların Dış İlişkiler
14-15 Aralık	AB Brüksel Zirve'sinde AB Genel İşler Konseyi'nin 11 Aralık 2006 tarihli önerisi aynen kabul edildi.

2007

29 Mart	Almanya Dönem Başkanlığı sırasında 20. İşletme ve Sanayi Politikası faslı müzakerelere açıldı.
17 Nisan	Türkiye'nin AB Müktesebatına Uyum Programı açıklandı.
26 Haziran	Fransa, 5 faslın (11.Tarım ve Kırsal Kalkınma, 17. Ekonomik ve Parasal Politika, 22.Bölgesel Politika ve Yapısal Araçların Koordinasyonu, 33. ve Bütçesel Hükümler, 35. Kurumlar) müzakereye açılmasına, bu fasılların üyelik ile doğrudan ilgisi olması gereğiyle izin vermeyeceğini açıkladı.
26 Haziran	AB Konseyi Almanya Dönem Başkanlığı sırasında 18. İstatistik ve 32. Mali Kontrol fasılları müzakerelere açıldı.
6 Kasım	"Türkiye 2007 yılı İlerleme Raporu" ve "2007-2008 Genişleme Stratejisi" yayımlandı.
19 Aralık	AB Konseyi Portekiz Dönem Başkanlığı sırasında 28. Tüketicinin ve Sağlıkın Korunması ile 21. Trans-Avrupa Ağları fasılları müzakerelere açıldı.

2008

18 Şubat	AB Konseyi Türkiye için Katılım Ortaklığı Belgesini kabul etti. "2006/35/EC Sayılı Kararın Feshine ve Türkiye ile Katılım Ortaklığının Kapsadığı İlkeler, Öncelikler ve Koşullara Dair 18 Şubat 2008 tarih ve 2008/157/EC sayılı Konsey Kararı" {26 Şubat 2008 tarihli ve L 51 sayılı AB Resmi Gazetesi}
17 Haziran	AB Konseyi Slovenya Dönem Başkanlığı sırasında 6. Şirketler Hukuku ve 7. Fikri Mülkiyet Hukuku fasılları müzakerelere açıldı.
5 Kasım	"Türkiye 2008 yılı İlerleme Raporu" ve "2008-2009 Genişleme Stratejisi" yayımlandı.
19 Aralık	AB Konseyi Fransa Dönem Başkanlığı sırasında 4. Sermayenin Serbest Dolaşımı

ile 10. Bilgi Toplumu ve Medya fasılları müzakerelere açıldı.

31 Aralık Ulusal Program: "Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine ilişkin Türkiye Ulusal Programı ile Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programının Uygulanması, Koordinasyonu ve İzlenmesine Dair 10 Kasım 2008 tarih ve 2008/14481 sayılı Karar" {31 Aralık 2008 tarih ve 27097 (5. Mükerrer) sayılı Resmi Gazete}

2009

10 Ocak Devlet Bakanı Sayın Egemen Bağış, Avrupa Birliği makamları ile yapılacak tam üyelik müzakerelerinde "Başmüzakereci" görevini yürütmekle görevlendirildi.
Türkiye-AB ilişkileri tarihçesi açısından ilk kez sadece Avrupa Birliği'nden sorumlu bir Devlet Bakanı ve Başmüzakerecinin atanması, sürecin arkasındaki siyasi kararlılığı gözler önüne sermiştir.

30 Haziran AB Konseyi Çek Cumhuriyeti Dönem Başkanlığı sırasında 16. Vergilendirme faslı müzakerelere açıldı.

14 Ekim "Türkiye 2009 yılı İlerleme Raporu" ve "2009-2010 Genişleme Stratejisi" yayımlandı.

8 Aralık Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY), 8 Aralık 2009 tarihli Genel İşler Konseyi toplantısında, 6 faslıda ilerleme kaydedilmesini tek tarafı olarak bloke ettiğini ve Türkiye ile ilişkilerin normalleşmesi şartına bağladığını beyan etti.

GKRY'nin tek tarafı olarak bloke ettiği fasıllar:

2. Fasil: İşçilerin Serbest Dolaşımı
15. Fasil: Enerji
23. Fasil: Yargı ve Temel Haklar
24. Fasil: Adalet, Özgürlük ve Güvenlik
26. Fasil: Eğitim ve Kültür
31. Fasil: Dış, Güvenlik ve Savunma Politikası

21 Aralık AB Konseyi İsveç Dönem Başkanlığı sırasında 27. Çevre faslı müzakerelere açıldı.

2010

30 Haziran AB Konseyi İspanya Dönem Başkanlığı sırasında 12. Gıda Güvenliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı faslı müzakerelere açıldı.

9 Kasım "Türkiye 2010 yılı İlerleme Raporu" ve "2010-2011 Genişleme Stratejisi" yayımlandı.

2011

8 Haziran Avrupa Birliği Bakanlığı kuruldu.
Türkiye'nin, Avrupa Birliği üyeliği sürecine ilişkin faaliyetleri koordine etmek amacıyla kurulan Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, Avrupa Birliği Bakanlığı olarak yeniden yapılandırıldı. Avrupa Birliği makamları ile yapılacak tam üyelik müzakerelerinin, tüm koordinasyonu ve yönlendirilmesi Avrupa Birliği Bakanlığı bünyesinde toplandı. Bu adım Türkiye'nin müzakereleri yürütme konusundaki kararlılığını ortaya koydu.

12 Temmuz Türkiye Ulusal Ajansı Avrupa Birliği Bakanlığı'na bağlandı.

12 Ekim "Türkiye 2011 yılı İlerleme Raporu" ve "2011-2012 Genişleme Stratejisi" yayımlandı. Avrupa Komisyonu, Türkiye'nin reform sürecine destek olmayı ve müzakerelere ivme kazandırmayı hedefleyen "Pozitif Gündem" kapsamında çalışılmasını önerildi.

2012

9 Mart Bu tarihten sonra 3 yıl süreyle Alt-Komiteler toplanmadı. Çalışma yöntemi değiştirilen Alt Komiteler ilk kez Şubat 2015'ten sonra toplanmaya başladı.

17 Mayıs Pozitif Gündemin açılış toplantısı yapıldı. 23. Yargı ve Temel Haklar faslı Çalışma

	Grubu Pozitif Gündem kapsamında ilk toplantısını yaptı.
12 Nisan	120. Türkiye-AB Ortaklık Komitesi Toplantısı Brüksel'de yapıldı.
22 Haziran	50. Türkiye-AB Ortaklık Konseyi Toplantısı Brüksel'de yapıldı.
10 Ekim	"Türkiye 2012 yılı İlerleme Raporu" ve "2012-2013 Genişleme Stratejisi" yayımlandı.
2013	
12 Şubat	Fransa, 22. Bölgesel Politika ve Yapısal Araçların Koordinasyonu faslı üzerindeki engelini kaldırdı.
25 Haziran	AB Genel İşler Konseyi 22. Bölgesel Politika ve Yapısal Araçların Koordinasyonu faslına müzakereye açılacağı Hükümetlerarası Konferansın tarihinin 2013 Türkiye İlerleme Raporunun yayımlanmasının ardından belirlenmesine karar verdi.
12 Nisan	121. Türkiye-AB Ortaklık Komitesi Toplantısı Brüksel'de yapıldı.
27 Mayıs	51. Türkiye-AB Ortaklık Konseyi Toplantısı Brüksel'de yapıldı.
16 Ekim	"Türkiye 2013 yılı İlerleme Raporu" ve "2013-2014 Genişleme Stratejisi ve Başlıca Zorluklar Bildirimi" yayımlandı.
5 Kasım	AB Konseyi Litvanya Dönem Başkanlığı sırasında 22. Bölgesel Politikalar ve Yapısal Araçların Koordinasyonu faslı müzakerelere açıldı.
16 Aralık	AB ile Vize Serbestisi Diyalogu Mutabakat Zaptı ve Geri Kabul Anlaşması imzalanarak nihai hedefi Türk vatandaşlarına uygulanan Schengen vizesinin kaldırılması olan Vize Muafiyeti Süreci resmen başlatıldı. 16 Aralık 2013 tarihi Türkiye- AB ilişkilerinde yeni bir dönüm noktası oldu. AB ile Vize Serbestisi Diyaloguna İlişkin Mutabakat Zaptı ve Geri Kabul Anlaşmasının imzalanması ile tam 33 yıl önce 1980 darbesiyle vatandaşlarımızın önüne konulan vize engelinin aşılmasında önemli bir adım atılmış oldu.
26 Aralık	Sayın Mevlüt Çavuşoğlu, Avrupa Birliği Bakanı ve Başmüzakerecilik görevini Sayın Egemen Bağış'tan devraldı.
2014	
31 Ocak	Ülkemiz ile AB arasındaki Vize Serbestisi Diyalogu ilk görüşmeleri, Dışişleri Bakanlığımız başkanlığında 31 Ocak 2014 tarihinde Brüksel'de gerçekleştirildi. Bu çerçevede, Vize Diyalogu Yol Haritası kapsamında, ülkemizdeki mevzuat, idari yapı, uygulama ve kapasitenin incelenmesi amacıyla AB uzman heyetleri tarafından yapılan ziyaretler tamamlandı.
14 Nisan	"Geri Kabul Anlaşması'nın yürürlüğe girmesine yönelik gerekli iç prosedürlerin AB bakımından tamamlandığı Konsey Sekreteryası tarafından bildirildi.
15 Nisan	122. Türkiye-AB Ortaklık Komitesi Toplantısı Brüksel'de yapıldı.
23 Haziran	52. Türkiye-AB Ortaklık Konseyi Toplantısı Lüksemburg'da yapıldı.
28 Haziran	Geri Kabul Anlaşmasının onaylanmasının uygun bulunduğu dair 6547 sayılı Kanun Resmi Gazete 'de yayımlandı.
29 Ağustos	Büyükelçi Sayın Volkan Bozkır, Avrupa Birliği Bakanı ve Başmüzakerecilik görevini Sayın Mevlüt Çavuşoğlu'ndan devraldı.
18 Eylül	Türkiye'nin Yeni Avrupa Birliği Stratejisi açıklandı.
1 Ekim	Geri Kabul Anlaşması Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına yönelik hükümleri

	itibariyle yürürlüğe girdi.
8 Ekim	"Türkiye 2014 yılı İlerleme Raporu" ve "2014-2015 Genişleme Stratejisi ve Başlıca Zorluklar Bildirimi" yayımlandı.
20 Ekim	Vize Serbestisi Diyalogu Yol Haritasının uygulanmasına dair ilk Komisyon raporu yayımlandı. AB uzman ziyaretleri sonucunda hazırlanan ve ülkemizdeki mevzuat, idari yapı, uygulama ve kapasite hakkında AB tarafının tespitleri ile bu alanlarda yapılması beklenen ilave düzenlemeler ve tavsiyelere yer verilen raporun yayınlanması süreç açısından önemli bir aşama teşkil etmektedir. Komisyon'un raporla birlikte yayınladığı açıklamada, raporun Türkiye'nin Yol Haritası'ndaki koşulları ne ölçüde karşıladığını değerlendiren ilk rapor olduğuna işaret edilmekte, Türkiye'nin etkin çaba gösterdiğini teyit ettiği, göç, uluslararası koruma ve belge güvenliği alanlarında sağlanan ilerlemenin memnuniyetle karşılandığı, sınır yönetimi, polis-yargı işbirliği alanlarında atılacak adımlar olduğu bildirilmektedir.
16 Ekim	Türkiye'nin Yeni AB İletişim Stratejisi açıklandı.
30 Ekim	AB'ye Katılım için Ulusal Eylem Planı'nın I. Aşaması (Kasım 2014-Haziran 2015) açıklandı. Bakanlar Kurulu kararı ile oluşturulan ve Reform İzleme Grubu (RİG) toplantılarının yerini alan Reform Eylem Grubu (REG) toplantılarının ilki, Ankara'da gerçekleştirildi. Avrupa Birliği (AB)'ye katılım sürecinde, Kopenhag siyasi kriterlerinin yerine getirilmesi için gerekli olan mevzuatı uyumlaştırma çalışmaları kapsamında gerçekleştirilen reformların en üst düzeyde takip edilebilmesi ve reformların etkin bir şekilde uygulanmasını sağlamak amacıyla 2003 Eylül ayında Reform İzleme Grubu (RİG) kurulmuştur. RİG'in adında yer alan "izleme" sözcüğü yerine reform sürecinde daha aktif bir role işaret eden "eylem" kavramı getirilip, RİG'in adı, Bakanlar Kurulumuzun onayı ile 2014 yılının Kasım ayında Reform Eylem Grubu (REG) olarak değiştirilmiştir. REG toplantılarına Avrupa Birliği Bakanı ve Başmüzakereci ile Adalet, Dışişleri ve İçişleri Bakanları katılmaktadır. REG'in sekretarya hizmetleri Avrupa Birliği Bakanlığı tarafından yürütülmektedir.
8 Kasım	AB'ye Katılım için Ulusal Eylem Planı'nın II. Aşaması (Haziran 2015-Haziran 2019) açıklandı. Avrupa Birliği Bakanlığı Antalya Temsilciliği açıldı. Yerel düzeyde yürütmekte olduğumuz faaliyetlere ivme kazandırabilmek amacıyla Bakanlar Kurulu'nun 7/10/2013 tarihli kararı ile İstanbul'da, 12/08/2014 tarihli kararı ile de İzmir ve Antalya'da Bakanlığımızın İl Temsilcilikleri kurulmuştur. Söz konusu temsilcilikler vasıtasıyla 2015 yılı içerisinde yaklaşık 100 etkinlik gerçekleştirilmiş ve yaklaşık 5,000 kişiye AB süreci ve AB mali yardımları hakkında bilgi verilmiştir. AB müzakere sürecine ilişkin yerel düzeyde farkındalığı artırmak, AB mali yardımlarından daha etkin bir şekilde faydalanılmasına yardımcı olmak hedefiyle çalışmalarına devam eden temsilciliklerimiz vasıtasıyla bugüne kadar çeşitli eğitim faaliyetleri, bilgilendirme toplantıları ve sunumlar gerçekleştirilmiş; bunun yanı sıra merkezde Bakanlığımızca yürütülen çalışmalar da yine temsilciliklerimizde görevli uzmanlarca desteklenmiştir.
1 Aralık	AB'ye Katılım için Ulusal Eylem Planı'nın II. Aşaması (Haziran 2015-Haziran 2019) açıklandı.
21 Aralık	AB müzakere sürecine ilişkin yerel düzeyde farkındalığı artırmak, AB mali yardımlarından daha etkin bir şekilde faydalanılmasına yardımcı olmak hedefiyle çalışmalarına devam eden temsilciliklerimiz vasıtasıyla bugüne kadar çeşitli eğitim faaliyetleri, bilgilendirme toplantıları ve sunumlar gerçekleştirilmiş; bunun yanı sıra merkezde Bakanlığımızca yürütülen çalışmalar da yine temsilciliklerimizde görevli uzmanlarca desteklenmiştir.
2015	
11 Şubat	Çalışma yönetim değiştirilen Alt Komiteler 3 yıllık aradan sonra tekrar toplanmaya başladı.
19 Şubat	Avrupa Birliği Bakanlığı İzmir Temsilciliği açıldı.

	Izmir Temsilciliğimizin de açılması ile Avrupa Birliği Bakanlığı İl Temsilcilikleri sayılı 3'e yükseldi.
20 Şubat	II. REG toplantısı Ankara'da gerçekleştirildi.
16 Mart	Türkiye-AB Yüksek Düzeyli Enerji Diyalogunun ilk toplantısı düzenlendi.
30 Nisan	123. Türkiye-AB Ortaklık Komitesi Toplantısı Brüksel'de yapıldı.
18 Mayıs	53. Türkiye-AB Ortaklık Konseyi Toplantısı Brüksel'de yapıldı.
13 Temmuz	Türkiye-AB Geri Kabul Anlaşmasının uygulanmasına ilişkin konuları ele alacak Ortak Geri Kabul Komitesinin ilk toplantısı Brüksel'de yapıldı.
28 Ağustos	Sayın Ali Haydar Konca, Avrupa Birliği Bakanı ve Başmüzakerecilik görevini Büyükelçi Sayın Volkan Bozkır'dan devraldı.
22 Eylül	Sayın Prof. Dr. Beril Dedeoğlu, Avrupa Birliği Bakanı ve Başmüzakerecilik görevini Sayın Ali Haydar Konca'dan devraldı.
4-6 Ekim	Sayın Cumhurbaşkanımız'ın, Belçika Kralı Philippe'in davetine icabetle, 4-6 Ekim 2015 tarihlerinde Belçika'ya gerçekleştirdiği ziyaret çerçevesinde, Başbakan Charles Michel, Senato Başkanı Christine Defraigne ve Temsilciler Başkanı Siegfried Bracke'nin yanısıra, AB Konseyi Başkanı Donald Tusk, AB Komisyonu Başkanı Jean-Claude Juncker ve AP Başkanı Martin Schulz'la görüşmeler gerçekleştirmiştir.
15 Ekim	Brüksel'de gerçekleştirilen AB Liderler Zirvesi'nde, Türkiye ve AB arasında AB'ye yönelik mülteci akınının kontrol edilmesine yönelik Eylem Planı üzerinde anlaşıldı.
10 Kasım	"Türkiye 2015 yılı İlerleme Raporu" ve "AB Genişleme Stratejisi" yayımlandı.
24 Kasım	Büyükelçi Sayın Volkan Bozkır, Avrupa Birliği Bakanı ve Başmüzakerecilik görevini Sayın Beril Dedeoğlu'ndan devraldı.
29 Kasım	AB Kurumları başkanları ve 28 üye ülke Devlet veya Hükümet Başkanının katılımıyla ilk Türkiye-AB Zirvesi Brüksel'de yapıldı. Sayın Cumhurbaşkanımızın 2015 yılı Ekim ayında Brüksel'de Avrupa Birliği Zirvesi Başkanı Donald Tusk, Avrupa Parlamentosu Başkanı Martin Schulz ve Avrupa Komisyonu Başkanı Jean-Claude Juncker ile temalarının ardından 29 Kasım 2015 tarihinde Brüksel'de gerçekleştirilen Türkiye-AB Zirvesi'nde taraflar Türkiye'nin katılım sürecinin yeniden canlandırılmasının gerekliliği hususunda mutabık kalarak Ortak Deklarasyonu kabul etmişlerdir. 29 Kasım 2015 Türkiye-AB Zirvesi Ortak Deklarasyonunda; <ul style="list-style-type: none"> • Katılım Müzakerelerine hız verilmesi ve yeni fasılların açılmasına yönelik hazırlıkların Komisyon tarafından başlatılması, • Türkiye – AB Üst Düzey Diyalogunun çeşitli platformlarla güçlendirilmesi, • Vize Serbestisi Diyalogunun hızlandırılması ve Türk vatandaşları için Schengen Bölgesine vizesiz seyahatin 2017 sonu yerine Ekim 2016 Ekim'de kaldırılması • Ortak Göç Eylem Planının uygulanması • Türkiye için Sığınmacı Mali İmkanının oluşturulması • Gümrük Birliğinin güncellenmesi konularında mutabık kalındı.
29 Kasım	29 Kasım 2015 Türkiye-AB Zirvesinde zikredilmeyen ancak AB Komisyonu Başkanı Sayın Juncker'ın Dönemin Başbakanı Sayın Ahmet Davutoğlu'na hitaben yazdığı 29 Kasım 2015 tarihli mektubunda tek tek sayılan 5 faslın (15. Enerji, 23.

Yargı ve Temel Haklar, 24. Adalet, Özgürlük ve Güvenlik, 26. Eğitim ve Kültür, 31. Dış, Güvenlik ve Savunma Politikası) müzakereye açılmasına yönelik hazırlıkların 2016 yılının ilk çeyreğinde tamamlanacağı, diğer fasillara ilişkin hazırlıkların da başlatılacağı vurgulanmaktadır. Nitekim 29 Kasım Türkiye-AB Zirvesi'nin hemen ardından, AB Komisyonu ile bu fasılların açılması için gerekli çalışmalar başlamış, ülkemiz katkısını Komisyona iletmıştır. Söz konusu fasıllarda hazırlıkların hızlandırılması konusunda varılan mutabakat, 18 Mart 2016 tarihli Türkiye - AB Zirvesinde de yer bulmuştur.

11 Aralık	III. REG toplantısı Ankara'da gerçekleştirildi.
14 Aralık	17. Ekonomik ve Parasal Politika faslı müzakerelere açıldı.
17 Aralık	29 Kasım 2015'te gerçekleştirilen Türkiye-AB Zirvesinde kabul edilen "Ortak Eylem Planı"na ilişkin olarak Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan ilk Uygulama Raporu yayımlandı. Rapor, 30 Kasım – 16 Aralık arası yaklaşık 15 günlük dönemi kapsamaktadır. Raporda 15 günlük kısa bir sürede dahi düzensiz göçte azalma kaydedildiği, işbirliğinin mutlak surette sürdürülmesi gerektiği ifade edildi.

2016

25 Ocak	Türkiye-AB Bakanlar Düzeyindeki Siyasi Diyalog Toplantısı Ankara'da gerçekleştirildi.
28 Ocak	Türkiye-AB Yüksek Düzeyli Enerji Diyalogu İkinci Toplantısı İstanbul'da yapıldı.
10 Şubat	29 Kasım 2015'te gerçekleştirilen Türkiye-AB Zirvesinde kabul edilen "Ortak Eylem Planı"na ilişkin olarak Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan ikinci Uygulama Raporu yayımlandı. Raporda, Türkiye üzerinden AB'ye düzensiz göçün giderek azaldığı belirtilirken, AB ve Türkiye'nin mülteci krizi yönetiminde uygulamaları gereken yükümlülükler değerlendirildi. Rapor, 17 Aralık 2015 – 30 Ocak 2016 arası yaklaşık 45 günlük dönemi kapsamaktadır.
26 Şubat	18 Eylül 2014 tarihli Türkiye'nin Yeni AB Stratejisinin ikinci ayağının uygulamasına ilişkin hazırlanan AB'ye Katılım İçin Ulusal Eylem Planı (2015-2019) güncellendi.
4 Mart	29 Kasım 2015'te gerçekleştirilen Türkiye-AB Zirvesinde kabul edilen "Ortak Eylem Planı"na ilişkin olarak Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan üçüncü Uygulama Raporu yayımlandı. Raporda, Türkiye'nin Ortak Eylem Planı çerçevesinde attığı adımlarla iyi bir başlangıç yaptığı ifade edilmektedir. Rapor 1 Şubat-2 Mart 2016 dönemini kapsamaktadır.
4 Mart	Vize Serbestisi Diyalogu Yol Haritasının uygulanmasına dair ikinci Komisyon raporu yayımlandı.
7 Mart	II. Türkiye-AB Zirvesi Brüksel'de yapıldı. Türkiye Zirve'de, insani bir bakış açısıyla Ege Denizi'nde yaşanan ölümleri sonlandırmak amacıyla AB ile geliştirilecek işbirliğine ilişkin olarak aşağıda kısaca özetlenen önerilerini sundu. Önerilen planın amacı, düzensiz göç yoluyla Ege üzerinden AB ülkelerine ulaşmanın mümkün olmayacağını ve girilen risklere rağmen göçmenin ülkemize geri gönderileceğinin anlaşılması ve böylelikle düzensiz göç akınının kesilmesidir. 7 Mart Zirvesi Türkiye'nin önerileri etrafında şekillenmiş ve Zirve sonrasında AB tarafından yapılan Açıklamada önerilerimizin hepsi yer almıştır. Buna göre; • Türkiye'den Yunan adalarına 20 Mart 2016'dan sonra geçen tüm yeni

düzensiz göçmenler Türkiye'ye iade edilecektir.

- Yunan adalarından Türkiye'ye iade edilen her bir Suriyeli karşılığında, Türkiye'den bir Suriyeli AB'ye yerleştirilecektir.
- "1'e 1" formülü Ege denizinde yaşanan ölümlere son verilmesi ve kamu düzeninin yeniden tesis edilmesi amacıyla geçici ve olağanüstü nitelikte bir uygulamadır.

Düzensiz göçe son verme amacını karşılamaması ve iade sayısının Zirve'de mutabık kalınan sayıya yaklaşması halinde bu mekanizma gözden geçirilecektir. Bu sayının aşılması halinde ise mekanizma sona erdirilecektir. Türkiye ve AB arasındaki düzensiz geçişler sona erdiğinde ya da en azından büyük ölçüde ve sürdürülebilir şekilde azaldığında Gönüllü İnsani Kabul Planı uygulamaya girecektir.

18 Mart

III. Türkiye-AB Zirvesi Brüksel'de yapıldı.

18 Mart 2016 Zirvesi, 29 Kasım 2015 ve 7 Mart 2016 Zirvelerinden sonra gerçekleştirilen üçüncü Türkiye-AB Zirvesidir.

Söz konusu üç Zirve, AB tarafından göç krizi odaklı planlanmakla birlikte, üç toplantıda da ilişkilerimiz tüm boyutlarıyla ele alındı.

18 Mart 2016 Türkiye-AB Zirvesi Sonuç Bildirisinde Yer Alan Temel Unsurlar Şunlardır:

- 33-Mali ve Bütçesel Hükümler faslının AB Konseyi Hollanda Dönem Başkanlığında açılması ve diğer fasılların açılmasına yönelik hazırlık çalışmalarına hız kazandırılarak devam edilmesi,
- Düzensiz göçün önlenmesi amacıyla "1'e 1" formülünün hayata geçirilmesi,
- "1'e 1" formülünün başarıyla uygulanması halinde AB'nin Gönüllü İnsani Kabul Planı'nın devreye sokulması,
- Türkiye için Sığınmacı Mali İmkânı kapsamında başlangıç olarak tahsis edilen 3 milyar avronun kullanımının hızlandırılması,
- 2018 sonuna kadar ilave 3 milyar avro fon sağlanması,
- Vize Serbestisi Diyaloğunun hızlandırılarak Haziran 2016 sonu itibarıyla vizenin kaldırılması,
- Gümrük Birliği'nin güncellenmesi çalışmalarına devam edilmesi,
- Türkiye sınırına yakın belirli alanlarda yerel nüfus ve mülteciler için daha güvenli alanlar oluşturulması için işbirliği yapılması.

Sığınmacı krizinin etkilerinin zirveye ulaştığı 2016 yılında, Türkiye-AB ilişkilerinde de yeni bir döneme girildi ve bu Zirve sonucunda güçlenen işbirliği ile Türkiye-AB ilişkileri ivme kazandı.

20 Nisan

Avrupa Komisyonu, 20 Nisan 2016 tarihinde 18 Mart 2016 Türkiye-AB Zirvesi Sonuç Bildirisinin uygulanmasına ilişkin ilk raporunu yayımladı.

Rapor, Avrupa Komisyonu'nun 29 Kasım 2015 Türkiye-AB Zirvesinde mutabık kalınan Ortak Eylem Planına ilişkin ahiren yayımladığı üç raporun devamı niteliğindedir. 18 Mart 2016 Zirvesi'nde ele alınarak Türkiye-AB Zirvesi Sonuç Bildirisinde yer alan hususlar hakkında kaydedilen gelişmelere ilişkin bilgileri ve Komisyonunun tavsiyelerini içermektedir.

25-26 Nisan

Türkiye-AB Yüksek Düzeyli Ekonomik Diyaloğu toplantısı Ankara ve İstanbul'da yapıldı.

4 Mayıs

AB Komisyonu, vize serbestisinin Haziran ayı sonunda gerçekleştirilmesi amacıyla, gereken AB içi yasama sürecini hesaba katarak, 3. Vize Serbestisi Diyaloğu Raporu'nu açıkladı. AB Komisyonu bu raporla eşzamanlı olarak, ülkemize uygulanan Schengen Vizesi'nin kaldırılması yönünde 539/2001 sayılı AB Tüzüğü'nde değişiklik yapılmasını AB Konseyi'ne ve Avrupa Parlamentosu'na tavsiye etti.

AB Komisyonu, tavsiyesini yaparken 72 yükümlülükten geriye karşılanmak üzere

7 yükümlülük kaçırdığını, bunların ikisinin zamanı geçince karşılanacak pratik hususlar olduğunu (Geri Kabul Anlaşmasının üçüncü ülke vatandaşları için de yürürlüğe girmesi ve Parmak izi içeren biyometrik pasaportların kullanıma sokulması), kalan 5 yükümlülüğün:

- Özellikle siyasi partilerin finansmanı, dokunulmazlıklar, rüşvet ve yargı bağımsızlığı konularında olmak üzere toplam dört değerlendirme turunda verilen GRECO (Avrupa Konseyi'nin Yolsuzluğa Karşı Devletler Grubu) tavsiyelerinin uygulanması için gerekli mevzuatın kabulü,
- Kişisel verilerin korunması hakkında mevzuatın AB standartlarıyla uyumlu hale getirilmesi, özellikle kurulacak kurumun bağımsız olarak hareket etmesi ve kolluk kuvvetlerinin faaliyetlerinin kanun kapsamında olmasının sağlanması,
- Europol ile operasyonel anlaşmanın müzakere edilmesi,
- Tüm AB üye ülkeleri ile cezai konularda etkin adli işbirliğinin sağlanması,
- Avrupa standartlarıyla uyumlu olarak terörizmle mücadele mevzuatı ve uygulamalarının yenilenmesi, özellikle terörizmin tanımının kapsamının daraltılması ve orantılı olma kriterinin getirilmesi amacıyla değiştirilen AB 2002/475/JHA Çerçeve Kararı'nda yer alan terörizm tanımıyla daha iyi uyum sağlanması

olduğunu ve bu hususlarının en kısa zamanda karşılanacağı anlayışıyla yasama sürecini başlatmak üzere söz konusu tüzük değişikliği önerisinde bulunduğunu belirtmiştir.

24 Mayıs	Sayın Ömer Çelik Avrupa Birliği Bakanı ve Başmüzakerecilik görevini Büyükelçi Sayın Volkan Bozkır'dan devraldı.
31 Mayıs	124. Türkiye-AB Ortaklık Komitesi Toplantısı Brüksel'de yapıldı.
15 Haziran	<p>Avrupa Komisyonu, 15 Haziran 2016 tarihinde 18 Mart 2016 Türkiye-AB Zirvesi Sonuç Bildirisinin uygulanmasına ilişkin ikinci raporunu yayımladı.</p> <p>Raporda, "1'e 1" Uzlaşısı kapsamında Türkiye'ye yapılan iadelerin sınırlı sayıda kalmasının temel nedeninin, sığınmacıların kabulü ve sığınma başvurularının değerlendirilmesi hususlarında Yunanistan'da gerekli sistemin kurulamaması ve işleyişindeki aksaklıklar olduğu belirtilmektedir.</p> <p>Türkiye'nin 18 Mart Türkiye-AB Zirvesi Sonuç Bildirisi kapsamında yaptıklarına ilişkin eleştiri bulunmamakla birlikte 2 tavsiye öne çıkmaktadır:</p> <p>1) Türkiye-AB Geri Kabul Anlaşması'nın tüm hükümleriyle 1 Haziran 2016'da yürürlüğe girmesine ilişkin ilgili Bakanlar Kurulu Kararının çıkarılması,</p> <p>2) Vize Serbestisi Diyaloğu yükümlülüklerinin tamamlanması.</p>
23 Haziran	Birleşik Krallık, yüzde 52 oyla Avrupa Birliği'nden ayrılmaya karar verdi
30 Haziran	33. Mali ve Bütçesel Hükümler faslı AB Konseyi Hollanda Dönem Başkanlığı sırasında Brüksel'de düzenlenen Hükümetlerarası Konferans ile müzakerelere açıldı.
15 Temmuz	AB Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi Mogherini ve Avrupa Komisyonu Genişleme Politikası ve Katılım Müzakerelerinden Sorumlu Komisyon Üyesi Hahn ülkemizde yaşanan hain darbe girişimini kınayan bir mesaj yayımladı.
2-3 Eylül	<p>AB Gayriresmî Dışişleri Bakanları Toplantısı Bratislava'da yapıldı.</p> <p>Birleşik Krallık'ın Avrupa Birliği'nden ayrılma kararının ardından AB'deki mevcut sorunları ele almak ve ortak gelecek için atılacak adımları tartışmak üzere 27 üye ülkenin Hükümet ve Devlet Başkanlarının katılımıyla Bratislava'da gayri resmî bir AB Zirvesi düzenlendi. Türkiye'yi temsilen AB Bakanı ve Başmüzakereci Sayın Ömer Çelik katıldığı toplantıda Sayın Çelik 15 Temmuz Darbe Girişimi hakkında üye ülkelere bilgi verdi ve ülkemiz açısından bir varoluş meselesi olan darbe teşebbüsüne verilen tepkilerin yetersiz olduğunu vurguladı.</p>

	Zirvede göç ve dış sınırların kontrolü, iç ve dış güvenlik ve son olarak da ekonomik ve sosyal kalkınma konuları ele alınmıştır.
9 Eylül	<p>Türkiye-AB Yüksek Düzeyli Siyasi Diyalog Toplantısı yapıldı.</p> <p>Avrupa Birliği Bakanı ve Başmüzakereci Sayın Ömer Çelik, Dışişleri Bakanı Sayın Mevlüt Çavuşoğlu, AB Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi ve AB Komisyonu Başkan Yardımcısı Sayın Federica Mogherini ile Genişleme ve Komşuluk Politikasından sorumlu AB Komiseri Sayın Johannes Hahn'ın katılımlarıyla Ankara'da gerçekleştirildi.</p> <p>Toplantıda Türkiye'nin AB'ye katılım müzakerelerinde mevcut durumun yanı sıra, her iki tarafı da yakından ilgilendiren göç krizi, vize serbestisi diyalogu, ekonomi, enerji ve ticaret alanlarında geliştirilen işbirliği konuları ele alındı. Ayrıca, bölgesel ve uluslararası konularda da görüş alışverişinde bulunuldu.</p> <p>Siyasi Diyalog Toplantısı, Türkiye-AB birlikteliğinin temelini oluşturan ortak değerlere ve karşılıklı taahhütlere bağlılığın teyit edildiği bir toplantı oldu.</p>
28 Eylül	<p>Avrupa Komisyonu, 28 Eylül 2016 tarihinde 18 Mart 2016 Türkiye-AB Zirvesi Sonuç Bildirisinin uygulanmasına ilişkin üçüncü raporunu yayımladı.</p> <p>Zor koşullara rağmen, 18 Mart Türkiye-AB Zirvesi sonuçlarının uygulanmasının derinleşmeye ve hızlanmaya devam ettiği vurgulanan Rapor'da, "1'e 1" uzlaşısı kapsamında Türkiye'ye yapılan iadelerin sınırlı sayıda kalmasının temel nedeni olarak, sığınmacıların kabulü ve sığınma başvurularının değerlendirilmesi hususlarında Yunanistan'da gerekli sistemin kurulamaması ve işleyişindeki aksaklıklar gösterilmektedir.</p> <p>Ayrıca, 15 Temmuz darbe girişimi de Rapor'da demokrasiye yapılan bir saldırı olarak tanımlanmakta ve AB'nin Türkiye'nin yanında olduğunu vurguladığı ifade edilmektedir. Bununla birlikte Türkiye'nin en üst temel haklar ve hukukun üstünlüğün standartlarına uymasına yönelik AB tarafından yapılmış olan çağrılar da Rapor'da belirtilmektedir.</p>
9 Kasım	"2016 yılı Türkiye Raporu" ve "Genişleme Strateji Belgesi" yayımlandı.
24 Kasım	Avrupa Parlamentosu Genel Kurulunda ülkemiz ile katılım müzakerelerinin geçici olarak dondurulmasına ilişkin çağrıda bulunan karar kabul edildi. Toplam 623 AP üyesinin katıldığı oylamada 479 kabul, 37 ret ve 107 çekimser oy kullanıldı.
13 Aralık	AB Dışişleri Bakanları, AB Genel İşler Konseyi (GİK) toplantısında bir araya geldi. Avusturya'nın Türkiye karşıtı tutumu nedeniyle "Genişleme ve İstikrar ve Ortaklık Süreci"ne ilişkin ortak bir karar alınmadı ve bu gündem maddesi altında Konsey Sonuçları kabul edilemedi. Öte yandan üyelerin büyük çoğunluğunun desteğini alan metin, Slovak Dönem Başkanlığı'nın açıklaması olarak yayımlandı ve Hollanda'nın isteği üzerine "şu an hüküm süren şartlar altında, yeni bir faslın müzakerelere açılması değerlendirilmemektedir" ifadesi metinde yer buldu. Açıklama, 27 ülkenin imzası ile duyuruldu. AB Genel İşler Konseyi ortak uzlaşi halinde bir Konsey Sonuç metni ortaya koymadı.
14-15 Aralık	Türkiye-AB ilişkilerinin öneminin ele alındığı Sivil Toplum Diyalogu toplantıları, akademisyenlerin, medya ve iş dünyası temsilcilerinin katılımıyla Berlin'de gerçekleştirildi.
15-16 Aralık	15 Aralık tarihinde yapılan AB Zirvesi, "Genişleme, İstikrar ve Ortaklık Süreci"ni ve bir süredir tartışmalara konu olmasına rağmen Türkiye'nin katılım müzakerelerini gündemine almadı. Zirve'de "Göç" gündem maddesi altında Türkiye ile yürütülen işbirliğine atf yapıldı. Bu kapsamda Zirve, AB-Türkiye bildirisinin uygulanmasına yönelik taahhüdünü yineledi ve bildirisinin tüm unsurlarının tam ve ayırım yapılmaksızın uygulanmasının önemine dikkat çekti.
21 Aralık	Avrupa Komisyonu gümrük birliğinin modernizasyonu müzakerelerini başlatmak

için Konsey'den yetki talep etti.

2017

9-10 Ocak	Türkiye-AB ilişkilerinin öneminin ele alındığı Sivil Toplum Diyalogu toplantıları, akademisyenlerin, medya ve iş dünyası temsilcilerinin katılımıyla Londra'da gerçekleştirildi.
17 Ocak	Birleşik Krallık Başbakanı Theresa May, 17 Ocak 2017 tarihinde İngiliz Hükümetinin AB'den çıkış stratejisini açıkladı. Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılmaya kararlı olduğunu vurgulayan Başbakan May, ülkesinin Tek Pazar'dan da çıkacağını belirterek, Birleşik Krallık'ın tercihini "sert Brexit" yönünde yaptığını açıklamış oldu.
20 Ocak	Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) Donald Trump dönemi resmen başladı. ABD-AB transatlantik ilişkilerin doğası sorgulanmaya başlandı.
3 Şubat	Malta'da AB hükümet ve devlet başkanlarının katılımıyla gayriresmi zirve toplantısı gerçekleştirildi. Toplantıda, Orta Akdeniz rotası üzerinden AB'ye düzensiz geçişler ve olası çözüm yolları ele alındı.
1 Mart	Avrupa Komisyonu Başkanı Jean-Claude Juncker 1 Mart 2017 tarihinde Avrupa Parlamentosu'nda yaptığı sunuşla, Avrupa Birliği'nin (AB) Geleceğine İlişkin Beyaz Kitap'ı kamuoyuyla paylaştı.
3 Şubat	Malta'da AB hükümet ve devlet başkanlarının katılımıyla gayriresmi zirve toplantısı gerçekleştirildi. Toplantıda, Orta Akdeniz rotası üzerinden AB'ye düzensiz geçişler ve olası çözüm yolları ele alındı.
6 Mart	Fransa'nın ev sahipliğinde Almanya, İspanya, Fransa ve İtalya arasında Versay'da gayriresmi bir Zirve gerçekleştirildi.
7 Mart	AB Genel İşler Konseyi (GİK) 7 Mart 2017 tarihinde Brüksel'de toplandı.
9-10 Mart	AB Zirvesi yapıldı. Zirve, Haziran 2017-Kasım 2019 dönemi için AB Konsey Başkanlığı seçimiyle başladı. Seçime tek aday olarak giren Donald Tusk'un ikinci bir dönem için daha görev yapmasına Polonya'nın itirazı nedeniyle oyçokluğu ile karar verildi.
25 Mart	Roma Antlaşmasının 60. yıldönümü vesilesiyle AB Zirvesi Roma'da toplandı.
27-28 Mart	AB Adalet ve İçişleri Konseyi, Brüksel'de bir toplantı gerçekleştirdi. •Konseyde; "Göç", "Geri Dönüş Politikası", "Avrupa Sahil ve Güvenlik Ajansı", "Avrupa Ortak Sığınma Sistemi", "Sınır Yönetimi alanında gelişmeler" ile "Radikalizmle Mücadele" başlıkları ele alındı.
29 Mart	Başbakan Theresa May'in Birleşik Krallık'ın AB'den çıkmasına ilişkin resmi bildirimini içeren mektubu AB Konseyi Başkanı Donald Tusk'a 29 Mart 2017 tarihinde tevdi edildi.
5 Nisan	Avrupa Parlamentosu, Brexit sürecinde Birleşik Krallık ile yürütülecek müzakerelere ilişkin tutumunu ortaya koyan kararı 516 lehte, 133 aleyhte, 50 çekimser oy ile kabul etti.
25 Nisan	Ülkemiz, AKPM Genel Kurulu tarafından alınan 2156(2017) sayılı Karar ile 2004 yılından bu yana tabi olduğu denetim sonrası diyalog sürecinden çıkartılarak yeniden denetim sürecine sokuldu. kabul etti.
29 Nisan	Birleşik Krallık'ın AB'den çekilmesi (Brexit) özel gündemiyle toplanan AB Konseyi'nde "Rehber İlkeler Belgesi" oybirliğiyle kabul edildi.
25 Nisan	Ülkemiz, AKPM Genel Kurulu tarafından alınan 2156(2017) sayılı Karar ile 2004 yılından bu yana tabi olduğu denetim sonrası diyalog sürecinden çıkartılarak yeniden denetim sürecine sokuldu. kabul etti.

3 Mayıs	Avrupa Komisyonu, Brexit sürecine yönelik bir taslak Tavsiye Kararı yayımlamıştır.
10-11 Mayıs	AB Bakanı ve Başmüzakereci Sayın Ömer Çelik Brüksel ve Strazburg'da resmi temaslarda bulundu.
22 Mayıs	AB Zirvesinde karara bağlanan Tavsiye Kararı kapsamında, rehber ilkelerin somut uygulamadaki işleyişini belirleyecek "müzakere direktifleri" ile Avrupa Komisyonunu müzakerelerin yürütülmesi için görevlendiren yetki kararı kabul edildi.
25 Mayıs	NATO Zirvesi vesilesiyle Brüksel'e giden Sayın Cumhurbaşkanımız, üst düzey Avrupa Birliği (AB) yetkilileri ile görüşmelerde bulundu.

ÖZGEÇMİŞ

Adı-Soyad : Emre GÖKCE
Doğum Tarihi ve Yeri : 12.02.1992 / BOLU
Adres :19 Mayıs mah. Aslan yurt sok. Gökce apt. No:6 D:2
- Şişli/İstanbul
E-posta : gokce-emre@outlook.com

Öğrenim Durumu

- **Yüksek Lisans:**
2016-2018, İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Ana Bilim Dalı - Uluslararası İktisat Tezli Yüksek Lisans Programı İstanbul-Türkiye.
- **Lisans:**
2013-2016, İstanbul Aydın Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi – Uluslararası Ticaret (ingilizce) .
- **Ön Lisans:**
2010 -2012, Trakya Üniversitesi İpsala Meslek Yüksek Okulu, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi – Dış Ticaret

Bilgisayar Bilgisi

- MS Office Paket Programı, İyi seviye.

Yabancı Dil Bilgisi

İngilizce, İyi seviye.